

משנת השבוע

פרשת שלח תשפ"ו
[שנה ט"ו - גליון ל"ז]

דברות קודש
שיעור הלכה
ניצוצי הדף
מאת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברות קודש
ליקוטי מגיד משנה
מצוה יומית
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

הילולא דצדיקא
א געדאנק פון פרשה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

מרא"מ בספרי משנ"ה
מערכת המשנה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

לימוד מצוה יומית

ערב שבת:	כ"ז סיון
מצוה תקסא.	עמון ומואב בקהל
שבת קודש:	כ"ח סיון
מצוה תקסב.	לא תדרוש שלומם

פרשת קרח

יום ראשון:	כ"ט סיון
מצוה תקסג.	לא תתעב אדומי
יום שני:	ל' סיון
מצוה תקסד.	לא תתעב מצרי
יום שלישי:	א' תמוז
מצוה תקסה.	איסור טמא במחנה
יום רביעי:	ב' תמוז
מצוה תקסו.	יד מחוץ למחנה
יום חמישי:	ג' תמוז
מצוה תקסז.	יתד על אונך

תוכן הענינים

דברות קודש
מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה ג
מצוה יומית.....ה
ליקוטי מגיד משנה.....יא
דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א....יד
שיעורי הלכה.....לה
ניצוצי הדף.....לט
מערכת המשנה.....מז
מראי מקומות ללימוד דף היומי.....ג
הילולא דצדיקא.....נא
מגיד משנה לנוער.....נט

קול אונגוואר
דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
605.477.4427

אונגוואר

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות

1578 53rd St

Brooklyn, NY 11219

לשלוש תגובות והערות

בכל עניני הגליון בפאקס

718-851-2660

לקבל הקונטרס באי-מייל:

KHALUNGVAR@GMAIL.COM

♦ נא לשמור על קדושת הגליון

דברות קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

פרשת שלח שנת תשנ"ב

וּמ"מ לא אמרו שלא לילך או לילך כי זה לא להם להגיד. והיה בזה כוונתם, היות כי ישמעו העם כי עליהם לעשות מלחמה בגוים האלו וליקח מהם את ארצם, ממילא ישובו מזה, וכדכתיב "פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה" (שמות יג:יז). ולכן רק בערמה סיפרו שמלחמה גדולה נגדם ללחום עם העמים וליקח מהם את ארצם.

ולבן כלב שידע כוונתם, "ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה". והכוונה, כי כיון שיש אתנו משה, אין לנו לדאוג ממלחמה, רק עלה נעלה בדרך עליה כדרך עולי רגל, ולא נצטרך לכלום למלחמה. ומה שאמרו שהעמים ילחמו שלא ליקח ארצם, ע"ז השיב 'וירשנו אותה', כלומר שהעמים ממילא ינוסו מפניהם כאדם שנכנס בשדה של חבירו ובא היורש, שאז הגולן שהי' שם מעצמו עוזב.

וּז"ש "עלה נעלה וירשנו", ולא אמר עלה נעלה ונלחם עמהם ונקח אתו מהם, אלא 'וירשנו' שזה הוא ירושה לנו מאבותינו, וממילא אין אנו צריכים רק לעלות, ומיד וירשנו ואין כאן מלחמה ולא פחד ומורא שנקח מה שהוא מהם. ומה מובן דברי הספורנו בזה שפי' 'וירשנו אותה כי יכול נוכל לה', כי אחר שנעלה שם

"וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום וילכו וגו' וישיבו אותם דבר וגו' אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם ילידי הענק ראינו שם: עמלק יושב בארץ הנגב וגו' ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה וגו'" (יג:כה-כו, כח-ל). ויש לדייק דבסיפור המרגלים קודם כלב לא מצינו כלל שיאמר שלא יעלו ולא ירשו, רק סיפרו בדרך כלל באנו אל הארץ והיא זבת חלב ודבש וזה פריה, אפס כי עז העם הישב בערים וגו' עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסי והאמורי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן. ולא זכרו כלל שלא יכנסו או שאין בכחם ליכנס.

וּאֲשֶׁר נראה דהמרגלים לא יכלו להגיד שלא יעלו לארץ ישראל, שהרי הליכתם היתה לרגל את הארץ ולראותה מה היא ולראות החזק הוא הרפה, ולא להיותם יועצים לעלות או לא לעלות. ולכן התחכמו בעצתם להסביר שהגם שהארץ טובה מאד, אבל העמים שמה הם עמים חזקים ערים גדולות ובצורות וגם ילידי ענק וע"כ בלי מלחמה גדולה א"א ליכנס לשם, כי הם לא יתנו לנו ליקח את שלהם. ומטבע של כל עם למסור נפשם על ארצם אם יפלו עליהם אויבים. וכ"ש כאלו שהם אומות חזקים מאד אם נבוא ליקח את ארצם ילחמו אתנו בכל כחם ולא יתנו לעלות.

ינוסו מפנינו, כי כבר נמוגו כל יושבי כנען. וזה יכול נוכל, כי לא נצטרך ללחום אלא הם ממילא ינוסו בלי מלחמה. ורצה להסיר מהם פחד מלחמה שהמרגלים הכניסו בהם.

וע"ז האנשים אשר עלו עמו אמרו "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו", ובחז"ל (הובא ברש"י) כביכול כלפי מעלה אמרו, פי' כיון דאמר כלב שארץ ישראל ירושה לנו והקב"ה יתן לנו, ע"ז השיבו הגם שנימא כן שירושה לנו, אבל אין בעל הבית יכול להוציא את כליו כביכול.

א"י כמ"ש בגמ' (סנהדרין צח:) מאי "ונהפכו כל פנים לירקון" (ירמ' ל:ו). אמר ר' יוחנן, פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי רהיט ונפיל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה, ופרש"י כשרץ השור ונפל, מעמידין סוס במקומו באבוסו מה שלא היה רוצה לעשות קודם מפלתו של שור שהיה חביב עליו שורו ביותר, וכשמתרפא השור היום או למחר ממפלתו קשה לו

אלא על טענת כלב שטען שהרי מיד שבאנו רק לסור הארץ, כל מקום שהגיעו היו מתים מהם לפנינו והיו קוברים את מתייהם בכל מקום שבאנו. א"כ כ"ש שנעלה כולנו יחד שאז כולם ינוסו או ימיתו מפני בני ישראל מפחד ומורא וכמו שהי' במצרים בליל פסח.

ולבן מיד הוציאו דיבת הארץ לאמר הארץ אשר עברנו ארץ אוכלת יושביה, פי' שמה שמתו האנשים אינו בשביל שהקב"ה המיתם לפנינו, וכן יעשה גם כשנכנס, אלא אדרבה, הוא חסרון בארץ שהיא אוכלת יושביה. אלא סותרים לדבריהם הראשונים שעם חזק הוא, ולכן מיד תקנו דבריהם וכל העם אשר ראינו בתוכנו אנשי מדות גדולים וגבוהים וגם ילידי הענקים - רק הם אפשר להם לחיות בארץ זו שאוכלת יושביה. אבל אנחנו מן הנפילים בעיניהם כחגבים, ודאי שלא נוכל לחיות שם, וזה הי' דיבתם.

מצוה יומית

מצוה תקסא. שלא ישא עמוני ומואבי בת ישראל כ"ז סיון תשפ"ו

הביטול הוא על האיסור ולא על הגברא

שנית נלפענ"ד לחדש, דידוע קושית המרדכי (סנהדרין י"א רמז תקצ"ג) האיך אנן אזלינן בתר רוב, הא סנהדרין קבועין הן, ונימא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ותירץ, דאין עושין מעשה בגופן, אלא אחר הדבור הנבדל והנפרש מפהם, והוה כבשר הנמצא דאמרינן ביה כל דפריש מרובה פריש.

ומעתה אומר אני, דעמון ומואב שנתערבו בשאר האומות, לא בעינן שיתבטלו העמוני ומואבי עם שאר אומות אדם באדם, דהביטול הוא רק על שם איסור שבו, דהרי פשוט דגוי שנתגייר שנשתנה דינו והרי הוא כקטן שנולד דמי, מ"מ רק לענין דינא, אבל הגוף לא נשתנה בו, אלא נשתנה דינו, והכי נמי בעמון ומואב שנתגייר ונעשה ישראל, הרי הגוף לא נשתנה ולא יבטל כלל, אלא אנן דנין על האיסור לאו של ולא יבא שיבטל ברוב.

ביאור ביטול ברוב

ואפרש שיחתי יותר, כבר הבאתי (שו"ת ח"ט סי' קנ"ב, חט"ז סי' י"ב, ח"ט סי' קצ"ג) בשם הפוסקים (חוות דעת יו"ד סי' ק"ג ביאורים אות א') דהא דביטול ברוב מהני, אין הכוונה דהאיסור לאחר שנתבטל בהיתר מקבל עליו שם היתר, דאי נימא הכי, אז תקשה הא דקיי"ל דחוזר וניעור אם הוסיפו עליו עוד איסור, ואי נימא

מדוע לא חיישינן בגדים

שםא מעמון ומואב הם

תמה על מה שכתב מרן זקנינו הגה"ק רבי עמרם חסידא בהגהותיו על הירושלמי (דמאי פ"ב ה"א), שתירץ קושית היד אליהו (סי' צ"א) איך מקבלין גרים בזמן הזה, כיון דיש מיעוט עמונים, ואדם הוי קבוע, נימא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ותירץ מרן זצ"ל, דמיעוט עמונים בטלים ברוב גרים אחרים. וע"ז תמה מדברי הפלתי (יו"ד סי' קי סק"ב) דבאדם באדם לא שייך ביטול.

עכו"ם לאו אדם הוא

ונלפענ"ד בשוב דבריו בכמה אנפין, וזה יצא ראשונה, דלכאורה עלה בדעתי לחדש לפי מה שאמרו (יבמות סא.) דאמר רשב"י אתם קרוים אדם, ולא אומות העולם קרוים אדם. והראב"ד בהשגותיו (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"י) א"א זו היא אחת מסברותיו וכו', כי עו"כ הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין, עם הדומה לחמור הן, גוים כמר מדלי ואת כולם ישא הרוח, והחושב אותם לכלום אסף רוח בחפניו. מבואר מיהו דגוי אשר בשר חמורים בשרם, עם הדומה לחמור, לאו אדם הוא, וא"כ אפשר דדוקא אדם באדם אין לו ביטול, אבל בהמה בבהמה בטלה, אפילו באופנים שאין חשש שיקח מן הקבוע, ואתי שפיר דברי מרן.

לקראו בשם, וכיון שנתערב בכל באי עולם, ורוב אומות העולם אינם מעמון ומואב, א"כ בטל ליה שם עמון ומואב ע"י התערובות, וליכא עוד שם עמון ומואב, אלא נקרא סתם עכו"ם, וכיון דבטל השם עמון ומואב, ממילא מותר לבא בקהל, ואתי שפיר דברי מרן, דכתב דנתבטלו ברוב.

ראיה מדברי המאירי

שוב האיר לי עיני וראיתי במאירי (ברכות כח.) וז"ל: עמוני ומואבי שנתגייירו, אף על פי שמן התורה אינן ראויין לבא בקהל בזמן הזה, משעלה סנחריב ובלבל את האומות מותרים, שאין שמן עליהן, וכן הדין במצרי תוך ג' דורות, לדעתנו כמו שביארנו ביבמות פרק הערל. הנה כתב מפורש המאירי ז"ל, שמותרים לבא בקהל לפי שאין שמן עליהם.

(שו"ת ח"ז סי' ק"ו)

אם פסולי קהל יכולים להיטהר

בדבר אשר הביא מדברי ירושלמי (יבמות פ"ח ה"ב) שהביא הישועות יעקב (אהע"ז סי' ד' סק"ז) ועוד, דפסולי קהל יכולין לטהר ע"י שפחה כמו שמצינו בממזר (קידושין ט.).

דעת האחרונים: פסולי קהל מותרים בשפחה

לפענ"ד אין ראיה מוכרחת, דהנה דברי הירושלמי הללו פירושו במחלוקת שנויה, וז"ל הירושלמי: אמר רבי יוסי בי ר' בון על דרבנן נצרכה דאין יסבור רבי יודה גרים פסולין קהל ה' אינן, לישא עמונית אינו יכול שהוא קהל ה' אצלו. לישא מצרית אינו יכול שהוא קהל ה' אצלה. אמר רבי מתניה משחררין לו שפחה. ופי'

דנתהפך להיות עליו שם היתר, הא"ך חוזר וניעור. ופירשו דטעם ביטול הוא כך, כיון שיש לפנינו שני שמות, אחד שם היתר ואחד איסור, כל אחד נקראת על שמו, אמנם כשנתערבו שניהם יחד, וא"א לקרותם כל אחד בשמו, צריך ליתן לשניהם שם אחד, שהרי הם נעשו אחד ע"י התערובות, וליכא כאן שני שמות, וע"ז חידשה תורה דאזלינן בתר רובא, שאם הרוב היתר, קוראין אותו על שם ההיתר, ובטל ליה שם איסור מיניה, ואם הרוב איסור, קוראין לו שם איסור, ובטל לה שם היתר מיניה, דכך גזרה חכמתו, לקרוא התערובות בשם הרוב.

ע"י התערובות מקבל שם של הרוב

והנה כל זה שקורין אותו על שם הרוב, הוא מטעם דשם המיעוט אזל ליה, ובעל כרחך נקרא על שם הרוב, אבל אינו נתהפך שיקבל שם חדש שהוא שם הרוב, אלא שאזל לה שם איסור שהוא המיעוט, והא דלא נתהפך לקבל שם ההיתר נמי י"ל משום דבאמת הרי יש כאן איסור לפנינו, שהוא חתיכת בשר של נבלה במציאות, אלא שכיון שאין מכירין אותו, ויש כאן רוב היתר, נאדה לה שם איסור, ולא נקרא נבלה, וממילא מותר באכילה, דרק שם נבלה אסרה תורה באכילה, וזה לא מקרי נבלה והבן.

שם עמון ומואב בטל ע"י התערובות

ולפי"ז אומר אני בעמון ומואב, נמי לא אסרה תורה אלא שם עמוני ומואבי, וכל שנקרא שמו עמון ומואב הוא אסור לבא בקהל, ואפילו נתגיייר, וכל שאין לו שם עמון ומואב מותר לבא בקהל. וכיון שבא סנחריב ובלבל את כל האומות, ממילא כל עכו"ם שאנו דנין עליו צריכין אנו

(יבמות עט. ד"ה ונתינם) דאיכא איסור דאורייתא, תקשה האיך הוא מותר בשפחה, והא דממזר מותר לר"ת דאיכא איסור דאורייתא, תירץ משום דכתיב (דברים כג:יח) 'ולא יהיה קדש וזה קדש ועומד', ועיין בית שמואל (אהע"ז סי' ד' סקל"א).

שפחה לפני הטבילה אינה גיורת גמורה

והנה קושית השיורי קרבן דשפחה משוחררת מי איכא למ"ד דלאו גיורת מעליא היא, י"ל בתרי אנפי, או שיאמר דכונת הירושלמי דמשחררין לו שפחה, והנה קיי"ל (יבמות מח.) דשפחה ועבד שנשתחררו צריכין טבילה לשם גירות, ולדעת הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ"ג הי"ב) צריך ב"ד של שלשה, וקצת פוסקים חולקין. ואם כן י"ל דמשחררין לו שפחה ונושאה קודם שטבלה, שאינה גיורת גמורה, והפסולי קהל מותרין בה, דעכ"פ אינה שפחה ולא גיורת גמורה.

חילוק בין גיורת לשפחה

ועוד י"ל שיש נפקא מינה בין שפחה שנשתחררה ובין גיורת גמורה, גיורת גמורה היא שבאת ברצונה הטוב להתגייר, ובזה סובר ר"י דקהל גרים אקרי קהל. אבל עבד ושפחה שנשתחררו בעל כרחך בשבילו, וכמ"ש משחררין לו שפחה אפילו נגד רצונה, וכרבי מאיר שאמר (גיטין יג.) דחוב הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות, דעבדא בהפקירא נחא ליה זילה ליה שכיחא ליה פריצא ליה, וכ"ש שפחה דניחא לה בהפקירא, דטעמה טעם חטא, אולי אפילו טבלה סובר שאינה גיורת גמורה היא לענין דלקרי קהל, וכדעת הקרבן עדה.

הפני משה, כלומר דנושא שפחה, ואם אח"כ משחררין אותה יש תקנה לולד, כדאמרינן גבי ממזר. גם השיורי קרבן הקשה שם, דמי איכא למ"ד דשפחה משוחררת לאו גיורת מעלייתא היא, וכיון שר"י סובר שקהל גרים איקרי קהל, א"כ גר עמוני אסור אף במשוחררת. ולכן פ"י גם כן הירושלמי דמשיאין לו שפחה ומשחררין זרעו.

דעת הקרבן עדה שפסולי קהל אסורים בשפחה

אבל הקרבן עדה פ"י כפשוטו משחררין לו שפחה ונושאה, ואסור בעמונית שהיא קהל ה' אצלו, ואסור בממזרת כדי שיתכלו ממזרים מישאל, והאשה אשר כשרה היא לו שפחה משוחררת דאינה בכלל קהל ה'. מבואר דהקרבן עדה מפרש כפשיטא דשפחה משוחררת הוא דנושא, ומשום דאינה בכלל קהל ה', ואין זה ענין לנושא שפחה. ולפי שיטתו אין מכאן הכרח שיכולין פסולין לטהר.

ביאור שהממזר מותר בשפחה

איברא דקושית השיורי קרבן צ"ע שהקשה, שפחה מי מותרת לו לגר עמוני כיון דאיקרי קהל, לפי זה מדוע מקשה על הירושלמי דמי מותר בשפחה משוחררת, גם לדבריו קשה וכי מותר הוא בשפחה. וכבר הקשה הר"ן (קידושין ל. מדפי הרי"ף) איך ממזר נושא שפחה, הלא הוא חייב בכל המצות. והרמב"ם (הל' איסורי ביאה פט"ו ה"ד) כתב דלא גזרו על שפחה לממזר מפני תקנת הולד, ולשיטתיה אזיל (שם פ"ב ה"א-ה"ב) דס"ל דליכא איסור דאורייתא בשפחה. ולשיטתו הכי נמי היה אפשר לומר דמשום תקנת הולד הוא. אבל לר"ת

הרשב"א, ואדרבה מצאתי ברשב"א היפוך מדברי הגאון ז"ל.

דברי הרשב"א

הרשב"א (יבמות עז: ד"ה ר' יוחנן): מביא הירושלמי ומקשה: ואכתי קשיא לי, אמאי לא פריק ליה דמשכחי ליה לכתחלה בנושא שפחה והוליד ממנה בן, ואח"כ משחררו וכו' טרפון דאמר יכולין ממזרין ליטרה, וכדאיאתא בסמוך. וניחא לי דא"כ האי לאו מצרי שלישי הוא אלא עבד משוחרר כנ"ל. מבואר מדבריו דגרס בירושלמי כגירסתינו, ודלא כגירסת הישועות יעקב דמשיאין לו שפחה אלא משוחררת ממש.

דעת הרשב"א: רק אחרי שחרורה משיאין אותו לשפחה

איברא מקושית הרשב"א, אמאי לא פריק דמשכחי לה לכתחילה בנושא שפחה והוליד ממנה בן ואח"כ משחררו, מבואר דבירושלמי דוקא משחררין לו שפחה מיירי ולא משיאין לו שפחה, וגם מתירוצו דאז האי לאו מצרי שלישי הוא אלא עבד משוחרר, מבואר בבירור גמור דהרשב"א דוקא גרס כגירסתנו בירושלמי. וטעם יש בדבר שלא אפשר לגרוס כגירסת הישועות יעקב. ופלא על הישועות יעקב שכתב שהרשב"א גרס להדיא בירושלמי כגירסתו דמשיאין לו שפחה, והלא הרשב"א כתב מפורש להיפוך, דא"א לגרוס כגירסתו.

אין ראיה מדברי הירושלמי

לפי זה קשים דברי הפני משה והשירי קרבן, שרצו לפרש שהירושלמי מיירי שמשיאין לו שפחה, ואח"כ משחררין הולדות. ומדברי הרשב"א רואין להיפוך. דא"כ האי לאו מצרי שלישי מקרי אלא

ספיקות החלקת מחוקק

בזה יכולים לפשוט ספיקת החלקת מחוקק (אהע"ז שם סקכ"ב) אם גר עמוני מותר בשפחה כממזר, או עדיף הוא מממזר ואסור בשפחה. ומירושלמי הנ"ל אין הכרח, כיון שיכולים לפרשו בשני אופנים. אלא דכ"ת ציין לדברי הישועות יעקב שדברי הירושלמי הללו נתעלמו מהחלקת מחוקק. ולפע"ד אינו מוכרח שהיו בהעלם עין מהחלקת מחוקק.

דברי הישועות יעקב

והצצתי בפנים בישועות יעקב (סקי"ז) ולפי שיש לי מקום עיון על דבריו אעתיק לשונו: גר ועבד מותרין בממזרת, מה שנסתפק החלקת מחוקק אי גר עמוני מותר בשפחה, מצאתי הדבר מבואר בירושלמי מסכת יבמות, דגרסינן התם עמוני לא ישא עמונית וכו'. ודבר תמוה הוא כיון דגירות הכשרה לבא בקהל, ואפילו עמונית מיקרי קהל ה' אצלו, כ"ש שפחה משוחררת כיון דמותרת לבא בקהל, א"כ הרי הוא קהל ה' אצלו. ונ"ל דהכי גרסינן משיאין לו שפחה, והיינו שפחה שאינה משוחררת כיון דאסורה ג"כ לבא בקהל, א"כ לאו קהל ה' מקרי. וכן מצאתי ברשב"א, דכן היה גירסתו בירושלמי. ומעתה נתחזק הדין דגר עמוני מותר בשפחה וזה ברור.

דחיית דברי הישועות יעקב

והנה מה שהקשה דשפחה משוחררת אסורה לו, הוא קושית השירי קרבן הנ"ל, וכבר הארכתי בזה. אלא שמה שכתב הישועות יעקב דמצא להרשב"א גירסא אחרת בירושלמי כגירסתו דמשיאין לו שפחה, בענייני לא מצאתי כן ברשב"א, ולא ידענא איה מקום כבוד

בזה, כיון דאנן קיי"ל דגיירות בעי ב"ד של שלשה, ואפילו להחולקים דסגי באחד, אבל בינו לבין עצמו לכ"ע לא מהני. ועיין בגמרא (שם נז.) מעשה שבא לפני ר' יהודה ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי. אמר ליה יש לך בנים. א"ל הן. א"ל נאמן אתה לפסול עצמך, ואי אתה נאמן לפסול את בניך, לדבריהך גוי אתה ע"ש. מבואר דבינו לבין עצמו אין כאן שום גירות כלל, אפילו בעכו"ם המותרין להתגייר.

הירושלמי מיירי בהטעו

ומה שנראה שלהלכה לא קיי"ל כירושלמי הנ"ל, ועמון ומואב נמי אם רצו להתגייר מגיירים אותן, או יאמר שאפילו להירושלמי אתי, וכגון שבאו והטעו את הב"ד שהם משאר עמים וקבלו אותם, וקבלו עליהם התורה והמצות, אף שנתברר אח"כ שהם עמונים הרי הם גרים גמורים. והירושלמי לא מיירי אלא דלכתחילה אין מקבלין אותן, וממילא אתי שפיר דלא פליג ירושלמי הנ"ל על הירושלמי ביבמות, שמבואר שיכולין להתגייר.

וכן הבאתי במכתבי הקודם בשם הרמב"ם, וכ"כ המאירי (נזיר כג.) עמוני ומואבי שנתגיירו אע"פ משנתגיירו הרי הם כישראל לכל דבר, אסורים הם לישא בת ישראל, ומבואר עכ"פ דהרי הם כישראל גמורים לכל דבר, אלא שאסורים בבת ישראל. וגם אסור לדרוש בשלומם.

לא תדרוש שלומם גם אם מתגיירים

ומבואר נמי בזה דברי התרגום יונתן עה"פ (דברים כג:ז) "לא תדרוש שלומם", וז"ל: לא תתבעון שלמהון וטבהון כל

עבד משוחרר, לפי זה אין מדברי הירושלמי הכרח וראיה דפסולי קהל כגר עמוני מותרין בשפחה כממזר, ואדרבה החלקת מחוקק מפרש דברי הירושלמי כפשוטן, וסובר שדוקא משחררין משום דאסור בשפחה, וא"כ אין הכרע לזה.

מבואר מדברי הרשב"א שמוחרר לישא שפחה

אלא דמ"מ לדידן לדינא, נראה דישי לפשוט ספיקת החלקת מחוקק מדברי הרשב"א, במה שהקשה דלמה לא מתרצי בנושא שפחה והוליד ממנה בן, ותרין דהאי עבד משוחרר מקרי משמע שרק משום דהאי עבד משוחרר מקרי לא ניחא ליה לתרין בנושא שפחה ומשני במשחרר שפחה, אבל בלי זה היה יכול לתרין בנושא שפחה. אם כן על כרחך סובר הרשב"א שאין איסור לישא שפחה אפילו לכתחלה, וממילא נוכל לפשוט מדברי הרשב"א ספיקת החלקת מחוקק.

ובציפיתי ציפיה ראיתי בפתחי תשובה שהביא שם (סקכ"ה) בשם שער המלך (הל' איסורי ביאה פט"ו ה"ד) שכבר תמה על החלקת מחוקק ובית שמואל מדברי הרשב"א ע"ז, וכנראה שהיה לו גירסא אחרת למעיין שם. ואולי דהישועות יעקב כיוון לזה, ואולי כוונתו לדברי הרשב"א במקום אחר מה שלא מצאתי בענייני. דמדברי רשב"א לפנינו אדרבה תיובתא לגירסתו.

גר צריך בית דין

ובנידון הירושלמי דס"ל דאין מקבלין גרים מעמון ומואב, והעיר משו"ת דובב מישרים (ח"ג סי' ס"ו) תשואות חן לו, אבל מה שרצה לחדש דדוקא ב"ד של ישראל אסורים לגיירם, אבל אם מעצמן נתגיירו הרי הם גרים גמורים, לא ידענא כוונתו

על אשה אסורה לו בלא קידושין לשיטת הרמב"ם שבפסולי קהל בלא קידושין אינו לוקה. או יאמר בעבר ונשא אפילו להני פוסקים, אבל עכ"פ לפי מה שפירשתי אתי שפיר.

חילוק בין ממזר למואבי ועמוני

וכאן מקרא אני דורש, שלכאורה תקשה לפוסקים שעמון ומואב אפילו בדיעבד אינו גר, א"כ למה כתבה התורה עמוני ומואבי לא יבוא בקהל ה' גם דור עשירי לא יבוא להם עד עולם, ומאי משמענו גם דור עשירי, ומאי נפ"מ בין דור עשירי או דור ראשון, היה לו לומר סתם לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם. גם תקשה מה שהקשתי כבר בחידושי, למה בממזר כתיב (דברים כג:) "לא יבא ממזר וגו' גם דור עשירי לא יבוא להם", ולא כתיב 'עד עולם', אף שאיסורן איסור עולם, ובעמוני ומואבי כתיב דור עשירי ועד עולם שהוא כפל לשון.

עמון ומואב לעולם אסורים לבוא בקהל

לפ"מ שכתבתי י"ל דבכיון כתבו כן, להשמיענו ב' דינים, אחד בגויותן ואחד לאחר שנתגיירו, וז"ש לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' אפילו לאחר שנתגיירו, שאז יש נפ"מ בשאר האומות בין דור ראשון לשני, ובעמון ומואב אין נפ"מ, אלא לא יבא להם עד עולם בין בגירותן ובין בגויותן לאחר זמן רב, לעולם אסורין לבוא בקהל. (שו"ת משנה ח"ו סי' רכ"א)

יומיכון דאפילו מתגיירין סנא נטיר בלבהון עד עלמא. מבואר שלא מקבלים גרים מהם. וכבר תמהתי על המנחת חינוך (מצוה תקס"ב) שפלפל הרבה אם מצוה זו של לא תדרוש אפילו באופן שנתגיירו שני האומות, ופלא שלא הרגיש במה שמבואר בתרגום יונתן שאפילו מתגיירין סנא נטור בלבהון עד עלמא, גם פשיטא ליה להמנחת חינוך שם, שגם בנקיבות נוהג איסור זה של לא תדרוש. וגם על זה תמהתי דאשתמיטתיה דברי היראים (מצוה רצ"ו) שמפורש להיפוך, ועיין מה שכתבתי בספר מצות המלך (מצוה תקס"ב).

דור עשירי בעמוני כשהטעה

ומה שתמה האיך משכחת בגר עמוני דור עשירי, כיון שאסור בעמונית שהיא מותרת בקהל, ואסור גם בנכרית לאחר שנתגייר, והניח בצע"ג. הנה לפי מה שקיי"ל להלכה ודאי לא קשה, שהרי קיי"ל עמוני שנשא אשה מצרית הולד עמוני להיות אסור לעולם, כי באומות הלך אחר הזכר, ואם נתגיירו הלך אחר הפסול שבהם (עיין קידושין ושו"ע אהע"ז סי' ד'), וא"כ משכחת לה דור עשירי.

אלא אפילו לירושלמי הנ"ל שסובר שאסור בעמונית ומצרית, מ"מ לפי מה שהעלינו בשם הרשב"א וקרוב עדה בפירוש הירושלמי, א"כ מותר במשוחררת, ושפיר משכחת לה דור עשירי. גם אפשר בבא

ליקוטי מגיד משנה פרשת בהעלותך

ביאור המדרש מהו לפרוש לים הגדול ג' קודם שבת

"שלח לך" (יג:ב). איתא במדרש (במד"ר ט"ז א') מהו לפרוש לים הגדול פחות מג' ימים קודם השבת וכו', ואם היה שליח מצוה מותר לו לפרוש ככל יום שירצה. למה, מפני שהוא שליח מצוה, ושליח מצוה דוחה את השבת. ויש להבין מה שייך הלכה זו לכאן.

מעשה באמגושי שהוכיח חסיד אחד

והנראה דהנה קי"ל (או"ח סי' רמ"ח) מפליגין ג' ימים קודם השבת לכל דבר, ולמצוה אפילו ערב שבת. וכתב רבינו תם (מובא ברמ"א סע' ד') שלצורך פרנסה מיקרי לדבר מצוה. וצריך להבין למה נקרא לצורך פרנסה דבר מצוה, והרי כתוב בחובת הלבבות (שער הבטחון פתיחה) מעשה בחסיד אחד שהלך לעיר אחרת כדי לחפש פרנסה, ופגש עובד אלילים אחד, אמר לו החסיד מה מאד שרויים אתם בתכלית הענין וחוסר הבנה בזה שהנכם עובדים לאלילים. שאל לו אותו עובד אלילים, ולמי אתה עובד? אמר לו החסיד אני עובד את הבורא הכל יכול המכלכל היחידי הכל, המפרנס שאין כמוהו. אמר לו עובד האלילים מעשיך סותרים את דבריך. שאל כיצד. ענה לו עובד האלילים אילו מה שאמרת היה אמת, שהאל שאתה עובד לו הוא המפרנס את הכל, ויכלתו היא בלתי מוגבלת, אז היה מפרנס אותך בעירך כשם שהוא מפרנס אותך כאן. ולא היה לפרוש טענה לדבריו, והוא שב אל ארצו, ומאז והלאה קיבל על עצמו לפרוש מהגייעה והרדיפה אחרי עניני העולם הזה בשביל פרנסה, ושוב לא יצא מעירו כדי לחפש פרנסה. לפ"ז הליכה לפרנסה אינו דבר מצוה, אדרבה חסרון באמונה הוא.^א

^א ואיתא בספר גבעת יוסף (תהלים קז:ד) מהרה"ק מגראכאו זי"ע: מובא במדרש (ויק"ר ט"ו ג') מעשה בכהן אחד שדרש, אין לך כל נימא ונימא שלא ברא לו הקב"ה גומא בפני עצמה, שלא תהיה אחת יונקת מחברתה. לסוף ביקש לצאת לבקש פרנסתו, אמרה לו אשתו, למה אתה רוצה לצאת, תוב, וברייך קאים לך. שמע וישב וקאים לו ברייה. והכלל, שאדם צריך להאמין שהשי"ת זן ומפרנס בכל יום, מקרני ראמים ועד ביצי כנים, ונותן לכל אחד אכלו בעתו, ואין צריך לבקש פרנסתו מן מרחקים, רק להשליך על ה' יהבו. וזה מרמוז הפסוק "תעז במדבר בשימון דרך", שזה מרמוז על בחינת טעות א' על הליכה, למה היה להם ללכת דרך מדבר לבקש פרנסה, ולכן נענשו שתעז באמת במדבר, ולכן "רעבים וגם צמאים".

גם בסמוך (שם:כג) פי' "יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה ויאמר ויעמד רוח סערה ותרוםם גליו". הנה יש להבין, אם יורדי הים רואים ומתבוננים מעשה ה' ונפלאותיו, למה נגזר עליהם רוח סערה. אך הענין הוא, דהנה שמעתי מפה הקדוש אדמו"ר הרב ר' שמואל מדרילטש נ"ע, שאמר הפי' עה"פ (ויקרא כג:יז) "ממושבותיכם תביאו לחם", שאין צריך להרחיק נדוד לבקש פרנסתו, כי אם לבטוח בהשי"ת, כי הוא הזן ומפרנס, והוא המשנה עתים ומחליף הזמנים, והוא הנותן לכל אחד את אכלו בעתו וכו'. כשבאים לים ורואים מעשה ה' ונפלאותיו,

מצוה לזון בניו ובנותיו

וצ"ל אף דמתחילה הוא מחוסר אמונה ובטחון, מ"מ כיון דסוף סוף עושה כן לצורך מצוה, כי מצוה לזון ולפרנס בניו ובנותיו (ראה כתובות נ.), לכן הרי זה בגדר מצוה.

המרגלים התחלתן בעבירה היה

הנה המרגלים היו שלוחי ישראל, ומשה שלחם והם היו שלוחי מצוה (עי' במד"ר שם), ומצוה לשמוע דברי חכמים, ומי לנו גדול ממשה, וגם היה זה בהסכמת הקב"ה. לפי זה קשה, הרי קיי"ל (פסחים ח:) שלוחי מצוה אינם ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזרתן, ואמאי ניזוקו ונענשו. וצ"ל כיון דההתחלה היתה בעבירה, דכתיב (דברים א:כב) "ותקרבון אלי כולכם", וזה לא היה במצוה, ורק משה לא רצה להחזיר, ולכן לא ניצולו. א"כ יש לדייק כיון דמתחילה לא היה מצוה, אפילו שאח"כ היה מצוה מ"מ אינו מציל, ואולי שהוא בכלל תחילתו בפשיעה וסופו באונס וכיוצא בזה.

אם יכול לבוא לידי פשיעה אינו מצוה

וז"ש 'שלח לך אנשים', וראינו מה שעלתה בזה. לכן שואל המדרש מהו לפרוש לים הגדול פחות מג' ימים קודם לשבת, דלעולם הו"ל בגדר תחילתן בפשיעה, ויצא קודם ג' ימים ולא הוי מצוה.

משה רבינו חשב כי כשרין היו

"וישלח אותם משה וגו' כולם אנשים" (יג:ג). פרש"י לשון חשיבות, כי באותה שעה כשרים היו. והקשה בפנח רזא, הרי כתיב לקמן (שם:כו) "וילכו ויבואו", ופרש"י מקיש הלכיתן לביאתן וכו'. וי"ל שמשה טעה בהם וחשב כי כשרים היו באותה שעה. וברזא דמאיר תמה היאך יטעה משה רבינו ולא ידע אם כשרים הם, ע"ש מה שתירץ.

משה אמר שיכול לטעות כיון שלא נתגדל עמהם

לפענ"ד הרי כתוב על עצמו כי יכול לטעות, וכמו דכתיב (דברים א:יג) "הבו לכם אנשים חכמים וידועים לשבטיכם", ופירש"י שהם ניכרים לכם, שאם בא לפנינו מעוֹטף בטליתו, איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא. אבל אתם מכירים בו, שאתם גדלתם אותו, לכך נאמר 'וידועים לשבטיכם', ע"ש. לפ"ז מובן היאך יטעה משה.

צריכים לתת לב לחזור לביתם ולבטוח בה' שיפרנס אותם בביתם, ולא לטלטל טילטול דגברא שהוא קשה (כתובות כח). וכשאין נותנים לב לזה, אזי "ויאמר רוח סערה ותרומם גליו" עד שיצעקו אל ה' ויקבלו עליהם לבטוח בהש"ת מכאן והלאה. וכן 'הולכי מדבריות' ג"כ מגיע להם עונש על שהרחיקו נדוד לילך במדבר, כי באמת זה מכונה בשם 'עז' של ערבים שמשתחווים לאבק אשר ברגליהם, שסוברין שע"י הילוך ממקום למקום יהיה להם כל צרכם. וע"ז הקפיד אברהם אבינו ואמר (בראשית יח:ד) "יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם", עיין רש"י. רק עיקר העצה הוא 'והשענו תחת העץ' מרמז על התורה, שנקראת בשם 'עץ החיים', וגם הצדיקים נקראים בשם 'עץ' כמו שמואב ברש"י עה"פ (במדבר יג:כ) "היש בה עץ".

העומד לפני משה הרהר בתשובה

עוד י"ל לפמ"ש (קידושין מט:) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור, אע"פ שהוא רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בלבד. מבואר אפילו רשע גמור ומהרהר תשובה בלבד, מיד נעשה צדיק גמור. הנה אמרו חז"ל (ברכות לג:) עה"פ (דברים י"ב) "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", ופריך אטו יראה מילתא זוטרתא הוא, ומשני אין, לגבי משה. ופי', שהעומד לפני משה רבינו מיד מהרהר בתשובה. ולכן י"ל דכל אחד ואחד כשבא לפני משה באותה שעה כשר היה, שהרהר בתשובה, ומיד שהלך לו חזר בו מהרהר תשובה.

מעוטף בטליתו מרמז שהרהר בתשובה

בזה מובן גם שבאו לפניו מעוטף בטליתו, כלומר שבעת שבא לפניו הרי הוא מעוטף בטליתו ומהרהר בתשובה, כמ"ש חז"ל (ר"ה יז:) הראה לו הקב"ה למשה בשעה שיתעטף בטלית ימחול להם עונותיהם, וברגע שיצא ח"ו חזר בו. וז"ש אני איני מכיר בו, ושפיר י"ל משה טעה, ומוכן תירץ הפענח רזא, ואין סתירה בדברי רש"י.

בני ישראל לא הרגישו תועלת הגאולה

"ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא" (יד:א). אמרו חז"ל (תענית כט.) הם בכו בכיה של חנם, ואני אקבע להם בכיה לדורות. בתחילה היה הגאולה רע להם, משום דעבדא בהפקירא ניחא ליה. ולזכר זה מקדימין מצה למרור. והלל הוסיף עוד לחזק הדבר, שהיה כורך מצה ומרור ביחד, להורות שהיה הגאולה והשיעבוד שנה אצלם, שלא הרגישו בטובת ותועלת הגאולה.

טעם שאוכלים ב' כזיתים לדעת הלל

ויש לפרש בזה המדרש (איכה פתיחה אות י"ח) עה"פ "השביעני במרורים" (איכה ג:טו) - בליל פסח וכו', דהנה ט' באב נקבע לבכיה לדורות, משום אתם בכיתם בכיה של חנם. וכל זה יען מאסו בארץ חמדה" (תהלים קו:כד) בעת שילוח מרגלים, ולא הרגישו בטובה זו, וכמו כן היה במצרים שלא הרגישו בטובת הגאולה. והנה אוכלין לדעת הלל מצה ומרור ביחד שהוא כדי שביעה, דב' זיתים הוא כביצה שהוא שיעור שביעה כמבואר בגמרא (פסחים מט:). וזהו שאמרו 'השביעני במרורים', שאוכלין שיעור שביעה בליל פסח, וכדעת הלל, לזכר שמאסו בגאולה וחירות, ומזה הטעם "הרוני לענה" (איכה שם) - בליל ט' באב, שנקבע ג"כ לבכיה, יען מאסו בארץ חמדה, ובהפקירא ניחא להו ממה שהשביעני וכו', שבא זה ולימד על זה. (ערכי פסחים זכר למקדש א"י עפמ"ש)

דברי אלקים חיים

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שלח

שיעור חורש"י ליל ששי

בדעתם לעלות ההרה, אבל 'אaron ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה', כי הקדושה והשכינה נשארו במקום אשר צוה ה'. 'וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא ויכום ויכתום עד החרמה', ובאה עליהם מכה גדולה רחמנא ליצלן.

ומיד לאחר מעשה זה נכתבה פרשת נסכים ופרשת חלה. וכתוב: 'כי תבאו אל ארץ מושבותיכם אשר אני נותן לכם' (במדבר טו:ב). ופירש רש"י: 'בישר להם שיכנסו לארץ'. וכן כתב חזקוני: 'כשראה שחזרו בתשובה ונתאבלו על מה שעשו, הודיעם שיתישבו בה בניהם, ודבר עמהם על עסק הקרבנות שיקבלם ברצון מהם'. הרי שאף שלא נכנסו הם עצמם לארץ, מ"מ כיון שחזרו בתשובה דיבר עמהם השי"ת בלשון חיבה, ונתן להם בשורה טובה שיתישבו בניהם בארץ ישראל.

וצריך להבין שורש הענין. מה רצו המעפילים לפעול במעשיהם, ומה היה חשבונם אחר שכבר נתחרטו ואמרו 'כי חטאנו'. ועוד, מה השיב להם משה רבינו באמרו 'למה זה אתם עברים את פי ה'.

גדול תלמוד תורה יותר מהצלח נפשות

והיום יום גדול הוא, כ"ג סיון, היום שבו נכתבו ונשלחו האגרות השניות ע"י

"וידבר משה את הדברים האלה אל כל בני ישראל ויתאבלו העם מאד. וישכימו בבקר ויעלו אל ראש ההר לאמר הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו. ויאמר משה למה זה אתם עברים את פי ה' והיא לא תצלח. אל תעלו כי אין ה' בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם. כי העמלקי והכנעני שם לפניכם ונפלתם בחרב כי על כן שבתם מאחרי ה' ולא יהיה ה' עמכם. ויעפלו לעלות אל ראש ההר וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה. וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא ויכום ויכתום עד החרמה" (יד:לט-מה).

דהיינו, שמשה רבינו הגיד לבני ישראל את כל אשר דבר ה', כי יפלו פגרי דור המדבר ולא יזכו לבוא אל הארץ, ורק בניהם, אשר אמרו עליהם 'לבז יהיו', הם יבואו אל הארץ ויירשוהו. והיו בני ישראל שבורי לב מאד, והשכימו בבוקר ואמרו: לעלות לארץ ישראל, 'כי חטאנו', על אשר אמרנו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה'.

ועל זה השיב להם משה רבינו: 'למה זה אתם עברים את פי ה' והיא לא תצלח. אל תעלו כי אין ה' בקרבכם'. אין השכינה שרויה במהלך זה, ולא תראו בו הצלחה. ואעפ"כ התחזקו אותם אנשים

פיקוח נפש, וכשבאה לפני אדם הצלת נפשות הרי הוא חייב להניח תלמודו ולעסוק בהצלה. אלא שהגמרא במגילה מדברת במעלת האדם. יותר גדולה היא זכותו של מי שזכה לשבת ולעסוק בתורה ולא בא לידו עסק הצלת נפשות, ממי שבא לידו עסק הצלת נפשות וע"כ כך הוצרך לבטל מתלמודו.

וזהו מה שנלמד ממרדכי בלשן. בתחילה, קודם שבא לידו עסק הצלת נפשות, היה חשוב בעיני חכמים יותר. א"כ, כיון שבא לידו עסק הציבור והוצרך לבטל מתורתו, לא מנאוהו חכמים כמו בתחילה.

והענין בזה, שכאשר מגיעה השעה, בוחנים בשמים כל אדם ואדם לפי גודל תורתו, ושוקלים כל אחד עם תורתו כפי ערכו. והנה רואים איש קדוש, העוסק בתורה יומם ולילה, ובקי בכל התורה כולה, ואינו מסיח דעתו מן השי"ת. ומאידך, עולם מלא עומד וצריכים להושיע ולהציל את כלל ישראל. שוקלים אז בשמים את כל העולם כולו כנגד תורתו של אותו צדיק יסוד עולם, ואומרים כי אין כדאי לבטלו ולנתקו מן התורה. מוטב שישאר בתורתו, כי תורתו חשובה וחביבה יותר מן העולם כולו.

ומה יעשו, והלוא צריכים להציל את כלל ישראל. פונים אל השני שבסנהדרין. וגם אצלו יתכן לומר כן, שאין לבטלו מלימוד התורה, שהרי מוכרחים אנו לתורתו, כי על שלשה דברים העולם עומד, ואחד מהם הוא התורה (אבות פ"א מ"ב). והנה באים אל צדיק שלישי או רביעי. גם הוא אדם גדול ונשגב, אלא שכיון שצריכים להושיע את כלל ישראל, וכיון שיש אחרים היושבים

מרדכי הצדיק, כמו שנאמר: 'ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו' (אסתר ח:ט).

והנה איתא בגמרא (מגילה טז:) על מרדכי הצדיק, שנאמר בו 'ורצוי לרב אחיו ודבר שלום לכל זרעו' (אסתר י:ג), 'לרוב אחיו' ולא לכל אחיו, מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין. ואמר רב יוסף: גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ארבעה, ולבסוף בתר חמשה.

כי בתחילה, קודם שנעשה משנה למלך אחשורוש, היה מרדכי נמנה בין חשובי אנשי כנסת הגדולה במדרגה קדומה יותר. ואחר שנעשה משנה למלך ופעל הצלת כלל ישראל, נמנה במדרגה מאוחרת יותר.

והדבר צריך ביאור. הלא מרדכי הצדיק הציל את כלל ישראל מגזירת כליה, וגדולה פיקוח נפש שדוחה כל התורה כולה (יומא פה:). ועוד, על ידו זכו ישראל ל'קימו וקבלו' מאהבה (שבת פח:), ועל ידו נמשך כל נס פורים. ואם כן לכאורה היה ראוי שיעלוהו למדרגה גדולה יותר, ולא שיהא נראה כאילו ירד ממדרגתו.

והנה כתב הטור (יו"ד סי' רנ"א), דלענין הצלת נפשות יכולים לשנות מעות צדקה אף מתלמוד תורה, שהצלת נפשות קודמת. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד שם סע' י"ד). והקשה על זה המהרש"ל: ותימה, הלוא מסקינן במסכת מגילה דגדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות.

ותירץ הט"ז (שם סק"ו), וכ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל היה רגיל לחזור על זה, דודאי אין לך דבר העומד בפני

יתברך 'אלקי הארץ', שלא יהא שמו יתברך ידוע רק בשמים, אלא גם בארץ, בתוך בני אדם.

ולא בחר אברהם אבינו בדרך חנוך, שהתבודד ונתעלה למעלה מן העולם, אלא מסר עצמו ללמד דעת את העם ולקרבם לעבודת ה'. אילו היה אברהם עושה כחנוך ומתבודד מחברת בני אדם, היה יכול להתעלות למדרגה עליונה מאד, עד שהיה נעשה כאחד ממלאכי אֵל. אלא שבחר למעט בהשלמת עצמו כדי להרבות כבוד שמים בעולם.

ולזה לא זכה אברהם אבינו למדרגת נבואה להודיעו מה שיעשה השי"ת במשפט אומה פלונית או עיר פלונית, כמו שמצינו בישע"י, 'ירמי' ויחזקאל, שנאמרו להם נבואות על כמה אומות אף במה שאינו נוגע לישראל, וכמו שנאמר בריש ירמי': 'נביא לגוים נתתיך' (ירמי' א:ה). ולא מפני שלא היה אברהם ראוי לכך מצד קדושתו, אלא מפני שלא היה לו פנאי לייחד מחשבתו ולהתבונן בענינים גבוהים כאלו, לפי שהיה מתעסק עם בניו ועם ביתו אחריי ללמדם דרך ה'.

הרי שאף שבדאי עבודתו של אברהם אבינו היתה רצון ה' ותכלית הבריאה, מ"מ מצד מדרגת עצמו היה בזה איזה מיעוט, כי מסר את שלימות עצמו כדי להרבות כבוד שמים בעולם.²

בתורה, מן השמים מסבבים שהוא ילקח להיות עוסק בצרכי ציבור.

וממילא הבינו חכמים, שאע"פ שמרדכי צדיק נשגב הוא, וזכה לעשות מצוה גדולה כל כך, מ"מ כיון שלקחוהו מן השמים לעסוק בצרכי ציבור ולבטלו מתורתו, הרי מי שנשאר יושב ולומד יש לו מעלה יתירה מצד מדרגת תורתו. וזהו שאמרו 'גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות', לענין מעלת האדם שזכה שלא יבטלוהו מן התורה.

וכן פירש החת"ס בדרשות, למה פירשו ממנו מקצת סנהדרין. דודאי מי שבאה לידו הצלת נפשות צריך להניח דברי תורה ולעסוק בהצלה, אלא שמלמעלה בוררים את מי שיבטל מתלמודו. וכיון שראו הסנהדרין שמן השמים נסתבב שמרדכי נלקח לעסקי המלכות, הבינו שתורתו אינה חשובה בשמים כתורתם של אותם שנשארו על תלמודם, ולכן פירשו ממנו מקצת סנהדרין, ועשו אותו חמישי לסנהדרין.³

עבודת הצדיק עם הבריות

וכעין זה מצינו בדברי החת"ס בכמה מקומות (תורת משה וירא ד"ה כי ידעתיו; פיתוחי חותם הקדמה לשו"ת חתם סופר יו"ד), בענין אברהם אבינו ע"ה. אברהם אבינו היה עוסק לקרב בני אדם לעבודת הבורא יתברך, להכניסם תחת כנפי השכינה, ולהודיע לכל באי עולם שיש בורא ומנהיג. עבודתו היתה לעשותו

^א וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ו סעי' י"ח) 'תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו'.

^ב [ועיין בדברי החתם סופר שם, שמבאר בזה לשון הכתוב: 'המכסה אני מאברהם את אשר אני עושה וגו', כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' וגו', למען הביא ה']

כאשר הצדיק טרוד כל היום עם כל אדם ועם כל עניני הציבור, עלול הוא לרדת ממדרגת דביקותו ונבואתו. ומשה רבינו השיב: 'כי יבא אלי העם לדרש אלקים' (שם:טו), שגם דבר זה הוא ענין של תורה. ואעפ"כ לימדה התורה שצריך להעמיד שרי אלפים ושרי מאות כדי שלא תתבטל מדרגתו של משה רבינו.

וכן מצינו בפרשת יתרו, שאמר יתרו למשה רבינו: 'מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב' (שמות יח:יד), ואח"כ אמר לו: 'נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך' (שם:יח). ופירשו בספרים (אוה"ח הק' ומלבי"ם שמות יח:כג), שאין הכוונה רק לטירחת הגוף, אלא יש בזה גם טענה פנימית.

על אברהם את אשר דבר עליו. דלכאורה יש לדקדק, כי לפי המשך המקרא נראה ש'למען הביא' נמשך אל 'ושמרו דרך ה', והיה מקום לטעות בזה, ח"ו, כעבודה פחותה של על מנת לקבל פרס. עוד יש לדקדק, שלא מצינו בשאר נביאים שיתבונן הקב"ה תחילה אם ראוי הוא להאציל עליו הנבואה מצד כשרון מעשיו, וכאן באברהם נאמר לשון זה: 'המכסה אני מאברהם', וכביכול הקדים הקב"ה טעם למה יגלה לו הדבר.

ומבאר החתם סופר, כנאמר דאברהם אבינו ע"ה לא הגיע למדרגת נבואה זו, להודיעו משפטי אומה או עיר פלוגית, לא מפני שלא היה ראוי לכך מצד שלימות נפשו, אלא מפני שהיה מוטred תמיד בלימוד התלמידים ובהכנסת הבריות תחת כנפי השכינה. ואילו היו תלמידיו במדרגה נכונה, לא היה לימודם מונע ממנו התבודדות המחשבה. אך כיון שבתחילת לימודם היו במדרגה פחותה, היה צריך להכניסם לאט לאט לעבודת ה', עד שהרגילים בתחילה אף בעבודה של על מנת לקבל פרס. וע"י שהיה מתעסק תמיד עם קצרי דעת כאלו, לא נשאר לו פנאי לייחד מחשבתו ולהתבונן בענינים גבוהים, כדי לזכות למדרגת נבואה זו.

וזהו שאמר הקב"ה: 'המכסה אני מאברהם', היתכן שאכסה ממנו את אשר אני עושה. הלא 'ידעתיו', שכל מה שלא הגיע למדרגת נבואה זו אינו מחמת חסרון בעצם מעלתו, אלא 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'". הוא משפיל עצמו ממקום גבוה למקום נמוך, ומתעסק עם תלמידים שהם עדיין במדרגה פחותה, וכל זה כדי להרבות כבוד שמים בעולם. אם כן, לא יתכן שיפסיד מחמת עבודתו באהבתו אותי, ולכן אף שאין לו אותה הכנה של התבודדות הנדרשת לנבואה זו, מ"מ אגלה לו כל צפון ולא יכסה ממנו דבר.

וכעין זה כתב בכתב סופר עה"ת פרשת קרח, שהביא דברי אביו החתם סופר בדרשות, ועל פי זה ביאר טענת קרח בטעותו. דקרח טען למשה רבינו, שלא מחמת גדולתך וקדושתך בעצמותך אתה מושל עלינו, אלא אדרבה, כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', ולפי שיטתם הם חשובים יותר ממך, ולכן הם השמים ביררו אותך לעסוק בצרכי הכלל ולהתבטל מלימודך. וזהו שאמרו: 'רב לכם', כלומר, אין זו מעלה וגדולה, אלא אדרבה, שפלות היא זו, שנתמנית להטריח עצמך בצרכי הציבור.

ועיין עוד בספר חסידים (סי' תתרי"ה) שכתב: 'רב יהודה אמר, העוסק בצרכי ציבור כאילו עוסק בדברי תורה. החכם מצא תלמידו שהיה עוסק בצרכי ציבור, אמר לו: עזבת את התורה, רע עשית, הרי מרדכי כשעסק בתורה נמנה למעלה, וכשהיה עם המלך נמנה למטה. ומה שאמר רב יהודה, זהו כשאין אחר עוסק בצרכי ציבור, אבל אתה כיון שיש לך שעוסקים בצרכי ציבור כמך, עליך נאמר חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך'.

ובענין טענת יתרו למשה רבינו כ"כ במדרש שכל טוב (שמות יח:כג): 'אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלקים - אם תפנה עצמך מן הדינים, תהא יכול לשמוע דברי שכינה מה שהוא מצווה אותך. ויכלת עמוד - לפני הקב"ה, ודומה לדבר "חי ה' אשר עמדת לפניו" (מ"ב ה:טז). מכאן אמרו, שכל מי שעוסק בדינים אינו יכול להתיישב בתלמודו'.

זו היא עבודתכם. כעת אין רצון ה' שתעלו להילחם. כעת רצון ה' שתשארו במדבר, תשבו על התורה ועל העבודה, תקבלו עול מלכות שמים, ותעמידו דור שייכנס לארץ בקדושה. לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן (מכילתא בשלח, ויסע פרשה ב'). אם מן השמים נתנו לכם עתה עבודה זו, אל תחליפוה בעבודה אחרת.

המעפילים חשבו כי עיקר התיקון הוא פעולה ומלחמה. אבל משה רבינו גילה להם שאין זו מלאכתם. 'אל תעלו כי אין ה' בקרבכם'. לפעמים עיקר הגבורה היא שלא לצאת, אלא לשוב אל בית המדרש, לשבת על התורה ועל העבודה, ולבטל רצונו מפני רצון המקום.

וזהו עומק מה שנאמר: 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה'. התורה והשכינה נשארו במקום אשר צוה ה'. ע"י הישיבה במחנה, סמוך לארון ברית ה' ולמשה רבינו מוסר התורה, שם היה מקום ההתקרבות אל ה'. אבל כשאדם יוצא ממקום התורה שלא ברצון ה', אף אם יש לו התלהבות ומסירות נפש, אין זו מלחמת ה'.

ומיד לאחר מכן ניתנו פרשת נסכים ופרשת חלה, לבשר להם שייכנסו בניהם לארץ. בזה נתברר כי אף כשהאבות נכשלו, אין להתייאש, ועדיין הבנים יכנסו לארץ ויקריבו קרבנות לפני השי"ת, כמו שאמרו רש"י וחזקוני.

וזהו גם מה שנאמר בפרשת עקב: 'אל תאמר בלבבך בהדף ה' אלקיך אתם מלפניך לאמר בצדקתי הביאני ה' לרשת את הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה ה' מורישם מפניך. לא בצדקתך ובישר בלבבך אתה בא לרשת את ארצם כי

ומכאן יש ללמוד דבר נורא. לא כל אדם רשאי להכניס עצמו בעסקי ציבור, אף אם כוונתו לשם שמים. אם הוא יכול ללמוד תורה, עליו לשבת ולעמול בתורה ובעבודה. אין לו לברוח מן בית המדרש אל עסקנות ומלחמות, אם אין זה תפקידו מן השמים. ודאי אם באה שאלה של הצלת נפשות ואין אחרים, הרי הצלה קודמת. אבל אם יש אחרים לעשותו, עליו לברר מה רצון ה' ממנו עתה.

נמצא, שאם יש לפנינו שאלה אם ללמוד תורה או להציל נפשות, בודאי הצלת נפשות קודמת. אבל אם מן השמים סיבבו לאדם שהוא ילקח לעסוק בהצלת הכלל ויתבטל מתורתו, הרי זה סימן שתפקידו עתה הוא בכך, ומי שנשאר יושב על התורה יש לו מעלה יתירה מצד מדרגת התורה.

חטא המעפילים

עפ"ז יש לבאר ענין המעפילים. חטא המרגלים היה בכך שמאסו בארץ חמדה ולא האמינו בדבר ה'. ואחר שנגזרה הגזירה, נשבר לבם מאד ואמרו 'הננו ועלינו'. הם חשבו לתקן את החטא ע"י מעשה הפוך. בתחילה אמרו שאינם רוצים לעלות, עתה יעלו במסירות נפש. בתחילה פחדו מן המלחמה, עתה יצאו למלחמה. בתחילה אמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה', עתה יאמרו 'ועלינו אל המקום אשר אמר ה'.

אבל משה רבינו אמר להם: 'למה זה אתם עוברים את פי ה' והיא לא תצלח'. התיקון אינו לעשות מעשה גדול כפי העולה על הדעת, אלא לעשות רצון ה'. אם עתה צוה השי"ת 'מחר פנו וסעו לכם המדברה דרך ים סוף' (במדבר יד:כה), הרי

וביאר בזה הרמב"ן בסוף פ' בחקותי (ויקרא כז:כט), דמה שנאמר בתורה 'כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת', היינו שמי שנתחייב מיתה מחמת חרם אין מועיל בו פדיון. ועל כן דקדק הכתוב במעשה יונתן לומר 'ויפדו העם את יונתן ולא מת', כנגד מה שאמרה תורה 'לא יפדה מות יומת'. ומה שהועיל הפדיון, הוא מפני שנעשה נס על ידו, ומזה ידעו שלא עבר במזיד אלא בשוגג. וזהו שאמרו העם: 'אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל', כי הישועה שנעשתה על ידו העידה עליו שלא היה רשע ומועל בחרם במזיד.

וכן כתב הריב"ש (סי' קע"א) בלשון ברור, שאף ששאל לא היה מאמין לו שהיה שוגג ורצה לחייבו מיתה, מ"מ אמרו לו העם, שכיון שנעשה נס על ידו, הדבר ידוע כי בשוגג אירע לו, 'שאין הקב"ה עושה נס ע"י רשעים המועלין בחרמיו'. וכן תרגם יונתן שם: 'ארי קדם ה' גלי דבשלו עבד יומא דין'.

עכ"פ מבואר מדבריהם, שנס גלוי של קידוש שם שמים הבא ע"י אדם אינו בא ע"י מי שעובר עבירה במזיד. אמנם צריך להבין, שהרי בכל יום ויום רואים ישועות ונסים גם ע"י לבושי טבע שונים, ולפעמים נעשית הצלה לאדם ע"י מי שאינו שומר תורה ומצות. וכי נאמר שאין כאן נס מאת השי"ת. בודאי הכל מאתו יתברך, ועל כל נס וכל הצלה צריך האדם להודות לה'. אלא שיש חילוק בין נס גלוי שעל ידו מתקדש שם שמים בגלוי, ובין נס המתלבש בלבושי הטבע, שאין שם שמים ניכר בו כל כך לעיני האדם. וזה ענין דק, ואין כאן מקומו להאריך בו.

ברשעת הגוים האלה ה' אלקיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב' (דברים ט:ד-ה). וכתב על זה הרמב"ן: 'כי אין החטא שלך יכול לבטל המתנה שנתן לאבותיך, כי בשבועה נתנה להם'.

והיינו, שאף שהחטא גרם שלא יכנסו הם עצמם לארץ, מ"מ אין החטא מבטל קדושת ישראל וברכת האבות. השבועה שנשבע השי"ת לאבות הקדושים קיימת לעד, ומתוך התשובה נפתח פתח לבנים אחריהם.

נסים וגלים ונסים נסתרים

והנה מצינו במעשה יונתן בן שאול המלך, שנאמר בנביא בעת מלחמת ישראל עם פלשתים, שיונתן הלך עם נושא כליו אל מצב פלשתים, ואמר: 'כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט' (ש"א יד:ו). ונעשה על ידו נס גדול, ומזה באה ישועה לישראל.

ובאותו היום השביע שאול את העם שלא יאכלו עד הערב, ואמר: 'ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב ונקמתי מאיבי' (שם יד:כד). ויונתן לא שמע את השבועה, כי היה במחנה פלשתים, וכשמצא דבש ביער טעם ממנו מעט, ואח"כ, כשנודע הדבר לשאול, אמר: 'כי מות תמות יונתן' (שם מד).

אמנם העם עמדו כנגד זה ואמרו: 'היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל, חלילה, חי ה' אם יפול משערת ראשו ארצה, כי עם אלקים עשה היום הזה' (שם מה), ומסיים הכתוב: 'ויפדו העם את יונתן ולא מת'.

זכרון ואות לאשר ראו עינינו וכו', ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנוכיר זה בפינו בבקר ובערב וכו', וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים'.

ועוד כתב שם: 'ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים - אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזירת עליון'.

וכן כתב עוד רמב"ן בדרשותיו, כי רוב בני אדם סבורים שאין האיל פועל תמיד בנסים, אלא עולם כמנהגו נוהג. אבל כשמעיינים יפה, רואים שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו ע"ה עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, שהרי יעודי התורה כולם נסים ומופתים גמורים הם.

נמצא, שכאשר רואים נס, צריך לדעת שלא כח אדם פעל זאת, ולא כלי מלחמה פעלו זאת, אלא השי"ת לבדו. אלא שלפעמים מתלבש הנס בלבוש של טבע, ואז הוא נס נסתר. ולפעמים נעשה הדבר ע"י צדיקים ועמלי תורה, ואז מתגלה האור בגלוי יותר, ונעשה קידוש שם שמים גדול.¹

וברש"י על הפסוק 'אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק' (בראשית כה:ט), לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו. מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל: אברהם הוליד את יצחק. וכן הוא בגמרא (ב"מ פז.) ובמדרש.

והקשה בזה הבריסקער רב זצ"ל, דלכאורה אינו מובן. הלוא שרה אמנו היתה בת תשעים שנה ולא היתה ראויה להוליד בדרך הטבע, ואם זכתה לולד הרי זה נס גלוי שלא כדרך הטבע. וא"כ מה הועילו ליצני הדור במה שאמרו מאבימלך נתעברה שרה, והלוא בין כך ובין כך נס גדול היה כאן.

וביאר הרב מבריסק, שבאמת ידעו שהיה כאן נס, אלא שאם יאמרו שמאבימלך נתעברה שרה, אזי יוכלו להשאיר את הנס בתוך טומאתם ולא יצטרכו לשוב בתשובה. הם אמרו: אמת שנעשה נס, אבל אין זה נס המעיד על קדושת אברהם ושרה, אלא נס שבא ע"י אבימלך. ועי"ז רצו להשאר באותו רשע שהיו בו עד עתה. כי כאשר נעשה לאדם נס צריך להבין שהוא מהשי"ת.

והנה כתב הרמב"ן בסוף פרשת בא (שמות יג:טז): 'ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד

¹ ועיין בדברי הרמב"ן בדרשותיו, שכתב בתוך דבריו כי רוב בני אדם סבורים שאין הקב"ה פועל תמיד בנסים, אלא עולם כמנהגו נוהג, וכן סבורים רבים מן החכמים בעלי העיון, 'והרב מכללם'. ועל זה כתב הרמב"ן: 'וכשאנו מעיינין יפה אנו רואין שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו ע"ה עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, שהרי יעודי התורה כולם נסים ומופתים גמורים הם'. והכוונה ב'הרב' להרמב"ם (מורה נבוכים ח"ב פכ"ט; אגרת תחית המתים ספ"ו), שנראה דעתו בזה שיש להעמיד הדברים ככל האפשר על דרך הטבע, וכמו שאמרו חז"ל 'עולם

יתברך, מ"מ הוא לבוש של הסתר, ואין שם שמים מתייחד עליו בגלוי באותה מדרגה.

ועל דרך זה יש להבין מה שאמרו בגמרא (ע"ז נה.) על הפסוק 'אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים' (דברים ד:יט), מלמד שהחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם. ופירש רש"י, שמראים כאילו יש ממש בעבודה זרה כדי לטורדן מן העולם אם יטעו אחריהם. אין הענין ח"ו שיש להם כח מעצמם, אלא מה שנראה כאילו יש כח לצד הטומאה, אינו אלא מפני שהשי"ת מניח מקום לטעות, כדי שיהא 'בא לטמא פותחין לו'.

וכן אמרו בגמרא (חולין ז:, סנהדרין סז:) 'אין עוד מלבדו', אמר רבי חנינא, אפילו כשפים. ובשעת קריאת שמע,

וזהו שאמרו חז"ל (ב"ר ג' ו', ילקו"ש בראשית רמז ה') על הפסוק 'ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה' (בראשית א:ה), שאין הקב"ה מייחד שמו על הרעה. שעל האור נאמר 'ויקרא אלקים', ועל החושך לא נאמר 'קרא אלקים לילה', אלא 'ולחשך קרא לילה'. אין הכוונה חלילה שיש דבר שאינו מאתו יתברך, שהרי אין עוד מלבדו. אלא שיש הנהגה של אור, שבה ניכר שמו יתברך בגלוי, ויש הנהגה של חושך והסתר, שבה אין שמו ניכר לעיני האדם.

וכשנעשה הדבר ע"י צדיקים ועמלי תורה, הרי הוא כענין אליהו בהר הכרמל, שנעשה נס גלוי ונתקדש שם שמים בעולם. אבל כשנעשית הצלה ע"י לבושים אחרים, אף שגם זה מאתו

כמנהגו נוהג', ורק במקום שהתבאר בהכרח שהוא מופת, ואי אפשר לפרשו בענין אחר, אז יש לומר שהוא מופת.

ולפי זה יש להעיר גם בענין בנין בית המקדש דלעתיד. דהנה בגמרא (סוכה מא.) אמרו לענין יום הנף, שחוששין שמא יבנה בית המקדש במהרה, בלילה או סמוך לשקיעת החמה. והקשו הראשונים, הרי אין בנין בית המקדש בלילה, וגם אין בנין בית המקדש דוחה יום טוב.

וכתב רש"י שם (ד"ה אי נמי): 'הני מילי בנין הבנוי בידי אדם, אבל מקדש העתיד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך'. וכן כתבו התוספות שם (ד"ה אי נמי), דצריך לחלק כמו שפירש בקונטרס, דמקדש העתיד בנוי ומשוכלל יגלה ויבא מן השמים. וכן כתבו התוס' (שבועות טו: ד"ה אין בנין בית המקדש), וכתבו שכן מפרש במדרש תנחומא. ובמדרש תנחומא (כי תשא סי' י"ג) איתא: 'לעתיד אני אבנה את בית המקדש, ותהיה מוקפת בחומת אש, שנאמר ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב'. וכן מצינו בגמרא (ב"ק ס:) שאמר הקב"ה: 'עלי לשלם את הבערה שהבערתי. אני הצייתי אש בציון וכו', ואני עתיד לבנותה באש, שנאמר "ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה" (ע"י זכר"ב:ט:).

אמנם בדעת הרמב"ם נראה שלא נקט כן להלכה, אלא שבית המקדש דלעתיד יבנה על ידי מלך המשיח, כמו שכתב בהלכות מלכים ומלחמות (פ"א ה"א): 'המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה הממשלה הראשונה, ובונה מקדש ומקבץ נדחי ישראל'. וכן כתב שם (ה"ד): 'אם עשה וכו', ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל, הרי זה משיח בודאי'.

ולכאורה יש לומר בזה שהרמב"ם הוא לשיטתו, דכל זמן שאין הכרח לומר שהדבר יהיה בדרך נס, יש להעמידו על דרך הנהגת העולם. ומשום כן גם בענין בנין בית המקדש דלעתיד כתב הרמב"ם בפשיטות שמלך המשיח 'בונה מקדש', ולא הזכיר שיהיה בנין זה יורד מן השמים. ועיין בזה באריכות בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' רפ"ט-ר"צ), שדן בדעת הרמב"ם בזה.

מלחמתה של תורה

ולעניננו, בעת שיש צרה מתרגשת על כלל ישראל, צריכים אנו להודות להשי"ת על כל חסד וחסד, ועל כל הצלה וישועה, בגוף ובנפש. ויחד עם זה צריכים לדעת מהו שורש הכח של כלל ישראל. ודאי אסור לאדם להכניס עצמו בסכנה, ודאי צריך לעשות מה שמוטל עליו בדרך ההשתדלות כפי דין תורה. אבל עבודתנו העיקרית היא להרבות בתורה ובמצוות, בתפילה ובתהלים, במעשים טובים ובקבלת עול מלכות שמים.

איתא במדרש (ב"ר ס"ה כ') על הפסוק 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו' (בראשית כז:כב), בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין הידים ידי עשו שולטות. ואם לאו, הידים ידי עשו. ואיתא בגמרא (סוטה כא.) תורה מגנא ומצלא.

וזוהי המלחמה האמיתית של ישראל, מלחמתה של תורה. וכדאיתא בגמרא (סנהדרין צג:) על דוד המלך, שמה שנאמר בו 'איש מלחמה' (ש"א טז:יח), היינו שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה.

כשממליכים את הקב"ה בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם (ברכות יג:), צריך לכוין שאין שום מציאות זולתו יתברך, לא בשמים בלבד אלא גם בארץ ובתוך כל לבושי הטבע.⁷

וכן הביא בספר ליקוטי יהודה מכתב מהרה"ק השפת אמת זי"ע, שצריך האדם לידע שאין שום מציאות זולתו יתברך. ואין לסיטרא אחרא שום כח, ואין ביכולתה לעשות מאומה בלתי כח הבורא יתברך. אין בה ממשות כלל, וחובה להאמין שכל הנמצא בעולם הכל מושפע מאתו יתברך.

נמצא שיש שני אופנים של נסים: נסים נגלים ונסים נסתרים. שניהם מאת הבורא יתברך, אלא שבנס גלוי מתגלה שמו יתברך לעיני כל, ובנס נסתר הדבר מתלבש בלבושי הטבע. ועבודת האדם היא לראות גם בתוך ההסתר כי הכל מאתו יתברך, ולדעת שהכח הפנימי של כלל ישראל אינו כח גשמי, אלא כח התורה והקדושה.

אמנם נסים נגלים אינם נעשים אלא על ידי מי שראוי לכך, ולא ע"י מי שעובר עבירה במזיד.⁸

⁷ [ובענין אליהו הנביא בהר הכרמל איתא בגמרא (ברכות ט:): שאמר אליהו לפני הקב"ה, רבונו של עולם, ענני שתסיח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם.]

⁸ ובאמת, בזמננו רבים מישראל שאינם שומרי תורה ומצוות הם בכלל תינוקות שנשבו, וכדברי החזון איש, שמי שלא נתחנך בבית של תורה, אף אם רואה יהודים יראים, מכל מקום מחמת רוב ההסתה הזרועה נגד יראי ה', אינו מתקרב אליהם, והרי הוא בכלל תינוק שנשבה. והרי ראינו בימים אלו שנתרבו בעלי תשובה בארץ ישראל עד אין שיעור, ומזה ניכר שיש בלב ישראל נקודה פנימית של אמונה וקדושה. ועל כן יש לדונם כשוגגים ואנוסים, ולא כמזידים גמורים.

ואף בענין ישועת ישראל יכול להיות שתהא תשועה לישראל גם ע"י מי שיש בו צד שגגה וחסרון ידיעה, וכענין יונתן בן שואל, שלא שמע בהשביע אביו את העם, ואעפ"כ נאמר עליו: 'אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל', ו'כי עם אלקים עשה היום הזה', שיכול נס לבוא על ידם.

שצריכים לדעת בעת צרה ובכל עת: הצד החזק הוא צד התורה, 'ה' אתנו אל תיראם' (במדבר יד:ט).

זכורני מה שסיפר כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל, כי בפעם הראשונה שהיה בעיר הקודש צפת, בשנת תשט"ו, כיבדוהו לשאת מדברותיו בבית המדרש. ובסוף הדרשה אמר, שצריך לדבר בשבחה של ארץ ישראל. ואמר, שגם באמריקא יש בתי קברות, וכשאדם הולך לבית הקברות של נכרים, רואה שם קבר גדול. כששואל מה גדלו וגבורתו של זה, משיבים לו: שר צבא זה הרג עשרים אלף נפש. ושוב רואה קבר גדול ורם מזה, ושואל: מה טיבו של קבר זה. ואומרים לו: זהו שר צבא גדול שהרג חמשים אלף נפש. ועוד רואה קבר גדול ביותר, ושואל: מי הוא זה. ואומרים לו: זהו השר הגדול שערך מלחמה והרג ע"י האטאם באמבע' חצי מיליון בני אדם. וכל שהרבה להרוג, נחשב שם גדול וחשוב יותר.

ולעומת זאת, בארץ ישראל, כשבא לבית החיים, כגון בצפת, ושואל: מי טמון בקבר זה. משיבים לו: בזכותו של זה נושעו מאה יהודים. ובקבר אחר, נושעו עשרת אלפים יהודים. ועל קבר אחר אומרים: במקום זה נושעים ישראל בישועות עד היום הזה. וסיים, שמזה רואים ההפרש שבין ישראל לעמים.

וזהו מה שנתבאר, שיש בחינה של

כלי זייננו האמיתי הוא התורה, התפילה, מצוות ומעשים טובים.

כאשר יהודי יושב ועוסק בתורה, כאשר בחור יושב ללמוד תוספות, כאשר יהודי אומר פרק תהלים, כאשר מתפללים ומבקשים רחמים מן השי"ת - שם נעשית המלחמה האמיתית. כאשר בני ישראל לומדים ועמלים בכל יום ובכל לילה, ואין הולכים אחר תאוות עולם הזה, אלא יושבים ומתוועדים יחד, ואפילו מזמרים יחד, ומתנהגים בדרך התורה, מה גדול מזה לקדש שם שמים ברבים. דבר זה הוא המעמיד את הכל, ואלו הם הלוחמים האמיתיים, בבחינת 'ויקרא אלקים לאור יום'.¹

ומסופר על הגה"ק החפץ חיים זי"ע, שבא לפניו רב אחד לשאול כיצד לנהוג במקום שהרוב והכח שבקהילה היו ביד אנשים שלא היו שומרי תורה ומצוות כראוי, ורק המיעוט היו יראים ושלמים. והשיב לו החפץ חיים שעל האדם לעמוד עם הצד החזק. כשסבר הרב שהכוונה לצד שהרוב והכח בידו, אמר לו החפץ חיים: לא כן, הצד החזק הוא הצד שהקב"ה עמו. ואף אם למתנגדים יש רוב וכח, מ"מ הקב"ה עומד עם הצדיקים ועוסקי התורה, והם הם הצד החזק.

וזהו יסוד גדול. אין החוזק נמדד ברוב, החוזק נמצא במקום שבו נמצאים תורה ועבודה ויראת שמים. שם כחם של ישראל, ושם עומד העולם. וזהו מה

¹ וכבר כתב הכלי יקר בפרשת בשלח (שמות יג:ח), כי אין מלחמתן של ישראל תלויה בריבוי כלי יין, שהרי השי"ת מגן בעדם, אלא התורה והתפילה הם כלי זיינם של ישראל, וכמו שנאמר 'וחרב פיפיות בידם', שני פיות, כי שניהם תלויים בפה. ועל דרך זה כתב האוה"ח הק' (שם יז:ח-ט), שעמלק בא כאשר נתעצלו ישראל בתורה ולא נתעסקו במלחמתה של תורה, ולכן כשבא משה לתקן הדבר אמר שאין ראוי לצאת למלחמה אלא יהושע, שעליו נאמר 'לא ימיש מתוך האוהל', כי כנגד מלחמת עמלק צריך כח מלחמתה של תורה.

נמשכת אהבת השי"ת ושכינתו על כלל ישראל, כי זהו כל כחם של ישראל.

וכך היה אצל המעפילים. הם סברו שאם יעלו אל ההר ויעשו מלחמה, בזה יתקנו את אשר קלקלו. אבל משה רבינו אמר להם שאין זו תכלית המלחמה. מלחמתו של איש יהודי היא עשיית רצון ה'. אם רצון ה' עתה הוא לשבת וללמוד, הרי זהו שדה המערכה. אם רצון ה' הוא להתפלל, הרי זו המלחמה. ואם רצון ה' הוא שלא לעלות, אזי העליה עצמה היא עבירה.

זהו שאמר הכתוב: 'וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה'. הארון, שהוא כח התורה, ומשה רבינו, שהוא מוסר התורה, נשארו במחנה. וכשאין ארון ואין משה, אין כאן מלחמת ישראל. אפילו כשיש התלהבות ומסירות נפש, אבל אין זה רצון ה'.

על כן כאשר מודים להשי"ת על הנסים הנעשים לכלל ישראל, אין הכוונה לייחס את הנס לאנשים ההולכים במלחמה, אלא להכיר כי הנס נעשה בזכות התורה והעבודה של כלל ישראל. אותם היושבים ועוסקים בתורה, מתפללים ומתחזקים באמונה - הם הם צבא ישראל. הם הממשיכים אור של 'ויקרא אלקים לאור יום'. כל השאר אינו אלא לבוש, ופעמים שהוא לבוש של הסתר.

ויש לנו אחינו בני ישראל הנמצאים בצרה ובסכנה, וצריכים להתפלל עליהם: המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה, ומאפילה לאורה, ומשעבוד לגאולה, השתא בעגלא ובזמן קריב, ונאמר אמן.

ליהודים היתה אורה

ולפ"ז יש להבין גם מה שנאמר בפורים:

'ויקרא אלקים לאור יום'. מי שעוסק בתורה ובמצוות ומעשים טובים, על ידו יכול האור להתגלות, ושמו של הקב"ה מתייחד עליו בגלוי. אבל 'ולחושך קרא לילה', כשנעשה הדבר בלבוש של הסתר, אין שם שמים ניכר בו באותה מדרגה.

ואיתא במדרש (ב"ר ב' ה', ילקו"ש בראשית רמז ד'): 'מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה במעשיהן של צדיקים ומעשיהן של רשעים. והארץ היתה תהו ובהו, אלו מעשיהן של רשעים. ויאמר אלקים יהי אור, אלו מעשיהן של צדיקים. אבל איני יודע באיזה מהם חפץ, אם במעשה אלו ואם במעשה אלו. כיון דכתיב "וירא אלקים את האור כי טוב", הוי במעשיהן של צדיקים חפץ, ואינו חפץ במעשיהן של רשעים'.

וצריך ביאור, איך יעלה על הדעת שהקב"ה חפץ במעשיהם של רשעים. אלא הביאור הוא, שלפעמים נעשית הצלה לישראל גם ע"י לבושים שאינם מאירים באור התורה והקדושה, ויש בזה אופן של הסתר, כי סוף סוף נעשית בזה הצלת ישראל ונפרעים מן הרשעים. ועל זה אמר המדרש: 'איני יודע באיזה מהם חפץ'. אבל כיון שנאמר 'וירא אלקים את האור כי טוב', נתברר שבמעשיהם של צדיקים חפץ. עיקר חפצו יתברך הוא שהישועות יבואו בדרך אור, ע"י תורה תפילה וקדושה, באופן ששמו יתברך ניכר ומתגלה בעולם.

לעניננו, יש מי שנראה לעין כל שהוא עושה מלחמות, ויש מי שיושב ועוסק בתורה ובתפלה. והמדרש מגלה לנו: 'ויאמר אלקים יהי אור', אלו מעשיהם של צדיקים. ע"י עסק התורה שלהם

ישועות לכלל ישראל, והשי"ת יעזור שנזכה לכל הישועות.

יעזור השי"ת שנזכה באמת להתקדש ולהיטהר, וישפע לבני ישראל רחמים וחסדים, פרנסה בנקל ובהרחבה, ויתקיים בנו 'ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה' (ישעי' לה:). וכמו שכתב הדגל מחנה אפרים (פ' כי תבאו ד"ה ובאו עליך) על הפסוק 'ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך' (דברים כח:ב), שלפעמים האדם בורח מן הטוב מחמת קוצר דעתו, שאינו יודע שהוא טוב לו, ועל כן התפלל דוד המלך 'אך טוב וחסד ירדפוני', שהטוב והחסד ירדפו אחריו וישיגוהו, אף שאינו יודע לרדוף אחריהם. ועל דרך זה יש לפרש גם מה שנאמר 'ששון ושמחה ישיגו', שהשמחה והישועה ירדפו אחר האדם וישיגוהו, עד שתהיה לו השגה בהן ויזכה לקבלן בפועל.

ויתקיים בנו 'ונסו יגון ואנחה'. והשי"ת ירחם עלינו שנזכה במהרה ל'וקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ'. והנה השבוע הוא שבת מברכים חודש תמוז. תמוז נוטריקון זמני תשובה ממשמשינ ובאין, זמני תורה ממשמשינ ובאין, ונזכה מתוך רחמים וחסדים לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר' (אסתר ח:טז). ודרשו חז"ל (מגילה טז:): 'אורה זו תורה, שמחה זה יום טוב, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין'. אין זה רק לשון מליצה, אלא גילוי עצם כחם של ישראל.

לאחר גזירת המן, כאשר נתהפך הכל לטובה, נתברר כי אורם של ישראל הוא התורה, שמחתם היא קדושת המועדים, ששונם הוא ברית קודש, ויקרם הוא תפילין ששם ה' נקרא עליהם. נמצא שכל כחם של ישראל הוא כח הקדושה. תורה, יום טוב, מילה ותפילין - אלו הם כלי זינם של ישראל. אלו הם האור, השמחה, הששון והיקר. וכאשר ישראל עומדים בזה, הרי הם פועלים ישועות בכל העולמות.

והשי"ת ירחם על כלל ישראל, ויושעו בני ישראל בכל עניניהם, בכלליות ובפרטיות. וצריכים בני ישראל לישועה: בנים טובים והגונים, פרנסה בריוח, שלום בית, ושידוכים הגונים לכל הצריכים לכך. והשי"ת יעזור וישפיע הרחבת הדעת, ויזכו בני ישראל ללמוד וללמד לשמור ולעשות. יהי רצון שנזכה, כמו שהיה ביום זה, ל'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר'. ודרשו חז"ל: 'אורה זו תורה'. והנה ביום זה נתהוו

ליל ש"ק - חת"ק

מכח של משה רבינו עיי"ש. וע"ז הקשה באמת למה נכשל יהושע בן נון בזה. וכתב עפ"י דברי החת"ס שהשנים שמקבלים ע"י שני אינם כל כך לטובה, ואין להם הכח עצמי. ומשו"ה היות שהם חיו מכח של המרגלים הי' בזה קצת מכשול, עיי"ש.

י' יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:). כ"ק מרן אאדמור"ר הגה"ק זי"ע ועכ"א במגיד משנה ביאר הענין שהתפלה בעת שהיה באר"י לא התפלל לבטל יצרא דע"ז. וכתב על זה הצאן קדשים, שזה כעין עצת המרגלים שלא החשיב תפלת אר"י יותר מתפלת חו"ל

ובן מצינו בזה"ק שמעביר על מדותיו מוסיף חיים לאדם. והביא מעשה באדם אחד שנעשו לו שני נסים גדולים בשעה אחת. שאלו ר' אבא מה מעשיך, ענהו מעולם לא עשה לי אדם רעה ולא התפיסתי אתו ולא מחלתי לו. ולא עוד, אלא שמאותו יום ואילך משתדל אני להיטיב עמו (מקץ ר"א ע"ב). ומעשה בר כרוספדאי שאחרי שמת ועמד בדין וכו' חזרה אליו נשמתו וחי בזכות שהיה מעביר על מדותיו וכו' (זו"ח רות צ"ח ע"א, ועיי"ש באורך).

יהושע וכלב קיבלו שנות שנחסרו מהמרגלים

זוה כוונת רש"י (במדבר יד: לח) "ויהושע וכלב חיו וגו'", מה תלמוד לומר 'חיו מן האנשים ההם', אלא מלמד שנטלו חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים. ובתורת משה להחת"ס ז"ל (פ' תצא שם) כתב לפרש הפסוק "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם וגו'", דאותן השנים שנחסרו מהמרגלים שמתו במגיפה לפני זמנם, נתוסף ליהושע וכלב. וזהו 'חיו מן האנשים', שיהושע וכלב חיו ביותר ובא להם השנים מן האנשים המרגלים, ע"ש. והכוונה כנ"ל שע"י שהי' עניו קבל יהושע הכל. וזהו שזכו לחיות מעצ"ת מרגלים, מזה שהפסידו זכו לחייהם.

מחלוקת הגר"א והגרש"ק: שנים המקבילים מהשני הם שנים לטובה או להיפוך

והנה בגמ' הנ"ל אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ליה והויא חלופיה. ושמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר הגה"ק זי"ע בשם הגר"מ אריק צ"ל, וכן הוא בחידושי הגר"א מובא בשם הגר"א ז"ל שאמר לפרש, כי לא לטובת הצדיק מוסיף לו שנים אלו, כי הוא באמת שונא לו, וכמאמרם ז"ל על הפסוק "צופה רשע לצדיק" (תהלים לו: לב). רק שלרעתו מוסיף לו שנים אלו, משום שרואה שעברו רוב שנותיו, וא"כ שוב

צורבא דרבנן דלא מוקי במיליה מוסיפין לו ימים ושנים

נבאר קצת ברחבה זה הענין מצינו דבר נפלא איך שנגדל חשיבות המעביר על מידותיו, דמצינו בגמ' (תגיגה ד:) כי הא דרב ביבי בר אביי הוה שכית גביה מלאך המות. אמר ליה לשלוחיה: זיל אייתי לי מרים מגדלא שיער נשייא. אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי. אמר ליה: אנא מרים מגדלא שיער נשייא אמרי לך! אמר ליה: אי הכי אהדרה! אמר ליה: הואיל ואייתית - ליהוי למנינא. אלא היכי יכלת לה? הות נקיטא מתארא בידה, והות קא שגרא ומחריא תנורא. שקלתא ואנחתא אגבה דכרעה, קדחא ואיתרע מזלה, ואייתית. אמר ליה רב ביבי בר אביי: אית לכו רשותא למיעבד הכי? אמר ליה: ולא כתיב "ויש נספה בלא משפט" (משלי יג: כג)? אמר ליה, והכתיב "דור הולך ודור בא" (קהלת א: ד)! אמר: דרעינא להו אנא עד דמלו להו לדרא, והדר משלימנא ליה לדומה. אמר ליה: סוף סוף, שניה מאי עבדת? אמר: אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ליה, והויא חלופיה.

למי נושא עון - לעובר על פשע

ולחבין למה דוקא נותן השנים לצורבא מדרבנן דמעביר במיליה. דמצינו בגמ' (ר"ה יז.) כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר "נושא עון ועובר על פשע" (מיכה ז: יח). למי נושא עון - למי שעובר על פשע. רב הונא בריה דרב יהושע חלש, על רב פפא לשיוולי ביה. חזייה דחליש ליה עלמא, אמר להו: צביתו ליה זוודתא. לסוף איתפח, הוה מיכסיף רב פפא למיחזייה. אמרו ליה: מאי חזית? אמר להו: אין, הכי הוה. ואמר להו הקב"ה: הואיל ולא מוקים במיליה - לא תקומו בהדיה, שנאמר "נושא עון ועובר על פשע", למי נושא עון - לעובר פשע.

לרעתו, דהרי קי"ל דזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם אלא בפניו, ע"ש. ועיין בווי העמודים שכתב כעין זה, ואכמ"ל.

פורת יוסף: מי שמקבל מצות של השני אם חוזרים אח"כ ע"י תשובה להראשון

ואולי יש להמתיק הענין דתרווייהו נכונים בהקדם דברי קדשו של התולדות ז"י זי"ע, דהנה לפ"ז יוצא דמחמת שיהושע חי בשנותיו של המרגלים נכשל בזה. ואולי שע"י קדושת ימי חייו ג"כ תיקן כל שנותיהם של המרגלים. וכמ"ש בספ"ק בן פורת יוסף (ליקוטים) וז"ל עוד י"ל, דכתבתי במ"א ביאור פלוגתא (ערכין טו:) מה תקנתא של מספרי לשון הרע, יעסוק בתורה. רבי אבא אמר סיפר אין לו תקנה וכו'. וי"ל הא אין לך דבר שעומד בפני תשובה (ירושלמי פאה פ"א ה"א אין לך דבר העומד בפני בעלי תשובה, ועי' קידושין מ.).

ובכתבתי^א כי ע"י שדיכר סרה על חבירו ניתן

בטוח הוא שלא יחטא. וכמ"ש (יומא לח:) כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב לא יחטא, ושוב לא יוכל להכשילו, על כן מוסיף לו שנים. ונמצא דאכתי לא הוה רוב שנותיו ויוכל להכשילו. וכ"כ לפרש בספר צמח צדיק עה"ת בסוף הספר ע"ש. ובספר שמועות טובות (דף כ"א ע"ב) כתב ג"כ מדנפשיה לפרש כן, ע"ש ובאור חדש (ריש פסחים).

אמנם הגרש"ק ז"ל בספר חכמת התורה (פ' חיי שרה עמ' רנ"ב, ופ' תולדות עמ' ש"ה) דפשיטא ליה להיפך, שכתב במ"ש מוסיפנא להו לצורבא מרבנן דמעביר במיליה, הנה זה פשוט דלענין מ"ש כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא, לענין זה ודאי דאזלינן רק בחר העיקר השנים הנקצבין לו מעת הולדו, אף שאח"כ נתוספו לו שנים, אעפ"כ כיון שעברו רוב שנותיו מה שקצבו לו מתחילה שוב אינו חוטא. דודאי הך הוספה דמוסיפין לו, לא הוי רק לטובתו ולא

^א מטי לה בכ"מ מליקוטי תורה עה"פ (תהלים לב:) "לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" בר"א בן דורדיא, שבפעם אחת נקרא רבי ובא לעזה"ב כי תיקן בגלגול את יוחנן כהן גדול שבסוף ימיו חטא ובמעשיו התלבש, ע"ש. ועיין (זהר ח"ג פ' אמור ק"א ע"א) מאי 'כסוי חטאה', הא אוקמוה דהוא כסוי מב"ג ההוא חטאה דחב לקוב"ה, ואודי קמי קוב"ה. אבל [ס"א כסוי חטאה] ת"ח כד ב"ג חטי וחב זמנא חדא ותרין ותלתא ולא אהדר ביה, הא חובוי בתגלייא אינון ומפרסמי לון לעילא ומפרסמי לון לתתא, וכרוזי אזלי קמיה ומכרוזי אסתלקו מסחרניה דפלנייא נזיף הוא ממאריה, נזיף הוא לעילא נזיף הוא לתתא. ווי ליה דפגים דיוקנא דמאריה, ווי ליה דלא חייש ליקרא דמאריה, קוב"ה גלי חוביה לעילא. דא הוא דכתיב (איוב כז:) "יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו", וכד בר נש אזיל בארחא דמאריה ואשתדל בפולחניה, ואזדמן ליה חטאה חד כלא מכסין עלוי' עלאין ותתאין - דא אקרי כסוי חטאה.

א"ל ר' אבא עד כען לא מטית לעקרא דמלה ושפיר קאמרת, והאי דקאמרו חברייא שפיר. אבל אי הכי 'מכוסה חטאה' מבעי ליה, מהו 'כסוי חטאה'? אלא תרי מלי דחכמתא אית ביה ותרווייהו הכי, חד כמה דתנינן דעובדין טבין דבר נש עביד בהאי עלמא, עבדין ליה בההוא עלמא לבושא יקירא עלאה לאתלבשא בהו. וכד בר נש אתקין עובדין טבין וגבירין עליה עובדין בישין, ואשגח ביה קוב"ה ועובדיו בישין סגיאיין ואיהו רשע דאשתכח חטאה קמי מאריה, ותוהא על אינון טבאן דעבד בקדמיתא, הא אתאביד הוא מכלא מהאי עלמא ומעלמא דאתי.

מה עביד קוב"ה מאינון טבאן דעביד האי חטאה בקדמיתא? אלא קוב"ה אע"ג דההוא רשע חטאה אתעביד, אינון טבאן וזכין לא אתאבידו. אית צדיק דאזיל באורחו דמלכא עלאה ואתקין לבושו מעובדיו, ועד לא אשלים לבושו אסתלק, קוב"ה אשלים ליה מאינון עובדין דעבד [ס"א דאביד]

כמבואר בכתבים (פ"ח שער העמידה פ"ט) ושים חלקינו עמהם (תפלת עמידה), עם הצדיקים הגדולים שאינם חפצים בזכויות אחרים, וכשנשוב יחזיר לנו חלקינו וכו' יעו"ש, והבן.

ובזה שמעתי בשם החסיד מוהר"ן קסויר ביאור פסוק (משלי טו:כז) "שונא מתנות יחי". וכתבתי מזה במ"א (עי' צפנת פנח פ' וארא עמ' קכ"ט, ועי' במפתח הפסוקים), וביאור, כי צדיק שנפטר בעון הדור לכפר עליהם, אזי מקבל זכויות הדור, משא"כ מי שאינו רוצה זכויות אחרים כנ"ל, אזי שונא מתנות יחי, ודפח"ח עכד"ק, זי"ע.

ולפ"ז יהיה באמת כי המקבל ימיו ושנותיו של השני יצטרך לתקן עוות חבריו ואח"כ יחזרו להשני, ובודאי לא יקלקל את אשר כבר תיקן משנות עצמו. אבל השנים הבאים הם שנות עבודה שלבסוף יתנו בחזרה להשני וכן"ל, כי שונא מתנות יחיה.

ועד"ז מובן הנסיון של יהושע בן נון, כי זה היה שנות המרגלים ותיקונים על ידי. וא"כ בזה שאמרו "כי חזק הוא ממנו" הי' צריך תיקון ע"ז. וזה שלא התפלל על יצרא דעבודה זרה לבטלה שבאמת זה הי' חלק התיקון של המרגלים שלא ניתקן, אבל יהושע מצד עצמו לא נגרע משנות עצמו כלום.

וממילא ניתקן גם מה שאמר משה רבינו ונתן רשות להמרגלים ללכת. וזהו שאמר לו הקב"ה "סלחתי כדברך" (במדבר יד:כ) שאמר להם ללכת, דאי' במגן אברהם (סי' תר"ג סק"א) על דברי רמ"א שכתב בשו"ת

עליו עונות חבריו [חוה"ל שער העונה פ"ז] כשאדם מדבר על חבריו ועונותיו של חבריו באים עליו] ונותן לו זכויותיו בסוד "כסוי חטאה וגו'" (תהלים לב:א, עי' זח"ג ק"א ע"א). א"כ אינו יודע לשוב על עונות אחרים שניתן לו, לכך סיפר אין לו תקנה. אבל אם היה יודע ושב, אין לך שעומד בפני תשובה. ורבי חמא דסבירא לי' דיש תקנה, משם דאם שב על עונות שלו ונתהפכו לזכויות, אז גם עונות אחרים שניתן לו ג"כ נעשו זכויות. ולהכריע נ"ל מפסוק (יחזקאל יח:כח) "ובשוב רשע מרשעתו עליהם חיו יחיה" כפל [גם עונות של אחרים שנתוספו עליו] ורבי חמא וכו'.

ובזה יובן "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת [האדם]" (במדבר ה:ו), ר"ל ע"י שנותן חסרון וחטאת בכל אדם, אזי מקבל עליו כל חטאת האדם כאילו הוא עשה כל חטאת האדם, בסוד "ונשא השעיר עליו את כל עונותם" (ויקרא טז:כב, עי' זח"ב רס"ב ע"ב). וזה "למעול מעל בה", ר"ל מה שמעל חבריו שדיבר עליו סרה נחשוב לו כאילו הוא מעל בה' [כאילו הוא עבר העבירה]. לכך "ואשמה הנפש ההיא", שנעשה עי"ז רוב עונות. ומ"מ חסדו ית' כאשר "והתודו את חטאתם אשר עשו" הם בעצמן, ונעשה זכויות, אז והשיב גם אשמו של אחרים שניתן בראשו ג"כ נעשו זכויות, "וחמישיתו יוסף עליו", ר"ל זריזות התשובה יוסף עליו זכויות מעונות אחרים שנתהפכו לזכויות כנ"ל, מצורף לזה "ונתן לאשר אשם לו", ר"ל זה שקיבל זכויותיו ע"י שדיבר בו לשון הרע ואשם לו, עכשיו ששב בתשובה מחזיר ונותן זכויותיו לאשר אשם לו, שחטא נגדו, שאינו רוצה בזכויות אחרים,

האי רשע חטאה, ואשלים לבושו לאתתקנא בהו בההוא עלמא. הדא הוא דכתיב (שם כז:יז) "יכין וצדיק ילבש". ההוא חטאה אתקין וצדיק אתחפי ממה דאיהו תקין, הדא הוא דכתיב "כסוי חטאה" [כסוי הוא מידא דחטאה אתחפי מחטאה], ועל דא לא כתיב 'מכוסה' אלא 'כסוי', עיי"ש. עיין בהמציין על הספר.

נהרגה נוב עיר הכהנים, ושם היה דוד המתחיל בהריגה וגרם לו כן. אבל אם השליח התחיל עמו, אין לנו ראייה משם ולכך אין לך בו אלא חידושו וכו' ע"ש.

ולפי שאם כאן היו בני ישראל שביקשו לשלוח מרגלים, א"כ בכלל אין אשמה על רבינו משה. אמנם עכ"ז ומחמת זה יהושע חי ותיקן הכל, וכל הדור שהיה במדבר ג"כ ניתקן החלק הזה שנגרם ע"י משה רבינו. וזהו סלחתי כדברך.

השי"ת יעזור שנוכח לזכין לו לאדם בפניו ושלא בפניו, ונזכה בקרוב יקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, ונזכה לישועת ה' כהרף עין בחנא וחסדא וחיי אריכי ומזוני וסייעתא ופורקנא מן קדם אבוהון דשמיא וארעא בבנין בית הבחירה בב"א.

שבת מברכים

מיתתך וכו', משא"כ אם היה חי לעולם לאחר החטא.

וזהו דה"מ ע"ה (תהלים פט: מט) "מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה". רצונו כי אין דומה שמיצה לראיה, כי כשרואה בעיניו נכנע לבבו ויחשוב למלט את נשמתו מיד שאול. ועוד אמר דוד המלך ע"ה (שם ל: ד:) "ה' העלית מן שאול נפשי חיייתי מיורדי בור", ר"ל כדי להעלות נפשו משאול, ע"כ ירידת הגוף בבור הוא חיייתו לתקן נשמתו. וז"ש חיייתי מיורדי בור, ר"ל כלומר ירידת הבור היא חיייתו שעי"ז חוזר בתשובה ומתקן נפשו.

ויש לפרש מ"ש חז"ל בזה (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמן בעצמך עד יום מותך, וכבר כתבנו בזה, ור"ל שאל יאמין להרגיז יצ"ט על יצה"ר עד

מהר"י וייל (סי' קכ"ח) מי ששלח שליח ונהרג, צריך משלחו תשובה. ומייתי ראייה מאגדת חלק (סנהדרין צה). יע"ש. ובשו"ת חות יאיר (סי' קס"ו) כתב והרב בבאר שבע (דף ע' סנהדרין שם ד"ה על יד) כתב הדבר הזה גם כן בטעמיה. ונראה לי דאישתמיט מיניה דברי מהר"י וייל דקדמיה. ועיין עוד שו"ת מהר"ם לובלין (סי' מ"ד).

אמנם כבר כתב החכמת שלמה (או"ח שם סי' תר"ג) על דברי המג"א הנ"ל שהבאתיו לעיל וכו' שם וז"ל, עיין במג"א סק"א מ"ש מי ששלח שליח ונהרג בדרך צריך לקבל תשובה ע"ש. נראה דהיינו דוקא אם הוא התחיל עם השליח לבקש ממנו שילך בשליחותו. אבל אם הוא לא היה דעתו על כך, והשליח ביקש ממנו לשלחו, אז פטור מתשובה. כי מקור דין זה הוא מן הש"ס שאמר הקב"ה לדוד על ידך

"ומה הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים" (יג:כ). ויש להבין הכוונה 'היש בה עץ אם אין'. ואח"כ 'והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ'.

שיאכל בעץ חיים

לא יהיה התראת זכיר לו יום המיתה

הכוונה כעין דברי פנים יפות (בראשית ג:כב) "ואכל וחי לעולם", ענינו, כי אחר החטא שנתגשם, א"א לתקן הנשמה אלא בפרידתה מן הגוף, משא"כ קודם החטא שהיה יכול לכבוש את הגוף עד שיחזיריהו לרוחני כענין אליהו ועוד כי מאימת המות יכול להתגבר על היצה"ר, כמשחז"ל (ברכות ה.) לעולם ירגיז וכו' ואם לא, יזכיר לו יום המיתה. ואמרו (אבות פ"ב מ"י) שוב יום אחד לפני

אדם חי לעולם. והם רצו שישארו במדבר להיפוך רק תורה וק"ש, לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, והם לא זכו לקחת מפרי הארץ מתורת ארץ ישראל, וזהב הארץ ההוא טוב – אין תורה כתורת ארץ ישראל, אלא הביאו שיש יזכיר לו יום המיתה מזה שמתו כל המלכים שם.

חיו מן האנשים ההם לקחו קדושת התורה מארץ ישראל

אמנם כלב ויהושע חיו מן האנשים האלו, שהם הביא שהעיקר יהיה החיים ולא יזכיר לו יום המיתה, הם אמרו שהכל ע"י התורה. כדאי' בספה"ק פנים יפות (פ' נצבים ד"ה ראה נתתי לפניך) כתב דהעצה של הזכרת יום המיתה על אף שהיא הבטחה ביותר, מ"מ אינה אלא התעוררות לזמן קצר. אבל העצה דיעסוק בתורה כחה לזמן זמנים טובים.

ובמנו שפירש כ"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע את הפסוק "כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון" (במדבר כא:כח), כי מחשבון

שיזכור לו יום המיתה, וזהו עד שיזכור לו יום המיתה.^א

ובדברי הזרע קודש שלא הי' לאדה"ר התראה מספיק, כי את ההשפעה בין ידיעה חושית לידיעה שכלית נראה בקטע הבא. בתחילת פ' אחרי מות (ויקרא טז:א) נאמר "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו'", ואמר רש"י מה תלמוד לומר, היה רבי אלעזר בן עזרי' מושלו ואמר משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, זו היתה הסברה שכלית שאכילת צונן ושכיבה במקום לח תזיק לו. בא אחר ואמר לו, אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני – זה ורזו יותר מן הראשון. הרופא השני החדיר לאדם הכרה חושית שהוא עלול למות כמו שמת פלוני, לכן ורזו יותר מן הראשון.

ועד"ו עיקר מה שראו המרגלים כשבאו לאר"י היה יזכיר לו יום המיתה, כי ראו אשר מתו ל"א מלכים, ומזה לקחו המוסר שאין

^א ויש לפרש עוד, כי בחטא עץ הדעת הוא הגורם שיצרו של אדם מתגבר עליו, ובזה הוא תיקון ע"י המיתה והגיהנם להפריד הרע מהטוב, וכמ"ש משה ע"ה (דברים לט:ט) "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע". וע"ז אין לחייב היצה"ר כשמתגבר, כי זהו עבודתו כמ"ש בפסוק (תהלים קמח:ח) "רוח סערה עושה דברו", שעושה הדבר שנתמנה עליו. אבל אם היצה"ר מחליף הרע בטוב ואת הטוב ברע, ע"ז ידון אותו הש"י, כי אין אדם יכול לעזור מידו כיון שמחליפו בטוב ואין עושה הש"י מתנגד לו. וע"ז אמר דהמע"ה (שם פו:יד) "אלקים זדים קמו עלי ועדת עריצים בקשו נפשי ולא שמוך לנגדם וגו'", שלא שמו את הש"י המתנגד לו אלא שמחליפו בטוב, וע"ז צריך רחמים גדולים להעזר. והיינו דמסיים "ואתה ה' אל רחום וחנן וגו'".

ועל חטאים אלו אחז"ל (ר"ה יז.) על הפסוק בתהלים (מט:טו) "וצורם לבלות שאול מזבול לו" – גיהנם כלה והם אינם כלים. כיון שמחליף המות בחיים, ע"כ אין חייהם מובדל מן הרע אף אחר מיתתם, כמ"ש (ישע' סו:כד) "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות וגו'". ועל הרשעים אלו אמר דהמע"ה (מט:טו) "ויקר פדיון נפשם וגו' וחדל לעולם ויחי עוד לנצח לא יראה השחת", ר"ל שאין להם פדיון אפילו במות, והיה נחשב ויקר פדיונו אם היה חדל לעולם. כי זהו תיקון המיתה שנפרד הרע מן הטוב. אבל אינו כן, כי יחיה עוד לנצח, כי חייתו נשאר בו אפילו לא יראה השחת, דהיינו כשהגיהנם כלה הם אינם כלים, כי חייתם נקשר ברע לנצח. זה היה עיקר החשש לאחר שאכל מעץ הדעת טוב ורע, עדיין יש תקנה כשידע מהו הטוב ומהו הרע, כי הטוב הוא החיים והמות הוא הרע. אבל אם היה אוכל מעץ החיים והיו מתערבין הרע בעץ החיים להפוך ח"ו דברי אלקים חיים, ולזה אין תקנה אפילו במיתה, וזהו לעולם. ועוד יבואר זה במקומות רבים:

לבוא ליר"ש. והלוא אמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג.) שיראת שמים אצל משה רבינו מילתא זוטרתא היא. ומוסיף על כך בס' דברי שלמה לנכד הק' מרוזין, ובאמת שאין זה פלא, כי פירותיה של ארץ ישראל מסוגלים ליראת שמים, כי אדמות ארץ ישראל הרי מקודשת מכל הארצות, ובאדמתה יש הרבה מצוות כמו שמיטה ערלה רבעי תרו"מ ועוד. אם כן אינו פלא שלפירותיה יש הסגולה הלזו של יר"ש. ומפרש בזה שזה שאמר מש"ר להמרגלים "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ" (במדבר יג:כ), שע"י פירות ארץ ישראל והתחזקתם ויהיה לכם יראת שמים.

השי"ת יזכנו להיות מיושבי ארץ ישראל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו, ויושפע לנו שפע כאב לבנו בלי ממוצע, ונוכה לעבד את השי"ת כאשר עם לבבנו, ויושפע שפע רב בכל המצרכים בני חיי אריכי ומזוני ריחי וסייעתא דשמיא ושדיוכים טובים נאה ומתקבל, והרחבת הדעת ושלום ושלוח בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ורב נחת דקדושה, ובקרוב נוכה לאיש נחלתו ישיב בביאת משיח צדקנו בב"א.

סעודת רעוד"ר

וחמור אבוס בעליו" (ישע' א:ג). בירושלמי מסופר על יהודי אחד שמכר שור לנכרי, והתעקש השור ולא רצה לחרוש ביום השבת, וגם מכותיו הנמרצות של הנכרי לא הועילו. עד שבא היהודי ולחש לו באזנו, להוי ידוע לך שאינך עוד ברשותי כי אם נתון אתה ברשותו של הנכרי, ועליך לעבוד כל אימת שעולה ברצונו. מיד קם השור לעשות את עבודתו.

הנפש יוצאת התעוררות בבחינת אש, אבל בכח התורה שרמוז ב'קריית סיחון', כמו שתרגם יונתן משיחין באורייתא, ההתעוררות היא בבחינת להבה. ובנו כ"ק אדמו"ר המהר"א זי"ע הוסיף לפרש מאי דכתיב "תבנה ותכונן עיר סיחון" (שם:כו), שכח התורה הוא בבחינת בנין שיש לו קיום.

ע"י פירות ארץ זכים לתורה ויר"ש

ואם כי מתו ל"א מלכים, אין מיתת רשעים יזכיר לו יום המיתה אלא דבר טוב. ולקחתם מפרי הארץ, ולא הפרי אלא קדושת פרי הארץ - התורה של ארץ ישראל. והקשה הרה"ק מרוזין על הגמ' (סוטה יד.) שמשה רבינו ביקש להיכנס לארץ ישראל. ומקשה שם וכי לאכול מפריה היא צריך, דלכאורה מה היה ההוה אמינא של הגמ' שלאכול מפריה הוא צריך, הלא בוודאי שלא לצורך זה רצה להיכנס. וגם הלשון הוא פלא לאכול מפריה הוא צריך, והיה צ"ל לאכול מפריה רצה.

והסביר כי מובא בשם רבינו האריה"ק שפירות ארץ ישראל מסוגלים ליראת שמים. וזה שאמרו וכי לאכול מפריה הוא צריך, כדי

"ומה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה הוא אם רעה ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים: ומה הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים" (יג:יט-כ).

"ידע שור קונוה", יש שור הוידע את בעליו

ונקדים מה שמעתי מפיו קדשו של כ"ק אבי אדמו"ר הגה"ק זי"ע עה"פ "ידע שור קונוה

א"צ טבילה. משא"כ במלחמת מדין שנשארו בנותיהם, ובמקום שאין בנים הבנות יורשות, הילכך צריכים טבילה. ותמה הרב המחבר על זה, שהרי גם הבנות של מדין שנשארו בחיים קנאום ישראל מן ההפקר, שהרי היה בידם להורגן, וא"כ איך יזכו בירושה. ועוד שהרי קנו ישראל את כל אשר להם בכיבוש מלחמה ואיך יירשו הבנות. וצ"ע.

ובסיים, ולפי מ"ש הגאון הנ"ל שהזוכה מן ההפקר א"צ טבילה, יש לפשוט שאלת חכם אחד בגר שנתגייר אם כליו צריכים טבילה. ולפי האמור נראה שכיון שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, הרי הוא כזוכה מן ההפקר ואין כליו צריכים טבילה. אבל לפע"ד לא נראה כן, שהרי גם במדין היה הכל הפקר וכנ"ל, ואף על פי כן הוצרכו להטביל הכלים. ע"כ.

אבל לפי דברי הרב שם משמואל בשם אביו הגאון בעל אבני נזר, גר שנתגייר הועילה טהרתו בטבילה גם לענין הכלים שלו. ושור"ר בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' כ' אות ד') שהביא בשם שו"ת נזר הקודש (חיו"ד סי' י"ז) שכתב, שגר שנתגייר אין כליו צריכים טבילה, ואפי' הכלים שקנאם בגיותו מעכו"ם א"צ טבילה, וה"ט משום שכח הטומאה המרחפת על כליו, הוא רק בזמן שהכלים בבעלותו. אבל אם נפקעה בעלותו מהם, נפקע ופסק כח הטומאה מעליהם. ולכן גר שנתגייר שהוא כקטן שנולד, נפקע מכליו שם טומאת העכו"ם, שכל הזכויות שהיו לו עליהם קודם שיתגייר נפקעו עתה לאחר הגיור, וזוהי טהרתם, ואין צורך בטהרה אחרת ע"י טבילה. עכ"ל. וזכה לכוין לדברי הגאון מטשעכינוב הנ"ל.^א

ביון שראה הנכרי כך הלך ונתגייר, ומאז נקרא בשם "ר' יוחנן בן תורתא" על שם השור שבסיבתו נתגייר (פסיקתא רבתי י"ד). כיוצא בזה מספרים חכמינו על השור שנתן אליהו הנביא לנביאי הבעל על מנת להקריבו על מזבחם בהר הכרמל, ולא רצה השור בשום פנים להיות נשחט לעבודה זרה, עד שאמר לו אליהו הנביא כי גם על ידו עתיד להתקדש שם שמים, ורק אז נכנע והלך (עיין מ"א יח:כב). כמו כן מסופר (חולין ז.) על חמורו של ר' פינחס בן יאיר שסירב לאכול תבואה שלא הופרש ממנה מעשר.

ועד"ז פירש כוונת הפסוק הזה, "ידע שור קונהו", יש שור היודע את בעליו, כגון אותו שור שלא רצה להיות קרבן לעבודה זרה או שורו של רבי יוחנן בן תורתא שלא רצה לעבוד בשבת, "וחמור אבוס בעליו", וכמו כן יש חמור היודע את אבוס בעליו וממאן לאכול תבואה שלא הופרש ממנה מעשר, כדוגמת חמורו של ר' פינחס בן יאיר, ואילו אתם עמי נשפלתם אפילו מן השור והחמור – "ישראל לא ידע עמי לא התבונן" (וכן היא במהר"ם שיק בדרשות סוף מס' חולין ובהפלא"ה בהקדמה כתובות אות ח', ובצוארי שלל למרן החיד"א).

והם אמרו שהפירות משוגים מחמת בני אדם כמו הגר שמתגייר גם כליו

בשו"ת לחם שלמה (חיו"ד סי' צ"ז אות ב') שהביא בשם הגאון הקדוש מטשעכנוב, שהעיר על מה שלא נצטוו ישראל במלחמת סיחון ועוג על טבילת כלים, ויישב שהואיל ונאמר בהם לא תחיה כל נשמה, הרי נעשו הכלים הפקר, ובזכית ישראל מן ההפקר

^א שו"ת יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ח') כל קבל דנא ראיתי בשו"ת שבט הלוי ח"ד (סי' צ"ב אות ב') שנשתפק בזה, והעלה מסברא שגר שנתגייר כליו צריכים טבילה מן הדין כדי שיכנסו לקדושת ישראל. והניף ידו שנית בשבט הלוי (ח"ו סי' רמ"ה אות ב') וכתב, ששוב ראה בדרכי תשובה שהביא

כח פירות ארץ ישראל

ידי להם לקבלם לריח ניחוח לפני כאילו מקריבים קרבנות במזבח כאשר בארנו שם. "וחסידיה רנן ירגנו", כי ע"י אכילה שאוכלין מפירות אר"י חומדים ומתלהבים לרנן ולהודות לה, והכל הוא שבח אר"י כדבר האמור.

בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ

ומחממת זה יש תיכף אחר המרגלים חלה ונסכים להראות ההמשך בזה כי הפירות מעלין את האדם בארץ ישראל. טור (או"ח סי' ר"ח) על הבקשה ונאכל מפריה ונשבע מטובה, בטיעון שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצוות התלויות בה. וכתב על זה זה"ק הב"ח והשיב הלוא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ. ועל כן ניחא שאנו מכניסין בברכה זו ונאכל מפריה ונשבע מטובה, כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובתה.

ובמו שכתב החתם סופר (חידושים לחולין קמב). והנה שבח אר"י זבת חלב ודבש אם שהוא כפשוטו בלי ספק, מ"מ זה התואר מורה עוד קדושת הארץ ופירותיו, כי הם מולידים קדושה בנפש האוכל אותם, ומוסיף אהבה ודבקות בה. ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' כ"ט, ח"ח סי' כ"ה) מכת בדברי

אבל האם הפירות היו משונים לטובה וצידה ברך אברך. ולזה סידר דוד המלך בשבחו של ציון "זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה" (תהלים קלב:יד), כל' אפילו בזמן החורבן "בחר ה' בציון אוה למושב לו" (שם:יג) לבלתי תת אותה לאחר להתענג ע"י שרי מעלה, רק הוא מנוחתי עדי עד אף בזמן החורבן. ולכן "צידה ברך אברך" (שם:טו), שיהי' בה בחי' שתי ברכות, א' בבחי' ארץ חטה ושעורה להתברך בכל טוב, והשנית להיות 'ואכלת ושבעת וברכת', שתחשוק ע"י אכילת לחמה לברך ה' ולעבדו באהבה.

"אביוניה אשביע לחם" (שם), פי' עם היות שיהיה בה לחם לרוב וכל טוב, ואך עכ"ז הלוא לא יחדל אביון מקרב הארץ ויהיה לו מעט לחם, לחם צר. הנה אשביעו לחם שיהיה אוכל קימעה ומתברך במעיו כמאמר רז"ל (ילקוט רמז תרע"ב) עה"פ "ואכלתם לחמכם לשובע" (ויקרא כו:ה), אין צריך לומר שיהיה אדם אוכל הרבה ושבע, אלא אוכל קימעה ומתברך עליו, כמה שנאמר להלן "וברך את לחמך ואת מימך" (שמות כג:כה).

"ובחניה אלביש ישע", פי' הכהנים אשר היו מקריבים קרבנות במזבח בזמן שביהמ"ק קיים לריח ניחוח גם עתה כאשר שריך בעת יאכלו בכוונה הראויה להעלות אלה כל חיות הקדושה שבארץ המקודשת הלזו, הנה ויושע

ספק זה בשם חדרי דעה, ושהניח בצ"ע. וסיים, אבל לדעתי נראה שחייב להטביל כליו בודאי. ושכן מוכח בשו"ת תשורת שי (הנ"ל). ע"כ. ולא זכר שר מדברי האחרונים הנ"ל.

ולענין הלכה נ"ל להכריע שיש להחמיר בכלי מתכות שלו להטבילם בלא ברכה, מכיון שלדעת הראב"ד ועוד פוסקים טבילת כלי מתכות מדאורייתא. וכמו שכתבנו בשו"ת יביע אומר (ח"ב חיו"ד סי' ט'), הילכך מפני שאנו מדמים, לא נעשה מעשה (גיטין לו), אבל בכלי זכוכית שטבילתם מדרבנן (כמש"כ שם אות ז'), שפיר יש לסמוך על סברת האחרונים הנ"ל דס"ל שאינם צריכים טבילה. וכדק"ל בעלמא (ע"ז ו). בשל סופרים הלך אחר המיקל. ובכה"ג לא חשיב אתחזק איסורא, כמ"ש בס' בית הלל (סי' ק"כ סק"ב), ע"ש (וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ב סי' ט' אות ח'). והנלע"ד כתבתי.

ונברך עליה בקדושה וטהרה בעין טובה
ודיבורים קדושים, ובקרב יושפע שפע רב
בכל העולמות, ונזכה לביאת משיח צדקנו
ולבנין ביהמ"ק, ושם נעשה לפניך כמצות
רצונך בב"א.

השפ"א קדושת פירות ארץ ישראל ע"י מצות
תרומות ומעשרות. וזהו שניתן תיכף אח"כ
מצות חלה ונסכים, שהאדם ממשיך הקדושה
ותרוויהו איתנהו בה.

ויעזור השי"ת ונאכל מפריה ונשבע מטובה

שיעורי הלכה

כ"ב אייר תשפ"א לפ"ק

הלכות בשר בחלב - יו"ד סי' פ"ז

חשדא שיחשדוהו שעושה איסור. ועל דרך חילוק זה כחז גם בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' מ').

ולפי זה אחי שפיר מ"ש הש"ך דהיכא שמבשל לצורך חולה כיון שאין חשש למראית עין שלא ילמדו ממנו כיון שיאמרו שזה לצורך חולה, וגם לא שייך בזה חשד כי יאמרו שמבשל לצורך חולה, ולכן מותר בלי היכר של שקדים.

רמ"א: ארבעה אופנים שלכתחילה יש להחמיר בהם

סעי' ו' הרמ"א מביא ארבע אופנים שלכתחילה יש להחמיר בהם, אבל דדיעבד אין לחוש בכל זה, ואף לכתחילה אין בזה אלא חומרות בעלמא והמיקל לא הפסיד. [ולהלן נבאר למה אינו אלא חומרא בעלמא].

אסור לחתות האש תחת קדירה של גוי

דין ראשון, הג"ה "יש אומרים דאסור לחתות האש תחת קדירה של גוי לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב פעמים בשר, והמחמה תחת קדירה שלהם בא לידי ציטול בשר בחלב (הגהת מרדכי פרק כל הכלמי)."

ביאור החילוק בין איסור מראית העין לאיסור מפני החשד

איסור משום מראית העין, כבר הזכרנו (משנת השבוע פ' בהעלותך) את שיטת הש"ך (סק"ז) שסובר שבציטול לצד אין חשש מראית העין, כי יכול להיות שמבשל לצורך רפואה או שאר דברים, ורק באכילה יש חשש מראית העין, וצריך היכר של שקדים.

והנה בעיקר דין מראית העין, יש לדון בגדר האיסור אם הוא משום שלא יאמרו הרואים שמותר לעשות כמעשה הזה שהוא איסור, או אינו אלא משום דין והייתם נקיים מה' ומישראל, שלא יחשדו אותו בעשיית מעשה איסור.

בשו"ת קרן לדוד (או"ח סי' ס"ד אות ה') מבאר בהרחבה מה שבכמה מקומות בש"ס רואים שאסרו מפני 'חשדא', ובכמה מקומות רואים שאסרו מפני 'מראית העין', ומבאר דהם שני ענינים נפרדים דחשדא היינו שחושדין אותו שעושה איסור ולא שילמדו ממנו להקל אלא שחושדין אותו שעושה עבירה, ועל זה נאמרו הייתם נקיים מה' ומישראל, אבל מראית העין היינו במקום שיש לחוש שילמדו ממנו להתיר ולא

ביאור הטעם שלחנות תחת קדירה של גוי
אינו אלא חומרא

ובערדוך השולחן (סל"א) ביאר כע"ז מה
שכתב הרמ"א בסוף דבריו שאינו אלא
חומרא בעלמא דהוא מחמת שני טעמים,
א) והוא הטעם העיקרי הוא משום דבשר
בחלב הבלוע בכלי לא שייך בזה בישול דאין
זה דרך בישול שאסרה תורה, ב) ויש
אומרים משום דאין בישול אחר בישול בבשר
בחלב כמו בשבת, אבל האחרונים דחו טעם
זה כיון שיש בישול אחר בישול בבשר בחלב
גמור שאינו בלוע.

ולפי זה נמצא דאין להקל כשמבשל זה עתה
בשר או חלב בעין, וכל שכן כשמבשל זה בשר
עם חלב ביחד.

בומנינו לא שייך כמעט האיסור שכתב הש"ך
אמנם בזמנינו, כמעט שאינו שייך הלכה זו
שכתב הש"ך, כי גם מי שיש לו גוי שעובד
בביתו ומבשל לעצמו תבשיל, לא מצוי שמא
יחתה כי בזמניהם היה החוס נוצר מגחלים
ואש שלפעמים כזה והיה צריכים לחתות
להבעיר האש, אבל בזמנינו שמשתמשים
בגזע"ז רענט"ש לא מצוי שיחתה.

ובאמת לגבי שמא יחתה בשבת הזכרנו כבר
(משנת השיעורים עמ' קע"א) מדברי
האגרות משה (או"ח ס"א סי' צ"ג) שחדש
לומר דלא שייך כלל הגזרה של שמא יחתה
בתנורי הגז שלנו, דהא חזינן שרק שלא
יחתה בגחלים גזרו ולא שמא יביא עוד עצים

כלומר אפילו שהישראל עצמו לא יאכל מזה
כלל, אלא הגוי מבשל שם מאכלו לעצמו,
מכל מקום כיון שהישראל מחתה שם
מתחתיו הרי הוא מבשל בשר בחלב.

חומרת המרדכי: השפחה צריכה ב' קדירות
שלא יבוא לחתות

בש"ך (ס"ק י"ח) מביא בשם המרדכי
(שם) שהחמיר עוד, שאסור לבשל בשר בבית
ישראל בקדירה של גוי שמא יחתה הישראל
ויבוא לידי בישול בשר בחלב, והוא הדין
לבשל שאר דברים כגון מאכל פרווה מפני
בליעות הבשר והחלב הנפלטים
ומתבטלים, ולכן צריך לשפחות גויות שתי
קדרות אחת של בשר ואחת של חלב, מיהו
אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם
נוהרין בזה.

ביאור הטעם שאינו אלא חומרא בעלמא

ויש להבין מה טעם אינו אלא חומרא
בעלמא, וגם על עצם הדין של הרמ"א
שהזכרנו כבר מה שקיים עליו שאינו אלא
חומרא והמיקל לא הפסיד, יש להבין למה
באמת אין בזה משום בישול בשר בחלב.

הפלתי (ס"ק י"ג) הבין בדברי הש"ך דאם
מבשל זה בשר או חלב זה מדינא אסור,
ומ"ש הש"ך שזה חומרא בעלמא היינו
כשמבשל זה שאר דברים, והטעם דהוי
חומרא בעלמא ככי האי גוונא כיון שגם
טעם הבשר וגם טעם החלב אינם בעין, רק
בלועים בכלי, וגם משום שכבר נתבטלו
פעם אחת, ואין בישול אחר בישול, ע"כ
בבלוע שכבר נתבטל אין להחמיר כולי האי.

בשר ושל חלב בתוך הכלים ודבר זה הוא רחוק מן המציאות שהרי אפי' אם הדיחו ברותחין מכרי ראשון אח"כ כשנתערבו הרי הם כלי שני.

שלא להשתמש בכלי שעושים בו מים לפיפת הראש

דין שלישי ברמ"א "עוד כתבו דהכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש" אין להשתמש בו דעושין אותה מאפר שעל גבי הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב."

והטעם שאינו אלא חומרא ביאר בערוך השולחן (שם) משום דודאי כבר נשרף כל הלחלוחית, וגם הוא נותן טעם לפגם.

שלא להשתמש בקדירות של התנורים שבבית החורף

דין רביעי ברמ"א "וכן יש לאסור ג"כ להשתמש מן הקדרות של התנורים שבבית החורף משום דנתזים עליהם לפעמים בשר וחלב מן הקדירות שמצטלים בתנורים." וגם זה אינו אלא חומרא כיון שהוא רק חשש בעלמא (ערוך השולחן שם).

בדיקת תערובת בשר בחלב ע"י בישול

בשו"ת דוצב מישרים (ח"א סי' ל') דן בשאלה שנשאל הגאון רבי מאיר שפירא זי"ל ראש ישיבת חכמי לובלין בהיותו

כשיכלה האש^א, וא"כ בתנורי הגעז שלא שייך חמיו בהגעז" שכבר יש שם, אלא אם רוצה להגדיל את האש נריך שיתן עוד געז אחר שנותן ע"י שפותח יותר את נקבי הצינור שיוצא משם הגעז, א"כ הוא כמו להציא עצים אחדים שלא גזרו כיון דלא חששו שיעשה מעשה בידים^ב.

וא"כ הכי נמי החשש היה שמא יחתה להבעיר הגחלים כי ירצה למהר בישול קדירת הגוי, אבל בזמנינו שכמו שמעמידים את הקדירה כך זה נשאר, אין חשש שמא יגדיל את הלהבה, כי ראינו שהחשש היה רק שמא יחתה אבל לא שמא ירצה ויוסיף, ולכן גוי שמצטל בבית ישראל בקדירה שלו אין חשש.

שלא לערב מים שהדיחו בהם כלי חלב וכלי בשר וליתן לפני בהמה

דין שני ברמ"א "עוד כתבו דאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב וליתן לפני בהמה דאסורים בהנאה."

והטעם שאינו אלא חומרא בעלמא ביאר בערוך השולחן (סל"ג) כי זה לא שייך זה אלא"כ היו מים רותחים מכלי ראשון ונתערבו רותחים דאל"כ אינו אסור בהנאה שאין זה דרך בישול וגם שיהיה ממשות של

^א ומוסיף שם משום דאולי משום דלא גזרו אלא בחיתוי בפיו שקילא לאינשי דלא חשיב להו מעשה כ"כ מלעשות מעשה בידים.

^ב ולפי זה אין צריך לכסות את האש, אמנם כל זה הוא מעיקר הדין אבל משום חומרא דשבת צריך לכסות הגעז"ז וגם לכסות הכפתורים, הכל כמו שביארנו בהרחבה במשנת השיעורים.

הר צבי: איסור הבישול אינו תלוי באיסור האכילה

בשור"ת הר צבי (או"ח סי' ע"ט) הקשה על יסוד דבריו מהא דכתב הרמ"א שהכלי שעושים בו מים לחפיפת הראש אין להשתמש בו, דעושין אותם מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב בשר וחלב, והעירו על זה האחרונים שגם הבישול עצמו יהא אסור משום איסור בשר בחלב, ולפי דבריו לא שייך כלל איסור בישול בשר בחלב, כיון שהוא פגום ונפסל מאכילה, וליכא חשש דילמא אתי לאכלו.

ועוד העיר על דבריו ממה שלמדנו בפתחי תשובה (סק"ד) שדנו האחרונים אם מותר להדליק נר חנוכה בחמאה שיש בה בליעה של בשר ואם עובר בזה משום מבשל בשר בחלב, ולא אישתמיט אחד מהם לומר שלא יהא בזה איסור מבשל בשר בחלב משום דהקצה אותו למזונו וצדיל מיניה וליכא חשש שמא יבוא לאכלו. אלא על כרחך שאיסור הבישול אינו תלוי באיסור אכילה.

בפפד"מ מדוקטור כימא יראי ה' שלפעמים מביאים לפנינו מיני שאקאלאד כדי לבחון בחינת כימא אם יש בהם חשש תערובת בשר בחלב, ושאל אם מותר לעשות הבחינה ע"י בישול כיון דבשר בחלב אסור גם בבישול.

דובב מיישרים: מותר כיון שאין מונתו לאכול והשיב הגאון מטשעצין ז"ל דיש לצדד קצת דהיכי שכוונתו ע"י הבחינה בבישול יתברר הדבר לכל יכשלו באיסור בשר בחלב שפיר מותר, דהנה הכסף משנה (פ"א מה' טומאת מת ה"ב) הקשה אמאי לוקין על אכילת בשר בחלב הא אין עונשין מן הדין, ותירץ שלא אסרה תורה בשר בחלב אלא כדי שלא יבוא לאכול. והנה בגמרא פסקים (יא:): מבואר דבשעת ציעור חמץ אין חשש שמא יבוא לאכול ממנו משום דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה^ג, וא"כ הכי נמי כיון דכל כונתו לבחון שלא יכשלו באיסור בשר בחלב שפיר ליכא חשש דילמא אתי לאכול ממנו.

^ג ומביא שם עוד ב' מקומות כיצא בו שהם ראיות ליסוד דבריו, א. במס' סוכה (טו.) בבישול תקרה קמפלגי עיי"ש ברש"י, ב. בבית יוסף (יו"ד סי' קצ"ח) שחידש דבאחורי כלים מותר לטבול ולא גזרינן גזירת מרחצאות כיון דאנו רואין שיועד דאסור לטבול בכלים והראיה מדהניחם על פיהם שאין דרכם בכך, עיי"ש.

ניצוצי הדף

חולין ל"ג ע"ב

לענין שביתת מלאכה, אלא הוא דין בעיקר קדושת שבת ויו"ט, דע"י התוס' נעשה כשבת ויו"ט ממש. א"כ לכאורה מסתברא דהקבלה צריכה להיות בעיקר השבת ולא שי"ך קבלה על חלק מהשבת.

אולם לפי דעת הספר חסידים, הובא במג"א (סי' רס"ז), דסעודת שבת אין יוצאין ע"י תוס' שבת, אלא א"כ אכלו כזית כליל שבת, א"כ לכאורה מוכח, דדעתו דעיקר יסוד דין תוס' שבת אינו אלא לענין שביתת מלאכה. א"כ לדידי' אפשר דשי"ך תוס' שבת גם על חלק משביתת שבת, וצ"ע. [ועי' בס' "אמרי חן" ח"ג (סי' כ"ב) ובס' "ברכת יוסף" (סי' י"א)], עכ"ל. הובא בשו"ת רבבות אפרים (או"ח סי' ס"ו) והארכנו מזה בכ"מ].

ואולי דתלוי בזה אם חולין שנעשו על טהרת הקודש יוכל להיות כקודש ממש ועושה שלישי ומקבל כל דיני קודש, הכ"נ יום חול שנעשה על טהרת הקודש מקבל כל דיניה. אבל לשי' דאינו נעשה שלישי ואינו יכול כקודש ממש, א"כ הכ"נ בזה.

אמר ר"א א"ר הושעיא: הכא בחולין שנעשו על טהרת הקודש עסקינן, ודלא כרבי יהושע; דתניא, רבי אליעזר אומר: האוכל אוכל ראשון - ראשון, שני - שני, שלישי - שלישי; רבי יהושע אומר: האוכל אוכל ראשון ושני - שני, שלישי - שני לקדש ואין שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה, על טהרת תרומה אין; על טהרת הקדש לא, קסבר: חולין שנעשו על טהרת הקדש לית בהו שלישי. וכו' כל הסוגיא.

אולי להעמיס כאן שאלה נחמדה מהגאון רבי ארי' פורמנצ'יק זצ"ל בספר "עמק ברכה" (עמוד ס"ו) עלה ונסתפק לענין תוספות שבת ויו"ט, דהוי דאורייתא לרוב הפוסקים, אם קביל עלי' שביתת רק ממקצת מלאכות ידועות, אם חל עליו תוספות שבת ויו"ט בקבלה זו. וכתב, דלפי המבואר בתוס' ריש פ' ערבי פסחים, דאי לא דגלי קרא בפסח מצה ומרור דבעינן 'לילה', היה שפיר אפשר לקיים אותם מבעוד יום משום דין תוס' יו"ט, וכ"כ הרא"ש והמרדכי שם. הרי דעיקר דין תוספות שבת ויו"ט אינו רק

דף ל"ז ע"ב

לחכם להתירו, ע"כ. ושם (מד:) אמרי' דהני מילי מקיפין בריאה דאיכא למימר דלמא לא מידמו חזותא שפיר, וכגון דמיא לבשרא ודמיא לכבדא ודמיא לביעתא ודמיא למוריקא דאיכא מינייהו כשרות ואיכא מינייהו טרפות, ופעמים שאדם טועה במראותיהן, ע"כ.

בגמ' חולין (לז:, ועוד מד:) בביאור מאמר יחזקאל הנביא (ד:יד): "הנה נפשי לא מטמאה ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה ולא בא בפי בשר פגול". וביארו בגמ' שמה שאמר 'ולא בא בפי בשר פגול' היינו 'שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם'.

ופירש"י שנוולד בה ספק, והוצרך לשאול

מבקש לאסור עליך דברים אחרים' ... די לך במה שאסרה תורה'. ואמרו ג"כ (ירושלמי ברכות פ"ב מ"ט) 'הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט' ... ומה שהביא מעכ"ת ראייה מיחזקאל 'שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם', 'אינו דומה לנדרון דידן, שמנהג פשוט בכל ישראל לאכלו, ולית דחש ביה וליכא ביה ספיקא כלל, דאין להחמיר בזה' (ראה 'מנחת יעקב', סולת למנחה כלל ע"ו סק"ח).

אמנם, בספר 'איסור והיתר' (כלל נ"ז אות ט"ו) מצינו שיש להחמיר גם בהוראות מוחלטות כל שהיה בו איזה נדנוד איסור, וכלשונו: "אמנם אם רצה להחמיר על עצמו שלא לאכול מבהמה ועוף או מכל דבר שנשאל לחכם, או מתבשיל שנפל או שנמצא בו איסור בכלי שני או בכלי ראשון ויש ששים ... ומכל כה"ג, ולהרחיק עצמו מכל דבר כיעור הרשות בידו ... וגם אמרו 'בהמה שהורה בה חכם בעל נפש לא יאכל ממנה' ... וכל אדם יכול לגדור ולהתקדש עצמו אף במותר לו, ואין זה כמוסיף על התלמוד ... וגם מצוה היא כמו שדרשו רז"ל מ"כ עם קדוש אתם לה' אלקיך' (דברים יד:ב, ועי' ספרי וילק"ש שם 'קדש עצמך במותר לך').

וכבר העיר ה'פתחי תשובה' (שם סק"י): "וצריכים לומר, דאף שכתב הרמ"א 'ולא נמצא הדין במפורש ... לא יאכל ממנה', א"כ משמע דהא בכלי שני או ביש ס', דנמצא בפירוש אין להחמיר. היינו, שאין החיוב על בע"נ להחמיר, אבל מ"מ אם רצה להחמיר גם בזה מצוה היא". אמנם לפי שהבאנו דברי תשו' הרמ"א משמע שאין לו להחמיר, ומיקרי פטור מן הדבר ועושה וכיו"ב.

אמנם בזה כבר האריכו האחרונים דזה דבר שאינו ברור מתי אומרים כן הפטור מן הדבר ועושהו. ומצינו לגבי לשרטט תפילין (גיטין

הרמ"א ביו"ד (ס"ו קט"ז) כ' וז"ל, בהמה שהורה בה חכם מסברא ולא נמצא הדין בפירוש שהיא מותרת, בעל נפש לא יאכל ממנה (גמ' פ' א"ט והג"א שם), ע"כ. ומקורו מהגהות אשר"י וז"ל, בהמה שהורה בה חכם בעל נפש לא יאכל ממנה, ודוקא שהורה מכח סברא, אבל אי גמר גמרא יאכל מהרי"ח ע"כ. הרי דס"ל דגם בהוראה שהיא מכח סברא בע"נ לא יאכל ממנה, ולא רק בהוראה התלויה באומדן הדעת מכח ראייתו.

וכ"כ המאירי וז"ל, ספק איסור שהוא בא לפני חכם ואין לו בו היתר מן התלמוד או מן הקבלה אלא מן הסברא לבד, ראוי לו להרחיק ממנו. ואם הורה בה להיתר, מותר, אלא שאין יוהרא למי שנמנע מלאכלה. ולא עוד אלא שמדת השלמים היא שלא לאכול מבהמה שהורה בה חכם עד"ז.

וכן מצינו המאירי (בית הבחירה ב"ק פז.), במדרשות אמרו 'כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט', ודבר זה אינו אלא בדבר שכל כיו"ב העושה פטור ממנו ואינה דבר שיצא ממנו שכל או מוסר או סלסול או הכנעת לב וכיו"ב, ועושה ממנה על עצמו מצוה.

מבואר בדבריו דאפי' אם עושה הוא ששום אדם לא נצטווה בתורה על זה, מ"מ יוצא ממנו שכל או מוסר או סלסול או הכנעת הלב וכיו"ב, אינו בכלל כל הפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט (עי' קובץ עטרת צבי).

בשו"ת הרמ"א (סי' נ"ד) מצינו מפורש שאיסור שנתבטל ברוב היתר אין להחמיר כלל. וכך השיב לאיזה שואל שרצה להחמיר על עצמו בכך מחמת חומרת 'בשר שהורה בו חכם', וז"ל: "ואי משום שמחמיר על עצמו כאשר כתב מעכ"ת, כבר אמרו בירושלמי דנדרים (פ"ט ה"א), והלשון היא: 'לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה

משים עצמו על ד"ת כהדיוט אין זה חסרון, אלא אדרבה למעלה גדולה יחשב.

ושמעתי מכ"ק מרן אדמו"ח שליט"א בהמחלוקת של החזו"א (בחזו"א יו"ד סי' מ"א אות ד') אם אבקת חלב עכו"ם יש בה איסור חלב עכו"ם, אם נתבטל החלב לאבקה, הוה כמו חמאה ולדעתו יש להחמיר, והגרצ"פ פרנק בעל הר צבי (שו"ת הר צבי יו"ד סי' ק"ג), שהותר אבקת חלב שאין גזירת חלב עכו"ם על מוצר המופק מהחלב, והחזו"א הי' מחמיר בזה, מ"מ אח"כ כשתיקנו ג"כ לא אכל מזה, ואמר על עצמו, דהיות שהי' על זה שאלה, יש בזה משום 'קדש עצמך', אבל לדודי הגאון רמ"צ שליט"א שהיה אז בחור ולא היה שם הרחבה באוכל, אמר לו שאין לו להחמיר.

ועיין סוף פרק ראשית הגז כתב מהרש"ל בים של שלמה, אהא דאמר רב נחמן בר יצחק האידנא נהוג עלמא תלת סבי כר' אלעאי בראשית הגז וכו'. וז"ל, כל הבא לנהוג ולחייב עצמו בדבר שפטורו חכמים, כגון במקומות שנהגו, נקרא הדיוט, כדאיתא בירושלמי (ברכות פ"א ה"ט. שבת פ"א ה"ב) כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, עכ"ל.

וכתב ברכי יוסף (יו"ד סי' של"ג סק"א), ומריש כי הוה חזינא הני מילי דמהרש"ל נפשי אוותה לעמוד על בוריין של דברים, דחזינן להריטב"א בחידושו לקידושין (דף ל"א) שכתב משם הרמב"ן, דאותה שאמרו בירושלמי כל הפטור וכו', מתוקמא בדברים שאינם מצוה לשום אדם כלל וכו'. .. ולפי דברי הרמב"ן והריטב"א הללו יש לפקפק על דברי הרב מהרש"ל הנזכר, דכיון דמצוה זו רמיא על יושבי ארץ ישראל, היכי קרי למי שמקיימה בחו"ל הדיוט, הרי זו היא מצות

ו: בתוס' שי' ר"ת שאין לשרטט, והביא הירושלמי (שבת פ' ה"ב) שיש בזה משום הפטור וכו' וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' ל"ב) וכ' שם מי שאינו יכול לאמן ידיו מותר. ועי' או"ח סי' תרל"ט לגבי לישב בסוכה בעת הגשמים אי מיקרי הדיוט, דכן כתב הרמ"א. ועי' פרדס יוסף (ויקרא כג: מג), ואיתא מאדוני אבי זקני הרה"ק ר"ר פישעלע מסטריקוב ז"ל שישב [בסוכה בשעת הגשמים] ואמר 'אֶרְצָה להיות הדיוט ולישב בסוכה', והרב הצדיק מאיזביצע ז"ל אמר הטעם דפטור משום מצטער, וכשישראל יש לו צער יותר ממה שאינו יושב בסוכה ממילא מחוייב בסוכה, ועי' ספר בית יעקב (דף צא).

ועיין מ"ש בזה כ"ק אבי אדמו"ר זי"ע בשו"ת משנה הלכות (חלק י"א סימן תקט"ו) ונראה, דמה שאמרו בירושלמי דהפטור בדבר ועושהו הרי זה נקרא הדיוט, הוא כהא דר' ישמעאל (שבת יב:) דאמר רבא שם בגזירה דשמא יטה אם אדם חשוב הוא לא חיישינן שמא יטה ומותר. ופריך, מיתיבי, לא יקרא לאור הנר שמא יטה, אמר ר' ישמעאל בן אלישע, אני אקרא ולא אטה. פעם אחת קרא וביקש להטות וכו' אמר כמה גדולים דברי חכמים. ומשני שאני ר' ישמעאל בן אלישע הואיל ומשים עצמו על דברי תורה כהדיוט.

ופשוט דלשון 'משים עצמו כהדיוט' אינו בתור בזיון וחסרון, אלא אדרבה מעלה וכבוד גדול הוא שר' ישמעאל מבזה עצמו על דברי תורה ועושה עצמו כהדיוט עליהם, וכעין שמצינו ברבא נמי דהוה יתיב על ידיו והוי מוציא דם ולא הרגיש עד שקרא עליה 'עמא פיוזא'. והוא מעלה גדולה על מי שמבזה עצמו ועושה עצמו כהדיוט על מצות ה'. אלא שנראה דלאו כל אדם במדרגה כזו. ומיהו מבואר דצדיק כר"י אם

ספיקא דיש הרבה חילוקי דינים איזוה מקרי ס"ס וכן סד"ר עיין סי' ק"ז, וכן רוב בהרבה ענינים אין הולכין בת"ר כמו בממון ופקנ"פ ונגד חזקה דאמרינן סמל"ח. וכן ביטול ברוב יש איסורים שאוסרין במשהו ובמאה ובמאתים, וע"כ צריך ביה הוראת חכם שפיר שייך ביה משום בהמה שהורה חכם אף שהוא מותר מן הדין ולא רק מסברא. ולהכי בדבר שיש לו מתירין דהוי לכתחילה, אסרו חכמים לכל אדם.

ובחכי א"ש דעת או"ה שהביא פתחי תשובה סוס"י קט"ז, דאם נפל איסור בכלי שני או בכלי ראשון ויש ששים ומכל כה"ג ולהרחיק עצמו מכל דבר כיעור מצוה היא. והקשה הנ"ל, הא כתב רמ"א ולא נמצא הדין בפירוש וכו'. ולפמ"ש ניחא, דכוונת רמ"א אם נמצא הדין בפירוש בלי חולק ובלי חילוקי דינים אין להחמיר, אבל ביטול בס' יש הרבה חילוקי דינים כנ"ל. וכן כ"ש להרבה שיטות בס' ק"ה מבליע ומפליט, ובדבר גוש דעת מהרש"ל דהוי ככלי ראשון, שפיר מקרי 'הורה בה חכם' ולא נכתב הדין בפירוש, וצריך בעל נפש להחמיר משום שהורה בה חכם. ועיין בחו"מ סי' כ"ה מה נקרא טועה בשיקול הדעת, עכ"ד.

הפתחי תשובה בריש הל' טריפות (סימן ל"א סק"ב) בשם תשו' חתם סופר זצ"ל (או"ח סי' ס"ה) בתו"ד כותב: "אודות יין שלא הותר אלא בהפסד מרובה וכו', כתבתי בתשובה אחרת דכל כיו"ב לא הותר אלא לבעל היין ובני ביתו משום הפסדו, אבל אחרים למה יקנו ממנו לכתחילה, וקרוב ודאי שחייב להודיעם, ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוה מום במקח וחזרו וכו'. מ"מ נ"ל דלא כל כמיניה להחמיר במקום מצוה, ואין לך הפסד גדול מזה, ע"כ יקדש על היין, ומדהותר לקדש עליו הותר לכל הסעודה"

ה', ואינו הדיוט אלא מי שעושה דבר שמוסיף על התורה, אבל מצוות שנתחייבו יושבי הארץ, המקיימם בחו"ל - דיניה דההוא גברא כנשים המקיימות מצות עשה שהזמן גרמא, דנוטלים עליהם שכר, כיון דהאנשים נצטוו בהן ומצוות ה' הם. ועיי"ש אריכות הדברים בביאור הענין.

וראה בש"ך (סימן פ"ט סק"ז) שהביא שהמהרש"ל קרא תגר על המחמירים שהוא כמו מינות, ואמר, דוקא המהר"ם שבא מכשול לידו באכילת בשר אחר גבינה, החמיר, אבל מי שלא בא לידו תקלה לא יכול להחמיר. והש"ך שם פליג עליו, שאין דבריו מוכרחים, ואדרבה בדברי המהר"ם שם משמע איפכא, ע"ש.

והגאון המנחת יעקב בס' סולת מנחה (כלל ע"ו דין ב') כתב בשם תורת האשם, שלדעת מהר"א ומהרש"ל הרוצה להחמיר בדבר שלא החמירו בו האמוראים, כגון בתערובת איסור והיתר שבטל בששים, או בכלי שני, הוי כמו מינות, ויוצא שכרו בהפסדו, ודלא כמ"ש באיסור והיתר (סוף כלל נ"ז), דאף שאסור למנות טריפות יותר ממה שאמרו חכמים, מ"מ רשאי אדם להחמיר על עצמו שלא לאכול מתבשיל שנפל בו איסור ובטל בששים, או בשר אחר גבינה באותה סעודה, וכמו שאמרו בשר שהורה בה חכם בעל נפש לא יאכל ממנה. וליתא, דדוקא היכא שהורה בה חכם מסברא דנפשיה, ע"כ. ועיין בשו"ת צמח צדק (יו"ד סי' שמ"ו) ויעוין בקובץ שעורים (ב"ב י:, סימן נ"ד).

ועיין בדברי זה"ק בשו"ת בית שערים (חלק יו"ד סימן ת"י) או די"ל דוקא בהאי דחולין שהוא דין פשוט לכל, ואין בו חילוקי דינים וא"צ הוראת חכם דפסוקת גגרת ברוב חללה שייך ביה אנגריה סמך, אבל בספק

תשובה (שם סקי"א) הביא בזה אריכות הפוסקים, ועיין בשו"ת בית שלמה (סי' קפ"ח) שכתב, וחזק מזה קשה דמאי נעשה ביין נסך במקום שמתירין בהפסד מרובה נאמר שאסור למוכרו לאחרים רק לשתותו בעצמו, וזה מן התימה. ^א והיה יותר מבואר בתרומת הדשן (שם סימן הנ"ל).

בספר ראשי בשמים (להגאון שמואל אהרן

עכ"ל החת"ס. ומבואר דרך להשוואל עצמו הותר בכל היתר דהפסד מרובה, אבל לא הותר למוכרו לאחרים.

ובפתחי תשובה שם כתב, מיהו דעת רעק"א (סוף סי' מ"ג) דיש להקל למכור הבשר מבלי להודיעם, ע"י שיוזקו עוף אחד לים או לשאר מקום שיאבד שם, והוי כנפל אחד לים שמותר וכו' עיי"ש. ובדרכי

^א במס' אבות (פ"א מט"ו) תנן "שמאי אומר עשה תורתך קבע" וכו', והרע"ב שם בפירוש השני פירש: "עשה תורתך קבע שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים או תחמיר לאחרים ותקל לעצמך, אלא תהא תורתך קבע, לעצמך כמו לאחרים" וכו'. מבואר מכאן, שכשם שיש איסור להקל לעצמו ולהחמיר לאחרים כך יש איסור להחמיר על עצמו ולהקל לאחרים. והארכנו בדבריו הרבה פעמים.

וכעת ראיתי בקובץ פעמי יעקב הביא קושיא מהג"ר פישל בידרמן שליט"א, וצ"ע מדברי רש"י (נדה יב, ב ד"ה דילמא), שפירש דברי הגמ' שם שרב פפא ור"ה היו מחמירין על עצמם ומקילין לאחרים, והביא שיש שפירשו שר"פ ור"ה היו מחמירין לאחרים ומקילין לעצמן וכתב על זה "ושיבוש הוא וחלילה לעשות כן", הרי שהאיסור הוא רק להקל לעצמו יותר מלאחרים אבל להחמיר על עצמו אין חשש. וכן הוא בלשון הפוסקים באין ספור מקומות שנקטו במחלוקות שונות את הכלל ש"המחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים", וראה גם דברי ספר 'חוט המשולש' (הגרע"א, תשובותיו הרמ"ה, במהדורה החדשה עמ' רל"א): "וכמה פעמים היה מכשיר עניינים אשר לא הרהיב בנפשו רב אחר להתיר, כי היו נהירין ליה שבילין דתלמודא בש"ס ופוסקים, והיה מייגע ומטריח את עצמו למצוא כוחא דהתירא, וכל זה לאחרים, אבל לעצמו היה מחמיר מאוד בכל דבר על צד מיחוש איסור רחוק מאוד".

אמנם לפ"מ שהבאנו למעלה באמת זה שיטת רעק"א בהפסד מרובה אין להחמיר לעצמו ולא לרבים, אבל לש"י החת"ס לפעמים דוקא יש קולא לעצמו ולאחרים דליכא הפסד מרובה יש לו להחמיר וכו"ל.

וראיתי בספר בכורי שלמה (להג"ר שלמה אברהם רזעכטא זצ"ל בתשובותיו לכ"ק האמרי אמת מגור זצ"ל. יו"ד הל' שחיטה סי' א' אות י"א) עוד יש להביא ראי' משו"ת יד אליהו (סי' נ"ה) מהגאון מו"ה אליהו רגאלער זצ"ל שהעלה אם המורה הכריע בדעתו להתיר איזה הוראה או לבו נוקפו קצת ורוצה להחמיר ע"ע לבדו, ורוצה להקל בזה ליתן לב"ב, ומכ"ש שרוצה להתיר לאחרים. השיב שאינו נכון לעשות כן, ומכ"ש שאינו בכלל מ"ש המחמיר תבוא עליו ברכה. וראי' מחולין (דף קי"ב) דרב הונא יחיב לשמע' וכו' ושם מ"ש חכם הוראה טריפות לעצמו יע"ש. ראי' ממשנה דאבות (פ"א מט"ו) עשה תורתך קבע יע"ש שהאריך בזה. ולכן אין ראוי למי שהי' מהב"ד להתיר שיחמור ע"ע והגאון אב"ד דפה אוכל משום זה, ולכן מבואר דאין להחמיר בנ"ד. ויעי' ברמ"א יו"ד (סי' רמ"ו סכ"א) ושרי לת"ח למיטעם מידי מהוראתו כדי לברר הוראתו ע"כ, והיא מהג"א פ"ק דע"ה, והיש"ש בחולין (פ"ג סי' ח') כתב ומ"ש דשרי לטעום מעט נראה שהוא מנהג וכו' וכדומה שראיתי רק מבעלי הוראה עכ"ל, יע"ש. וראיתי בס' דרכי הוראה (ח"ב סי' י"ד) שכתב ע"ז וז"ל, דע דכל זה הוי במידי דתלוי בגמ', אבל מידי דתלוי בסברא ושיקול הדעת יש לדון דאסור לטעום, דא"כ הוי בהמה שהורה בה חכם דראוי שלא לאכול אפי' בהוראת עצמו כמבואר בחולין (דף מ"ד) ובשר פיגול וכו' אם לא במידי דתלוי בגמרא יע"ש. וביו"ד (סי' קי"ז) ברמ"א, ואולי יש לחלק דטעימה מותר ולא אכל אלא אכילה כדאמר לא אכלתי מבהמה שהורה כו' דוקא אכילה עכ"ל יע"ש, ודבריו צ"ע מדברי הלב ארי' בחי' לחולין

וכעת איזה שנים אחר כתבי זאת בא לידי ספר שנדפס מחדש בזיטאמר על הלכות סת"ם נקרא שמו משנת אברהם ושם בשער התשובה דף ע"ה מספרו אטר יד עמ' קנ"ה ד"ה וזה ראיתי תשובת הגאון מהר"ש קלוגר ז"ל, ובתוך התשובה כתב וז"ל, הרי בהיתר עגונה הקילו כמה קולות במקום עיגון ושעת הדחק. וקשה נמי ניהו דלדידה הוי עיגון, [אבל] הבעל מי ידחקנו לנשאה, האם אין די בבנות ישראל אחרות וכו'. וכמה קולות מקילין בטריפות הריאה בהפסד מרובה. וכן אם נאבדה הריאה כשירה. וקשה נמי ניהו דלהמוכר הוא הפסד מרובה או דיעבד. להקונים ליכא הפסד מרובה. ולמה יקנו הם לכתחילה. וכן בספר תורה מציונו בפוסקים קולא בדיעבד ושלא יצטרך גניזה, הרי להעולים בה לכתחילה הוי, ולמה יכנסו הם בספק ברכה לבטלה. ועל כרחך הדעיקר בתר אדם שנולד בה הספק, וכיון דלו הוי שעת הדחק והותר לו, כבר קם דינא ומותר לאחרים אף לכתחילה היתר גמור, עכ"ל. ושמחתי מאוד שכוונתי לדעתו הגדולה עיי"ש.

אמנם בשו"ת בית שלמה (סי' קפ"ח) הביא וז"ל, אמנם כיון שכתב רי"מ שהרב הגאון אבד"ק לבוב השיב לרו"מ לאיסור, אף שרו"מ כתב בשמו שכתב שטעמו הוא, דאף שלרו"מ הוא הפסד מרובה מ"מ כיון שהוא מוכר לרבים, ולהם אין הפסד. ורו"מ השיב עליו ממעשים בכל יום שמתירין שאלה על בהמה בהפסד מרובה להקצב, אף שאין הפסד להקונים. אמנם ראיתי בספר דעת קדושים מכבוד אדמו"ר הגאון הקדוש

(ראב"ן) אות כ"ג, הפסד מרובה. אם מתירין בהמה לקצב שמוכר בשר לאחרים והבהמה אינו כשרה רק בהפסד מרובה, נראה ברור דאסור להקצב למכור הבשר רק שיודיע מקודם להלוקח שהבשר ההוא אינו כשר רק ע"י הפסד מרובה שלו. חדא דבוודאי בשר כזאת יותר בזול מבהמה שכשירה ע"פ דין, ואם מוכר להלוקח סתם הוה קצת כהונאה. ומלבד מזה י"ל דאילו ידע הלוקח שהדבר ההוא אינו כשר רק ע"י הפסד מרובה, אבל לולי ההפסד של הקצב היה החכם מטריפה, אפשר היה הלוקח נזהר שלא לאכול מבשר כזה שהורה בה חכם להתיר בהפסד מרובה, ונמצא מכשיל את חבירו. ע"כ בוודאי מחויב המוכר להודיע ללוקח.

ולפי זה י"ל דהיכי דיודע דהמוכר לא יודיע ללוקח י"ל דאסור לחכם להכשירו אף בהפסד מרובה, כיון דללוקח אין לו הפסד אם לא יקנה בשר זה. וא"כ מצד הדין ללוקח אסור הבהמה, ומה לו ללוקח שמפסיד המוכר ואין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו להרויח ממון.

אך דלפ"ז אפשר אף אם המוכר מודיע ללוקח כל שאין היזק בזה לאחרים אינו מועיל, כיון שגבי לוקח שאין לו הפסד בזה הבהמה אסור לו, וא"כ אף אם הלוקח מסכים לקנות אפשר דאסור לו לקנות. ואפשר כיון דלהמוכר דמותר בבהמה ידידה בהפסד מרובה סמכין על הפוסקים המתירין, א"כ כיון דכשר לדידה ממילא דכשר גם לאחרים. וכעת לא מצאתי מקום גילוי דין זה וצ"ע.

(דף רו) שפירש שאפילו דבר מיעוט לא אכל ומ"ה אמר יחזקאל לא בא על פי ולא אמר גם בזה לא אכלתי יעו"ש, אבל כ"ז בבהמה שהורה בה חכם מסברא ומשיקול 'הדעת אבל לפי"מ שהעליתי לעיל דנ"ד דומה לאגמרי' סמוך א"כ בזה אדרבה מחויב אפילו לאכול כדי לברר הוראותיו, ועיי"ש עוד בענין זה. ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ת"ה).

דבתשו' בית שלמה (יו"ד ח"א סי' קפ"ח) כתב דרשאי לקנותו והכי נהוג עלמא.

ועיין בשו"ת משנה הלכות (חט"ז סי' נ"ט), והנלפענ"ד ראשונה דיש שני מיני הוראות חכם שראוי להחמיר, ולא ראי זה כראי זה, ואפרש שיחתי: א') לפמ"ש רבינו יונה באגרת התשובה (אות ק') הוצאתי לאור עולם מחדש עם הגהות פתשגן הכתב) וז"ל, זה כלל גדול בתורה כל דבר שאינך יודע אם הוא מותר או אסור הרי זה אסור עליך עד שתשאל לחכם ויאמר לך שהוא מותר, ע"כ. ועיין עירובין (סה, סז:) כי הוינן וכו' מבואר מהכלל בידינו שכל דבר שאינו יודע אם הוא מותר או אסור הרי הוא בחזקת איסור עד שתשאל לחכם ויאמר לך שהוא מותר, והשני) והוא בהמה שהורה בה חכם, ונחלקו בו הפוסקים ויש מקום להחמיר לבע"ז או במקום שהורו כן בפירוש, ובע"נ יחמיר. ועי' ספר שבעים תמרים, בשר שהוכשר והורו לבע"ז להחמיר, אם חייב להגידי לבע"ז הלוקח בשר שלא יקח הימנו, הובא בדרכ"ת.

ועוד בו שלישיה) בשר כוס כוס וכיו"ב שאפי' שהוא היתר, מ"מ הוא דבר מכוער, שאפי' מתה ע"י שחיטה הדבר בזוי ומכוער. ועיין מאירי (חולין ל"ז ובדף מד: ד"ה ספק איסור) שהוא בא לפני חכם ואין לו בו היתר מן התלמוד או מן הקבלה אלא מן הסברה לבד, ראוי לו להרחיק ממנו, ואם הורה בה להיתר מותר, אלא שאין יוהרא למי שנמנע מלאכלה. ולא עוד אלא שמדת השלמים היא שלא לאכול מבהמה שהורה בה חכם על דרך זה, ושלא לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה ר"ל זרוע לחיים וקיבה וכו'. ומ"מ דבר הנודע מן הקבלה אע"פ שאין זכר לדבר מותר ואין למנוע מאכילתה מצד שהוזקקה להוראת חכם, עיי"ש.

וצללה"ה מבוטשאטש הנדפס מחדש, דשם (בכללי הפסד מרובה) עמד בזה ג"כ איך מתירין בהפסד מרובה הבהמה להקצב, הא להקונים אין הפסד מרובה. ותירץ וז"ל, וצריך לומר דאם נטריף לטבח יתייקר שער הבשר, וגם יהיה דוחק להקונים. ובפרט שהטבח כשלוחן של קונים לשחוט, ומתכוין בשבילם, עכ"ל.

ועיין שם עוד וכתב, וחוצ' מזה מפורש בתרומת הדשן (סימן קנ"ט) והובאו דבריו בהגהת רמ"א (סימן ס"ט ס"כ, ובסימן צ"א ס"ה). ועיין בט"ז (סימן ס"ט סקמ"ז, ובס"ב, סימן צ"א סק"א) ובאחרונים שם שלא כהנ"ל, דאל"כ אי אפשר שיהיה בנידון ידידיה הפסד מרובה וסעודת מצוה דהא להאכלים על הסעודה של הברית מילה, אין להם הפסד מרובה, אלא ודאי דהולכין רק אחר בעל השאלה שהשאלה שלו, דאם יש לו הפסד מרובה שפיר מותר בין לו בין לכל העולם. ומ"מ כיון שלדידי ג"כ לא ברירא לי מלתא להתיר מכח היתר דאומן לבד, כאשר פלפלנו בזה למעלה.

גם בדעת קדושים הביא בדרכי תשובה (יו"ד סי' ל"א סק"א) בשמו, דטבח המוכר בשר לבני העיר מותר לו למכור להם אף דבר שהותר לו רק בהפסד מרובה, כיון שהטבח הוא שלוחם לשחוט ומתכוין לשחוט עבור הקונים, ועוד שהרי אם נאסור לו למכור יתייקר שער הבשר וממילא יגרם הפסד לקונים, ע"כ. וכן ס"ל למהרש"ם בדעת תורה (פתיחה להל' טריפות אות ל"ח), ע"ש.

וע"ע בענין זה בשו"ת אמרי יושר להגאון ר' מאיר אריק זצ"ל (ח"ב סי' כ"ט סק"ה) שדן בענין זה, ובשו"ת מנחת יצחק (חלק י' סי' ד') הכותב: ושו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' כ"ט אות ה') דעתי נוטה לתשו' החת"ס, אלא שהביא

הכהן לא אכל שעיר של ראש, חודש דרש דרש משה הן לא הובא וכו' ואמר אהרן שיש בזה שאלת חכם, האם זה דומה לכל הקרבנות של היום שהותר לאונן, או דהוה קדשי דורות, ובקדשי דורות אולי לא הותרה לאכול לאונן. ותקראנה כאלה היום הייטב בעיני ה'. ועיין בחת"ס שאכילת שעיר ר"ח היה ענין של תורה שבעל פה שהי' צריך הכרעת חכם, ולא אמרו הקב"ה בפירוש למשה רבינו, ע"ש. וא"כ היות שיש שאלה שצריך הוראת חכם החמיר אהרן על עצמו ולא אכלו וממילא שרפו, [אמנם לפ"ז אולי היה צריך לינת לילה שהרי אין הפסול בהקרבן]. וישמע משה וייטב בעיניו דהיינו דהיות דבזה הי' צריך לשאול למשה ובזה יש להחמיר.

והנה המהרש"א מבאר הקשר של 'בשר פיגול' ל'בשר שהורה בה חכם' שאמרו ולא בא בפי בשר פגול' שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם" וז"ל: "מדמה לה לפיגול שהוא דבר נאסר במחשבה בקרבן בחוץ לזמנו או חוץ למקומו, כך בהמה שהורה בה חכם, קודם הוראה היתה לפי מחשבת השואל שמא הוא דבר אסור", וביתרון דברים כתב החת"ס (בסוגייתנו): "שהורה בה חכם. פי' במילתא דתליא בסכרא, והי' מהרהר עליה אולי טרפה היא, ולבסוף החליטה להתיר, מ"מ כיון שחשב עליה מחשבת איסור הוי ליה כפגול דנפסל במחשבה" (ראה גם חת"ס עה"ת פר' שופטים בפסוק לא תזבח).

ולענ"ד אולי יש להמתיק בזה למה אהרן

דף מא ע"א

מפורש גבי טהרת מצורע "ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים", וצע"ג. ולולי דבריו לא קשה מידי דדוקא כשהוא בכלי חרש על מים חיים אבל לתוך ימים וכיו"ב לא נאמר, וא"כ לא כתיב היתרה בקרא.

במשנה: אין שוחטין לא לתוך ימים וכו'. כתב בספר ואם תאמר (ח"ב ע' קע"ז הובא בס' דף על דף כאן): שיטת הט"ז (יו"ד סימן ק"ד) דדבר שמפורש התיירו בתורה אין כח ביד חז"ל לאסרו. וצ"ע, דהא אסרו לשחוט לתוך כלי מים (חולין מא.), אע"פ שבתורה כתב

דף מא ע"ב

שד הוה? א"ר יהודה אמר רב, שראו לו דמות אדם. אינהו נמי דמו? דחזו לי' בבואה. ואינהו נמי אית להו בבואה? דחזו לי' בבואה דבבואה. ודלמא לדידהו אית להן בבואה דבבואה? א"ר חנינא, אמר לי יונתן שירא, בבואה אית להו - בבואה דבבואה לית להו, ע"ש. ופרש"י בבואה דבבואה 'צל צלו'. מבואר דצל של אדם ג"כ צל יש לו, הוא צל צלו דקרי לי' בגמרא בבואה דבבואה.

בגמ': מאי שנא לתוך ימים דלא וכו' לבבואה קא שחיט. והיינו שיאמרו שהוא שוחט לפרצוף של הנראה במים. ואולי יש להעמיס כוונה דאי' בשו"ע ס"א אין שוחטין לתוך ימים ונהרות שמא יאמרו הרואים למזל או לשר של המים הוא עובר ויחשדוהו או יטעו כמזהו, כי השוחט לשם מזל או שד שחיטתו פסולה כעובד ע"ז. ובגמ' (יבמות קכ"ב) הלכו ולא מצאו, ודלמא

מערכת המשנה

ליקוטים קצרים מתוך שו"ת משנה הלכות ושאר ספרי רבינו הקדוש זי"ע
נערך ע"י הרב מרדכי צבי גינזבורג | אין ללמוד מכאן הלכה למעשה

במסגרת דף היומי

חולין מ"ז ע"ב

דגם אחר צדיק חי יש ענין ליתן שם אחריו. מיהו לא מצינו רק באותו מקום, ואפילו אחר צדיק שכבר הלך לעולמו אין ליתן שם אלא אחר שכבר קרא על שם משפחתו, או שח"ו שמוות בני משפחתו אין מאריכין ימים.

והנה נשאל לרבינו (שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קנ"ב) במי שרוצה ליתן שם לולד אחר מי שנפטר בו ביום קודם שקבורהו. והשיב רבינו דקשה לכתוב מדבר שאינו מפורש בש"ס ופוסקים, ושמעתי שנוהגין כן [לקרוא בשם הנפטר אפילו קודם הקבורה]. אמנם בזהר הקדוש (פ' אמור) מבואר דאין ליתן שם אחר הנפטר אלא אחר שנקבר. ומיהו לאחר שנקבר, אף שבשעת לידה ה' בחיים חיותו, שפיר יכולים ליתן השם להתינוק על שם הנפטר.

אמנם בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' קס"ב) האריך בענין זה אי אריך ליתן שם לתינוק אחרי מי שנפטר לאחר שנולד התינוק, ומסיק דאין מן הראוי ליתן שם אחר מי שנפטר אחרי הלידה, כיון שבשעת לידתו עדיין לא הגיעה הנשמה לשורשה העליון.

ומשמע כן ברור בלשון הספר חסידים (הנ"ל) שכתב בזה"ל, נכרים שקוראים לבניהם בשם אביהם אין בכך כלום, והיהודים מקפידים על כך. ויש מקומות שאין קוראין אחר שמות החיים אלא אחר שכבר מתו, עכ"ל. וצ"ב כפל לשונות. ונ"ל שרמז במה שהדגיש 'אלא אחר שכבר מתו', היינו שמתו

רבי נתן אומר, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, באתה אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתי שהי' אדום. אמרתי לה, בתי, המתני לו עד שיבלע בו דמו. המתינה לו, ומלה אותו וחי, והיו קורין אותו 'נתן הבבלי' על שמו.

הנה בספר חסידים (סי' ת"ס) כתב, ויש מקומות שאין קוראים אחר שמות החיים, אלא אחר שכבר מתו. וכתב החיד"א בברית עולם על ספר חסידים, שסימן נתנו לדבר ממה שנאמר "קראו בשמותם עלי אדמות" (תהלים מט:יב), שאין קוראים בשמו של אדם אלא אחרי קבורתו, ע"ש.

ובספר זכור הברית (סי' כ"ד סע' ה') כתב שבזמן הגמרא היו קוראים בשם אדם מפורסם אף בחייו, וכמו שמבואר בסוגייתנו שהיו קוראין לתינוק 'נתן הבבלי' על שמו, אע"פ שהי' קיים. והיום אין נוהגין כן במדינתנו לקרוא בשם החיים. והביא מה שכתב בספר נועם אלימלך (במדבר אב:ד"ה שאו) שאם קוראים לתינוק בשם צדיק אחד שהי' כבר בעולם הזה, גורם לתינוק שיהי' ג"כ צדיק, מחמת שנתעורר האור של הצדיק שהוא בעולם העליון.

ורבינו בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' רנ"ו) כתב דמשמע מגמ' (יומא לח.) דיש ענין לתת שם אחר גדולים, מדקאמר דרשעים אין מסקינן בשמייהו, משמע דצדיקים אדרבה מצוה להסיק בשמייהו. ומסוגייתנו רואים

וכמ' ש' בתוס' (יומא פה. ד"ה ולפקח את הגל) דאומר ר"י דהיינו טעמא דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, משום דכתיב "וחי בהם" - ולא שימות בהם, שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל, ע"ש.

ועי' ברמב"ם (פ"א מהל' מילה הי"ז) דאין מלין אלא וולד שאין בו שום חול, שסכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם, ע"כ. ואין לחסיד להתחסד בזה כמ"ש המאירי בסוגין, ועוד אם התינוק צהוב הוא חולה ואסור למולו, והמולו לא קיים מצוה והו"ל בכלל חובל שלא לצורך, ובטל מצות מילה שא"ל לקיימו עוד, ואם הוא שבת חייב חטאת בשוגג וסקילה אם הוא מזיד, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ומוסיף רבינו דאין לסמוך על הרופאים בענין זה אלא להחמיר, כגון שאומרים שיש כאן ספק סכנה, אף אם אין אנחנו רואים הסכנה סמכין עליה ודוחים את הברית עד שיאמרו שעברה הסכנה. אבל אם אנחנו רואים שהתינוק הוא צהוב או ירוק וכיוצא בו מה שקיבלו ע"פ הלכה שזה מקרי ירוק - דוחין את הברית ללא ספק, ואין שומעין להם כלל, דרופאי הזמן קובעים ע"פ סטאטיסטיקא שלהם.

ואביא דוגמא, פעם דברתי עם רופא מומחה גדול בענין ניתוח על חוט השדרה, ואמר דהניתוח שהוא מוכן לעשות לאיש פלוני הוא מוצלח מאה אחוז. שאלתיו, אם אין שום מציאות בעולם למכשול. והשיב, יש ארבע מאלף שלא עוברים הניתוח ומתים. ושאלתיו שוב, א"כ למה אומר שזה מוצלח מאה אחוז. השיב לי, כיון שבמאה ליכא שימות, רק ארבע מאלף מתים, לכן נקרא זה ניתוח מוצלח מאה אחוז. שאלתיו מה יהי

מכבר טרם שנולד התינוק, משא"כ אם מת אחר לידתו, עי"ש.

מבואר בגמ' דסיפר ר' נתן הבבלי, פעם הלכתי למדינת קפוטקיא, באתה אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתיו שהי' ירוק, הצצתי בו ולא הי' בו דם ברית. אמרתי לה, בתי, המתיני לו עד שיפול בו דמו. המתינה לו ומלה אותו, וחי וכו'.

הנה בשו"ת יהודא יעלה (ח"א חיו"ד סי' ר"מ) נשאל בדבר תינוק שאין מראיתו ירוק אלא צהוב [גע"ל], אם יכולים למול אותו, או שגם זה סימן שלא נפל בו דמו וסכנה למול אותו. והביא מדברי הראשונים שכתבו דמראה גע"ל שהוא צהוב - הוא הנקרא בלשון חכמים ירוק, וממילא אסור למול תינוק שהוא גע"ל.

ועיין בספר אות חיים ושלום (עמ' רמ"ד ואילך) ובספר הברית (פירוטנסקי סי' רס"ג) שמה שאמרו בגמ' שאין מלין תינוק שהוא ירוק, הכוונה בזה גם לתינוק שהוא צהוב. ועי' בערוך השלחן (יו"ד סי' רס"ג).

ורבינו בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' קע"ו-קע"ז) הביא מחלוקת בזה, די"א דצהוב [גע"ל] הוא האי ירוק דעלה אמור ר' נתן הבבלי המתיני לו עד שיפול בו דמו, וי"א דמראה הצהוב אינו מראה הירוק אלא גרוע מירוק, וממילא בודאי אסור למול תינוק שהוא צהוב. ומה שיש טוענים דאם לא ימולו התינוקות עם צהבת, אז רוב תינוקות לא ימולו בשמיני, לא ידענא מה טענה הוא זו, דכך צוה התורה דתינוק שהוא צהוב לא ימולו ביום השמיני עד שיבריא, ואפילו ספק וס"ס של סכנה דוחה כל התורה כולה.

המומחים חרד לדבר ה' שהגם לענין מילה אם שואלים לרופאים הם מקילין למול אפי' יש לו צהבת עד סימן מוגבל, מ"מ אם למשל יצטרך הילד לניתוח רציני, לא יעשו לו ניתוח עד שיעבור הצהבת וישוב לאיתנו ככל הילדים. ושאלתיו, א"כ אמאי סמכו לומר דיכולים למול תינוק שהוא צהוב. והשיב, כי הם סוברים שמילה הוא ניתוח בלתי חשוב, וליכא סכנה.

מבואר מהנ"ל דגם הם יודעים דתינוק שיש לו צהבת הוא מחלה, אלא שאין מתחשבין שזה יקרא פיקוח נפש. אמנם חז"ל לא כן חשבו, אלא כל שהוא מחלה, יש לדחות המילה, כי אפשר למול לאחר זמן, וא"א להחזיר נפש אחת מישראל.

אם זה הבן אדם שהוא עכשיו הולך לניתוח זה ימות, ואתה הבטחת לו שזה מוצלח מאה אחוז. השיב לי, אז לא יהי' לו מזל כשימות.

אמרתי לו, ראה החילוק מתורתנו הקדושה לחכמת הרפואה - אצלינו בתורה הקדושה מסתכלים על הד' שמותים ח"ו, ואין הולכין אחר הרוב, אלא מתחשבין אם יש מיעוט או מיעוטא דמיעוטא, אפילו אחד מני אלף, אז זה כבר מקרי ח"ו ספק סכנה, ודוחה כל התורה כולה. משא"כ אצלכם הוא ההיפוך, מסתכלין אחר הרוב ואין מתחשבין עם המיעוט, וממילא לעולם רוב אינם מתים. ונשאר הרופא בלי תשובה.

ועוד הביא רבינו דכתב לו אחד מן הרופאים

ומי שילמוד במשנה הלכות
אי"ה אם יהי' לי זכות בעוה"ב

אשתדל להתפלל בעדו

אהקצאת שו"ת אש"ה אהב' תשס"ז

מראי מקומות

בשו"ת משנה הלכות השייכים ללימוד דף היומי

מס' חולין	חלק - סימן
מג.	אף ניקבה המרה וכו' אין מזכירין מעשה ניסים..... יג-קיג
	יפלח כליותי וגו' מי קא חיי אלא ניסא שאני..... יב-רסה, טז-לז
מג:	זילו אמרו ליה וכו' דלשלים דמי תורא למריה..... טו-קסא
מד:	ההיא פסוקת הגרגרת דאתאי לקמיה דרב..... יח-נט
	שדריה לקמיה דרבה בר בר חנה וכו' ואכשרה..... י-קמב, יב-קיצ
	חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר..... ה-קסג
	שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם וכו'..... ה-קד, טז-נט, יז-ט
	איזהו תלמיד חכם זה הרוואה טרפה לעצמו..... י-רע
	וכי הוו מזמני ליה לא אזיל אמר לא קא בעי מר דאיחי..... טז-רמו
	כי הוו מזמני ליה אזיל אמר אתייקורי הוא דמתייקרי בי..... יז-קלז
	רש"י ד"ה דתליא..... ה-קסג
	תוד"ה היכי..... ה-קסג, ח-קלח
מה:	נתמזמוז מוחיה דדין וכו' לומר שאינו מוליד..... יב-רפג
מו.	ההוא פולמוסא דאתא לפומבדיתא ערקו רבה ורב יוסף..... טז-קיב
	תוד"ה ואמרי לה..... יט-קנד
מו:	רש"י ד"ה לית ותוד"ה היינו..... ט-קנב, יח-שלט
מז.	חסיר או יתיר או חליף טרפה וכו' כל הגי חיוי ברייתא הכי אית להו..... טז-רכב
	תוד"ה ואי..... ז-ט
	תוד"ה כל..... ה-קמט, ט-תכא, יט-קנא
מז:	ירוקה כשרה וכו' אדומה כשרה וכו' המתניני לו עד שיפול בו דמו..... ו-קעט, ט-תכא
	האי ריאה דדמיא ככשותא וכמוריקא וכגון ביעתא טרפה..... יג-קעז
	רש"י ד"ה ירוקה ותוד"ה אלא..... ט-תכא
מח.	ריאה שנקבה ודופן סותמתה כשרה..... יג-קיג
	רש"י ד"ה אלמא..... יג-קיג
מט:	התורה חסה על ממונם של ישראל..... י-קא, יב-תח, יג-קיג, יט-קנד, רמה
	אינהו מיכל אכלי ולדידן מיסתם נמי לא סתים..... יג-קיג
	רש"י ד"ה א"ל רב..... יב-תח, יט-רמה

הילולא דצדיקיא

הגה"ק רבי שלמה הלברשטאם מבאבוב זי"ע

א' תמוז תרס"ה

רבינו שלמה נולד בשנת תר"ז (1847 למס') בעיר דז'קוב (Tarnobrzeg, Poland), לאביו הרה"צ רבי מאיר נתן זצ"ל, בן הרה"ק רבי חיים הלברשטאם מצאנז (Nowy Sacz, Poland) זי"ע, מוגזע החכם צבי והמהרש"ל. ולאמו מרת ביילא ע"ה, בת הרה"ק רבי אליעזר מדז'קוב זי"ע, בן הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ (Ropczyce, Poland) זי"ע, נכד המהר"ם טיקטין (Tykocin, Poland) והשל"ה.

עוד טרם לידתו אמר הרה"ק רבי צבי הירש מרימינוב (Rymanów, Poland) זי"ע למרת ביילא: "תלדו בן שיאיר את כל העולם בצדקתו ובתורתו". בריתו של רבינו התקיימה בדז'קוב. הרה"ק מצאנז הגיע להשתתף בשמחה, ונתכבד באמירת הברכות וקריאת השם לילד. בהגיעו למילים 'ויקרא שמו בישראל', המשיך הרה"ק מצאנז, ואמר ברוב דביקות: "חיים שלמה". ויחד כל הקהל בשמעם שהדברי חיים קורא את אחד משמות נכדו עם שמו שלו 'חיים' בעודנו חי. הרה"ק מדז'קוב העיר לו מיד על כך, אך הרה"ק מצאנז לא חזר בו לתקן את הדבר, אלא שבהגיעו להמקום שנוהגין להגות שנית את השם, לפני 'זה הקטן גדול יהיה', הזכיר הדברי חיים רק את השם 'שלמה'. אחר כך אמר הרה"ק מצאנז להרה"ק מדז'קוב: "נו, זאל ער הייסן שלמה און זאל ער האבן חיים". [יש לציין כי בחתונת רבינו כתבו שני כתובות].

ימי נעוריו

במועלליו יתנכר נער, כבר בימי נעוריו ראו עליו כי לגדולות נוצר. זקנו הרה"ק מצאנז חיבבו מאד, ואמר פעם לאחד מחסידיו: "אם רצונך לראות דמוות צדיק בילדותו, הבט בפני התינוק הזה". פעם אחרת אמר למקורביו בהצביעו על רבינו: "אצל האברך השחור הזה, ישאבו בני ישראל יראת שמים".

רבינו נתברך במוח חריף ובזכרון נפלא. לימים כאשר כבר כיהן ברבנות היה מצטט לפני שומעי לקחו דברי תורה ששמעו מפי זקנו מצאנז, כשעדיין לא נתגלחו שערות ראשו, טרם הגיע לגיל שלש שנים. הילד ניצל את כשרותותיו ולמד בשקידה עצומה.

כשהיה בן שמונה נתייתם מאביו. כשחזר הרה"ק מלוויית בנו יקירו, אמר בהתלהבות לנכדו הקטן: "שלמה'לע, התדע מה מאד תוגדל היום, ולאיו זכיה גדולה תזכה? זה הפעם הראשון שתקדש שם שמים רבים באמירת 'יתגדל ויתקדש שמייה רבה'. התדע איזו שמחה תביא בזה לעולמות העליונים?" באחד מימי השבעה, אמר הרה"ק מצאנז למנחמיו: "זאת נחמתי, כי בני השאיר אחריו בן שיאיר את העולם".

אחרי פטירת אביו, חזרה אמו עמו לבית אביה הקדוש בדז'קוב למשך שנים אחדות. רבינו היה הילד שעשועים של זקנו. פעם בשעה שאכל ארוחה ליד שולחן זקנו, פנה הרה"ק מדז'קוב ואמר לרבנית: "שלמה'לע הוא כולו כמו אבי הקדוש". והוסיף דאף צבע זיו פניו דומה ממש לצבע פני אביו מראפשיץ. וכה השיב אף לאחר מבניו ששאל לו: "היתכן שהוא מראה חיבה יתירה לשלמה'לע יותר

מלשאר יוצאי חלציו, והא אמרו חז"ל (שבת י:): לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים? ענה לו הרה"ק מדז'יקוב: "מה אעשה אם בכל פעם שאני מביט בו, רואה אני עלי את קלסתר פני אבי הקדוש".

בצל זקנו הקדוש מצאנו זי"ע

אחרי כמה שנים ששהה רבינו בצל זקנו הקדוש מדז'יקוב, נסע אל זקנו הרה"ק מצאנו, להתחנך תחת הדרכתו. הרה"ק מצאנו שמח מאד עם נכדו, קבע ללמוד עמו שיעורין תמידין בנגלה, והדריך אותו בנתיב העולה בית אל, והאציל עליו מהודו תורה ועבודה. רבינו שתה בצמא את דבריו, ולבו היה פתוח כפתחו של אולם לקלוט כל הגה שיצא מפי זקנו, וחרת את משנתו בעומק נפשו.

גם את מדת החסד ואהבת ישראל ינק רבנו מזקנו הקדוש מצאנו במדה גדושה. כשנודע לו על חולה המוטל על ערש דוי, ביקר אצלו, והקריב את עתותיו היקרות לטפל בחולה באהבה וחמלה נאמנה. לכל חולה התמסר, מבלי לשית לב שהמחלה עלולה להתדבק בו, כי היה מוכן למסור נפשו, ובלבד שימציא מעט מנוח לחולה. לא בטיפול גופני בלבד הסתפק, אלא גם עזר רוחני העניק לחולה, כי אחר עזבו את מטתו, נכנס לבית הכנסת ושפך את לבו בפסוקי תהלים, שירחם השי"ת ויחלים את האומלל, או לעתים נכנס אל זקנו הדברי חיים, ובדמעות חמות עורר רחמים שיפעול זקנו ישועה מן השמים.

פעם חברו על רבנו קרוביו, נכדי הרה"ק מדז'יקוב, ושאלו לו פשט בתשובה בשו"ת דברי חיים (אהע"ז סי' ק"ה) שהיתה תחת ידם בכתב יד. שם איתא דרקיית החליצה מעכבת שתהא לעיני הדיינים, משום שנאמר בקרא "לעיני הזקנים וגו' וירקה בפניו" (דברים כה:ט), ומוקדמת "לעיני משמע שזהו תנאי המעכבת הרקיית, אבל החליצה גופא לא מעכבת שתהא לעיני הדיינים, משום דמלת 'לעיני' כתיב אחר מעשה החליצה. ותמזהו הלומדים הנ"ל, דהא בקרא כתיב להדיא "לעיני הזקנים וחליצה נעלו" (שם), הרי דמוקדם "לעיני" גם לחליצה? אמר להם רבנו: "ווער איז ענק שולדיג אז עטס קוקט אינ'ם דברי חיים אזוי ווי מען קוקט אין אן אחרון, דברי חיים דארף מען לערנען בעיין אזוי ווי מלערנט א ראשון. און ווען מען פארשטייט נישט עפעס, דארף מען תשובה טוען און געהן אין מקוה, אויב נישט קען מען נישט דערגיין זיין הייליגע כוונה". אחר כך גילה להם רבינו ביאור הדברים, שהדברי חיים קאי על רישא דקרא 'ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים', אשר הים של שלמה ביאר שזה מכוון על מעשה החליצה וכו'. בשעת ההדפסה העמיד רבנו את הסברו הקולע בתוך התשובה בחצאי ריבוע, עיי"ש.

פרק האיש מקדש

כשהיה רבינו בן י"ד שנים נתארס עם מרת רבקה הענא ע"ה, בתו של הרה"ק רבי יהושע מקאמינקא (Kamianka-Buzka, Ukraine) זצ"ל, בן הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע, ידידו של הרה"ק מצאנו. בסיון שנת תרכ"א (1861 למס') התקיימו הנישואין. וכה כתב רבינו במכתבו: "בעת חתונתי עם אשתי תחי' לאורך ימים ושנים, והיית אז כבן ארבעה עשר שנה. והיה אז כבוד קדושת זקני אדמו"ר הגאון הקדוש רשכבה"ג אבד"ק צאנו זלה"ה על החתונה. ובלייל ש"ק כאשר ברכתי ברכת המוציא, וחתנתי פרוסה עבורי, אמר לי בלשונו הקדוש בזה"ל: "הלוא יש לך ידיעה בספרי קבלה, מדוע אין אתה חותך תיכף הפרוסה עבור אשתך, הלוא כן הוא עפ"י הסוד". רבינו היה סמוך על שולחן חותנו שנתים ימים. פעם לקח אותו חמיו אל הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב (Zhydachiv, Ukraine) זי"ע. כתום שתי שנים חזר רבינו לצאנו.

בשנת תרס"א (1901 למס') נפלה אשת רבינו למשכב ולא עמדה ממחלתה, עד שביום ט"ו טבת שנת תרס"ב החזירה נשמתה ליצרה בגיל נ"ד שנה. בחורף שנת תרס"ג נשא רבינו את מרת רעכל בריינדל ע"ה, בת הרה"צ רבי מנשה טייטלבוים זצ"ל, נין הרה"ק הישמוח משה זי"ע. הגה"ק רבי טוביה מברגל (Brzesko, Poland) זצ"ל חותנו של רבי מנשה, שהיה המסדר קידושין אמר אז: "מכיר הייתי מכבר את הרב מבאבוב (Bobowa, Poland), כשעדיין היה רב בווישניצא (Wiśnicz, Poland), ועתה אני מכירו ביותר, הוא עוד משיירי כנסת הגדולה, והוא חד בדרא".

על כס ההנהגה

בשנת תרכ"ה (1865 למס') בהיות רבינו בגיל ח"י שנה בלבד, נתבקש לכהן פאר בעיר ביקאוסק (Bukowsko, Poland), ובפקודת זקנו הדברי חיים, נענה להזמנה. הרה"ק מצאנו ישב עמו ולמדו איך לנהוג רבנות, ואיזה מדות ומעלות זקוקות לרב המקבל משרת הרבנות. הדברי חיים האריך בדברים נוראים, עד שנפל פחד על השומעים, בראותם שצריכין לשנוא את הרבנות לתכלית כבוד עצמי, כי עבודה היא שצריכין לעשות רק למוען כבודו של מקום ב"ה. אחדי כן נפרד הדברי חיים ממנו, ובירכו: "רב מביקאוסק במה אברכך? אם בתורה, הלוא אתה גדול בתורה. אם ביראה, ערום ביראה אתה. אם במעלות ומדות טובות, גם בזה שלם אתה. על כן הברכה אחת היא לך, שבניך ובני בניך יהיו כמותך". רבינו נסע לביקאוסק, והרה"ק מצאנו שלח את תלמידו הגאון רבי נפתלי בנימין פערלמאן אב"ד מישלעניץ (Myślenice, Poland), שיעמוד על גב רבנו לזמן מה, כדי לסייעו להדריך ולעידן לו בסדר ניהול הרבנות. אולם תוך זמן קצר ראה שרבינו בחכמתו אינו זקוק לעזרו, ושם לעירו.

דרכו של רבינו היה להתפלל מאוחר. ומסופר: פעם כשהיה רבינו במארינבאד (Marienbad, Czechia), שאל אותו רב ליטאי: "הנה כל דרכיכם מוצאים חן בעיני, והכל הגון וטוב, אבל דבר אחד קשה לי, מדוע אתם מתפללין באיחור, לאחר זמן המיועד?" ענה לו רבינו: "גם לי יש שאלה קטנה, הלוא אתם שוחרי תורה בטח מאמינים כי כל מה שאמרו חכמינו ז"ל אמת ויציב הוא, ואין דברי משנה אחת עדיפין מדברי משנה אחרת, והאומר שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה גדול עונו מנשוא (עירובין סד.), אם כן מדוע לא תקפידו על כאמור המשנה באבות (פ"ה מ"א) בן שמונה עשרה לחופה, אלא אתם ממתנינים לישא אשה בגיל שלשים?" השיב הרב: "כי עדיין אין הנערים מוכנים לכך בגיל ההוא". אמר לו רבינו: "אמנם זהו מה שרציתי לשמוע, והוא הדין והטעם בתפלה, עדיין אין אנו מוכנים לכך בזמן הקבוע".

ראש השוטרים שבעיר באבוב אוהב ישראל היה. פעם פגש אותו רבינו ושאל לו: "האם אמת הדבר שעול עבודת השוטר עליך אך ורק בשעות מסוימות ביום, ובאם יראה עולה בשעה שהוא בן חורין ממלאכתו אינו צריך להגב כלל?". על כך השיב האיש: "לא כן הדבר, אלא כל זמן שנעורים, עלינו לשרת בנאמנות את המלכות". נתלהב רבינו, והרים את ידו לשמים בקראו: "ואנחנו משרתים את המלכות אף בשעה שאנחנו ישינים".

רבינו היה "חכם לב יקח מצוות" (משלי יח), ומסופר: רוכל אחד היה נוסע בעיירות וכפרים למכור ספרים, ציצית, אבוקות להבדלה וכיוצא בזה. רבינו ניגש תמיד לשולחנו וקנה ספר כדי להנותו. פעם אחר חג השבועות הופיע האיש בבית מזרשו של רבינו, אך הפעם לא הביא ספרים למכור, כי אם צעיפי משי ששפתותם משוקדות בפרחים ושושנים יפים, שהיו נוהגים העשירים לקשור סביב צווארם. ניגש רבינו ומדד באצבעותיו האורך והרוחב של המטפחות. אחר כך שאל לו מחירם,

כשהגיד לו האיש מחירם היקר מאוד, הלך רבינו ולוה אצל אחד הנוכחים כסף, וקנה עשרים צעיפים. הקהל הביט בתמוהו, מה לו לרבינו עם צעיפים אלה עד שהולך ללוות.

כשהגיע חג הסוכות, פתח רבינו את ארוננו והוציא משם את המטפחות, ויצו לחתוך את שפתותם המצויירות, ולחברם יחד למען יהיו כל הפרחים מחוברים בשלשלת אחת ארוכה. אחר כך תלה את השלשלת סביבות ארבעה כותלי הסוכה, והיה לפלא שהפרחים החתוכים יחדיו התאימו בדיוק את אורך הכתלים, וכפי שרבינו בחריפותו חישב חיש מחר במדדו עם אצבעותיו טרם קנאם. כשסיפר בנו הרה"ק רבי בן ציון דבר הזה, הוסיף: "הרי התנהגותו של צדיק, שכל דבר שראו עיניו הרהר וחשב מיד איזו מצוה יכול לקיים עם זה, ובחודש סיון כבר רכש לו נוי סוכה".

אושפיצין

בשנת תרל"ז (1877 למס') נקרא רבינו לשמש ברבנות בעיר אושפיצין (Oświęcim, Poland). העיר הייתה אז עיר גרמנית נאורה ומתקדמת ברוחות זרות. בכוחות אדירים הפך רבינו אותה למבצר של תורה וחסידות בתקופות. בראשית כהונתו התחיל בנו יחידו ללמוד חומש, וכנהוג רצו ההורים לעשות סעודת חומש. אך רבינו קבע שיקחו חבל בחגיגה זו רק ילדים עם פאות. למגינת הלב, פשפשו ולא מצאו זולתי ילד אחד שגידל פיאותיו.

רבינו השקיע כל עמלו בבני העיר, הקדיש עתות לעסוק עם הילדים, ובכל שבת ושבת בחן אותם את לימודיהם. אחר הבחינה היה מחלק להם פירות ומגדנות, והיה משבחם ומקרבם באמירה רכה: "ילד יקר, הלא אתה יודע לימודך כה יפה, אשריך מה נעים גורלך. אך בקשתי אחת היא לך, שתגדל נא פאותיך, און פיר זיך ווי א ערליכער יוד". אחר כך למד עמיהם וחיממם בשיחות קדושות, להכניס בהם יראת שמים. גם עם הבעלי בתים למד שיעורים, ועורר את לבם לאביהם שבשמים. בזכות רבינו לבשה העיר אושפיצין [Auschwitz] פנים חדשות, ונעשה מטרפולין של חסידות, עד חורבנה במלחמת העולם השנייה.

בשנת תר"מ (1880 למס') נכתר רבינו לאב"ד בעיר ווישניצא. גם בווישניצא ביצר רבינו את חומת הדת, ובעיני פקוחות השגיה על כל הענייני העיר שיהיו בתכלית הכשרות. ביתר שאת ויתר עז נרתם רבינו בווישניצא לערוך קרב ביד חזקה ובגבורה עילאה מול מחריבי ופורצי הדת. בעינו הבדולחים הכיר רבינו במי שאין תוכו כבדו, ומסופר: בווישניצא התגורר מלמד חבוש שטריימל ומתנהג בחסידות. הנה יום אחד העבירו רבינו ממשרתו לתמוהו כל. הלה נסע לאמערעיקה, ושם נתגלה קלונו כאפיקורס וכופר ל"ע, הוא כתב טורים בעתון הטמא 'פארווערד'. לימים אמר אפיקורס זה להרה"ח ר' אלימלך אלעזר עהרענבערג ז"ל: "איני יודע מה רצה הרבי ממנו אז, כי עדיין לא חלמתי להיות אפיקורס".

ביום ג' לסדר לך לך מארצך שנת תרנ"ג (1893 למס') עזב רבינו את ווישניצא, ועלה לכהן פאר בעיר באבוב על שמה נתפרסם.

והעמיד תלמידים הרבה

רבינו הקים את הישיבה הראשונה במדינת גאליציע (Galicia [Poland-Ukraine]), שבה ילמדו תלמידים תחת פיקוחו והשגחתו האישית. כשחסידים קשישים הביעו תמיחתם לפניו, שנקט צעד העומד בניגוד לדעת זקנו מצאנו, הכותב (שו"ת דברי חיים ח"ב י"ד סי' מ"ז): "וגם ישיבות אין מצוי

במדינתנו מכמה טעמים נכונים. כאשר שמעתי ממו"ח ז"ל מליפניק (Lipník nad Bečvou, Czechia) הטעם לזה" וכו'. השיב רבינו: "אילו היה זקני חי עכשיו, היה גם הוא מייסד ישיבה. כי הנה אדם ההולך בדרך בשעה שמזג האוויר טוב ונוח, הרי הוא הולך ישר למחוז חפצו, מבלי שיתעכב בנתיבתו. אבל כשפתאום סוער גשם בחוצות, אז הוא מחפש לו מוגן ומחסה מזרם וממטר, ורק לאחר שהגשם חלף הלך לו, הוא עושה את דרכו הלאה. כמו כן בנידון דידן, בימי זקני מצאנו, כאשר בחוץ היה נעים ובהיר ולא נשבו רוחות, הלכו הצעירים ישר במנוחה ובנעימות בדרכם אורח התורה. אבל כשעננים השחורים של ההשכלה מתפשטים ושופכים גשמי קללה, ואורבים לסכן את נפשות הנוער, אז על הבחורים להכנס לבין כותלי הישיבה, שישמשו כתריס להגן עליהם מן הפורעניות, ע"י שיתחנכו שם תחת השגחה חמורה. ואחר שנים אחדות, כשנעשים מחוסנים נגד הסכנות, אז יכולין לצעוד בבטחה במשעולי החיים".

אף דודו הרה"ק מגארליץ (Gorlice, Poland) זי"ע לא ראה בעין יפה ייסוד הישיבה, וכינה את רבנו על כך: "המלמד מווישניצא". כשנמסר הדבר לרבינו שש ושמה, באמרו: "אכן תואר קדוש כזה נתן לי דודי, מה מאד כיבדני בכך, כי הרי נתן לי התואר שבו כינו חז"ל את השי"ת במטבע של ברכת התורה, 'המלמד תורה לעמו ישראל'". [חשוב לציין כאן, בשנה האחרונה של רבינו שמעה פעם הצדקנית מרת נחמה בת הרה"ק מצאנו, כיצד אחיה הרה"ק מגארליץ שופך בוז נגד רבינו, והיה דרכו לכנות את רבנו בכינוי של היתול, ואמר שר"ת של הכתוב 'בא אחיך במרומה ויקח ברכתך' הוא 'באבוב'. ביקשה והתחננה לפניו בהפצרות רבות לחדול מכך, עד שבעל כרחו נעתר לדבריה, והבטיח לה להפסיק זמן מה. תקופה קצרה אחר כך נסתלק רבינו, ניגש הרה"ק מגארליץ אל אחותו, ואמר לה: "עתה ראה מה שפעלת - כלום לעגתי ודיברתי עליו אלא כדי להחזיקו בחיים בעולם הזה".]

הישיבה נפתחה, ומכל קצוי המדינה זרמו בחורי חמד לווישניצא, לשאוב מבארו הטהור של רבינו תורה ויראה. ביד חזקה ניהל את ישיבתו. פעמיים בשבוע הרצה בעצמו לפנייהם שיעורים, ובליל ששי למד עמם כל הלילה. רבינו הלהיב את תלמידיו ללמוד בהתמדה, והכניס בהם חשק עז לתורה. סיפר בנו הרה"ק רבי בן ציון זי"ע: בשבעה עשר בתמוז בחצות היום אחר תפלת שחרית, ישב רבנו עם תלמידיו, והגיד לפנייהם שיעור בגמרא ותוספות. היום היה בוער כתנור, אולם רבנו המשיך בשיעורו עד כשעה שמונה בערב, שעמד לתפלת מנחה. והתלמידים לא חלו ולא הרגישו כלל בחום, כי כל כך היה ערב לחיכם שיעור רבם. והוסיף בנו, כאשר קם ממושב, נגרר ועלה הכסא עמו, כי מרוב החום נדבק לבגד משי שלו.

רבינו הנחיל לתלמידיו כי העיקר הוא המעשה. בשעה שמסר רבנו את שיעוריו בנגלה ובהלכה, תיבל את הדברים בשיחות המביאות לידי מעשה. פעם הגיד לתלמידיו פלפול עמוק מאד, בו הציל את הרמב"ם מהשגת הראב"ד באופן נפלא. לבסוף אמר לתלמידיו: "לעתים כשלומדין השגות הראב"ד, נכנס שברון לב בקרב האדם, כי הוא מתבונן, הנה הרמב"ם הקדוש שהיה דבוק בהקב"ה באהבה נפלאה, השיג לפי מדרגתו הגבוה ועמקותו העצומה ששורת הדין נותנת שההלכה תהיה כך וכך, והראב"ד שהיה כחצי דור לאחריו, ידע שהרמב"ם השיג את ההלכה לפי עומקו וגודלו, ודבריו דברי אלקים חיים, אך כשהדורות מתמעטין אין עומדין על עומק דעתו, ומשיגין את ההלכה באופן אחר. וכה עלינו לפסוק, כי אין לו לדיין אלא מה שעניי שכלו רואות. לפיכך ביטל הראב"ד את פסקו של הרמב"ם, ופסק כפי השגת דורו הוא. ובכן אם לגבי ארזים כהראב"ד מתבטאת התמעטות הרוחות,

אנן איזובי קיר מה נענה אבתריה, וכמה אנו רחוקים מהבנת התורה לאישורה בערך הבנת דורות הקדומים".

פעם אחד כשהגיד רבינו שיעור נפלא, היה שם תלמיד אחד אשר זחה עליו דעתו, והרהיב עוז להעיר על מה שכתב הט"ז: "ודלא כמורי חמי הב"ח", שכנראה לא העריץ הב"ח את חתנו. ובדרך העולם שבין חתן וחותן יש פירוד, ולכן נחלק הט"ז עליו. לשמע הדברים נרעש ונרעד רבינו מאד, והתרגז עליו בקול: "חלילה, קלות ראש היא לומר כן. קבל עליך מיד תשובה על דבריך המופקרים. התדע על מי המדובר, הלוא לבת אש קודש קדשים היה הב"ח. שמעתי מפי זקני מצאנז, כאשר נסתלק הב"ח, רצו חיצונים להדבק בו, אבל כולם נבעתו ויראו מגשת אליו, חוץ מחיצון עז פנים אחד, אשר התחצץ לנסות להתקרב אליו. הרעים עלו הב"ח: "התהלך כמוני, כי אם לא, אפתחה שפתי בדברי תורתי, ואז תישרף בהבל פי". חיל אחז את החיצון, וכהרף עין ברח ונמלט משם".

מסופר: כאשר יסד רבינו את הישיבה, היה לו הרבה מתנגדים. בכפר גרעמבועווע (Grebów, Poland) דר יהודי חייט, בכל השנה היה מתפלל ביחידות, ורק בראש השנה ויוה"כ פ נסע לעיר להתפלל בציבור. היה לו בן יחיד, ובהיות שלא היה שם חדר או מלמד ללמוד עמו, היה אביו לומד אתו קצת, וכל היום היה מבלה עם ילדי העיר בלא כלום, וכמוכן שלא היה מתחנך כדבעי.

בעודו נער בן י"ב שנה מות עליו אביו, ואמו האלמנה רצתה שיאמר קדיש, ונסעה עמו לעיר פלונית, ונכנסו להרב דשם, וביקשה בבכי שילמד הרב את הילד לומר קדיש. הרב ההוא היה ממתנגדי ישיבת רבינו, והשיב לה ואמר: "בווישניצא יש' חדר לעברי', תלכו לשם". והוסיף ואמר: "שמסתמא יגידו לך בישיבה שאין מקום שם בשביל נער כזה, כי הישיבה מיוחדת היא לבחורים היודעים ללמוד גמרא תוספות ומפרשים, ולהתפלל בהם. ועל זאת תענה, שללמד ליתום לומר קדיש הוא מצות גדולה ביותר מכל הפלפולים שלהם". וכן הוסיף להגיד לה עוד דברים להשיב אם יאמרו לה כך וכך.

האלמנה נסעה בתמימות לוישניצא, ובבואה שמה ביקשה מרבינו שיכניס את הילד לישיבה, ללמוד לומר קדיש. רבינו ענה לה שבישיבה זו לומדים גמרא תוספות ולא קדיש. והסביר לה בנועם שאין כאן מקומו הראוי. אבל האלמנה השיבה על כל דבר כפי שהורה לה מקודם הרב ההוא. רבינו הרגיש שהכינו לה את התשובות, ועל כן שאלה: "מי יעץ לך לבוא לפה?" האלמנה ענתה לפי תומה, שהרב מעיר פלוגי שלח אותה. אמר לה רבינו: "אם הרב ההוא אמר כן, ישאר הילד פה, ואעשה בס"ד אקחך תחת חסותי". ולהאשה המשיך ואמר: "אם תעברו את בית הרב ההוא בשוככם הביתה, תגידו נא לו בשמי, שלהנאתו ולטובתו הנני מייצגו שגם הוא ימכור את סוסו ומרכבתו, ויפתח לו 'חדר' כמוני, ויהא טוב לו הדבר לשעה ולדורות".

האלמנה חזרה לביתה בשמחה, והנער נשאר בווישניצא, שם הלישו אותו כראוי. רבינו שכר בעבורו אברך אחד שילמד עם הנער לומר קדיש. לאחר זמן למד עמו להתפלל, וגם מקרא ומשנה. רבינו היה דורש כסדר אצל האברך בשלום הנער ברוחניות ובגשמיות, ושמו לשמוע שהילד נתברך במוח טוב, ותפס את לימודיו בזמן קצר. כאשר הגיע הילד לגיל בר מצוה, קנה לו רבינו תפילין. סוף דבר לא עבר זמן רב, והוא ידע ללמוד היטב וישב על התורה בווישניצא משך שלש וחצי שנים.

אחר זמן הלז נעשה איזה סיבה שקראו לו לנסוע בחזרה לביתו, ונכנס אל רבינו לקבל ברכת פרידה. רבינו איחל לו ברכות, והוסיף ואמר לו, שברצונו למסור בידו מכתב לרב פלוגי ששלח אותו פה. רבינו

קרא לכותב, וצוה לו לכתוב מכתב נאה, ולהוסיף לבסוף: "הבחור המוסר כתב זה, נשלח מכם לכאן שאנו נלמד עמו, וכמדומה שעשינו כל מה שיכלנו, ונא לישא וליתן עמו בדברי תורה, ותתענגו מזה".

הבחור נסע לעיר ההיא, ונכנס אל הרב, ומסר לו את המכתב. הרב הוא כבר שכח את כל המאורע, מאחר שכבר עברו שלש שנים ומחצה. אחרי כמה רגעים נזכר בדבר, ואמר בתמהון: "האמנם אתה בנו של החייט מגרעמבעווע?" ונשתומם בראותו שמילד כפרי נעשה בחור בצורה ובלבוש חסידי, ופתח לדבר עמו בדברי תורה, ולגודל תמהונו ראה שהבחור יודע היטב ללמוד. הבחור נכנס אח"כ לבית המדרש, ושם ישבו אברכים ולמוד, ואחד מהם הכיר שבחור זה הוא בן החייט מגרעמבעווע, ואמר לאחרים, הם שוחחו עמו בדברי תורה ונתפעלו מידיעותיו הבהירות, ושאלו לו מהיכן בא, וענה שלמד בווישניצא בישיבה, ויצא מזה קידוש השם גדול.

פועל ישועות

בין המסתופפים בצל קדשו של רבינו היה גם הגה"צ רבי יעקב יחזקיה גרינוואלד אב"ד פאפא (Pápa, Hungary). פעם בשבתו אצל רבינו בימי חורפו, הגיש פיתקא, בה הזכיר את עצמו לרפואה, וגם שהוא צריך להתייצב לפני הממשלה שיבדקוהו אם מוכשר הוא לשרת בצבא, והוא מבקש שישחררוהו. אמר לו רבינו: "שהלוא מיחושו לטובתו היא לעת כזאת שהוא עומד להתייצב לפניהם, שעל ידי מחלתו בטח יפטררהו". והמושך רבינו, שזהו פירוש הכתוב (דברים ז:טו) "החסידי ד' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת - לא ישימם בך", אך 'ותננם', יתן וישים המחלות 'בך', 'בכל שונאך' בעת שתצטרך להפטור משונאך באמתלא של דין חולה, ואחר שתיפטור מידם תתפא ותשוב לאיתנך", וכן הוה.

מסופר: פעם בא לפני רבינו חסיד בשם רבי מענדל לאשער, והגיש פיתקא. רבינו עייץ בהפתקא בהתבוננות עמוקה, והציב שאלה לפני רבי מענדל: "הגידה נא לי, היש לך עוד שם מלבד מענדל"? ענה החסיד: "לא, זה שמי". אך רבינו לא הרפה: "תהרהר נא היטב, אולי קראו לך שם נוסף בימי ילדותך"? הרהר רבי מענדל לרגעים אחדים, עד שנענה ואמר: "אכן אני נזכר בקטנותי נקראתי בשני שמות, אבל איני זוכר את השם השני, ואולי היה כינוי גרידא". אמר רבינו: "שמה שמך אליעזר מענדל"? "אכן" קפץ וקרא האיש "אבי קראני לייזער מענדל, אך יען נפטר בילדותי, ומבלעדיו קראו לי הכל 'מענדל' לחוד, על כן נשתקע השם לייזער לגמרי". החסידים הסבירו את רוח קדשו הגלוי של רבינו, שמתוך קריאת הפיתקא נגלה לפניו שורש נשמתו של האיש כפי שלימדו הרה"ק מצאנז, ושם נראה לפניו עין בעין שמו השלם המורה על עצמותו ומהות הנפש, כידיעו מספרי קודש.

הרה"צ בנש"ק רבי מרדכי דוד אונגער זצ"ל, רצה ליסע למדינת אונגארן לקבץ כסף, וביקש מרבינו המלצה. רבינו מילא בקשתו לכתוב בעדו כתב המלצה, ומסר בידו. אמר לו רבי מרדכי דוד בדאגה, שאין לו תעודת מסע [פאספארט] לעבור הגבול שבין עסטרייך ואונגארן, והוא מתיירא משוטרי אונגארן הנודעים לאכזרים. אמר לו רבינו: "והלוא כבר נתתי לך תעודה טובה, הוא המכתב".

נסע רבי מרדכי דוד לדרכו עם בעל העגלה, ובהגיעם להגבול עצרו שני שוטרים את העגלה. מקודם דרשו לראות את תעודת בעל העגלה, והוא מסרה לידם. אחר כך ביקשו התעודה מרבי מרדכי דוד. ומגודל אמונתו ברבו, נתן להם את הכתב המלצה. השוטרים לקחו את המכתב והביטו בו בתמהון זמן מה, כשהם עומדים ונצבים על מקומם כמו קפואים מבלי להזיז אבר. עברו רגעים מספר והמכתב נפל מידם על הארץ ועדיין לא זעזע ולא נעז. רמז רבי מרדכי דוד לבעל העגלה להסתלק

משם מהר, אחר שנסעו ככברת ארץ, הסב רבי מרדכי דוד את ראשו, ובראותו שהשוטרים הלכו משם, ירד מן העגלה וחזר להמקום לקחת את המכתב מעל האדמה, ונסע לדרכו בלב מלא השתוממות על הענין הנפלא הלז.

פטירתו

בשנה האחרונה של רבינו, נרדם פעם אחת, וראה בחלומו שהיה בקראקא (Kraków, Poland) בבית מדרשו של המאור ושמש זי"ע, שהיה מלא אנשים מפה אל פה, עומדים צפופים יחדו עד שלא היה באפשרות להכנס. קפץ רבינו ונכנס דרך חלון, וראה שעומדים באמצע התפלה. המתין מעט, ואחר כך ניגש להמאור ושמש, ואמר לו שרוצה לעלות לתורה. אמר המאור ושמש: "טוב, ניתן לך עלייה", וכן הוה שעלה לתורה. וסיפר רבנו אחר כך דבר זה לדודו וגיסו הרה"צ רבי אלעזר מאושפיצין זי"ע, וראה זה פלא, כי בשנה ההיא היתה לרבנו עליה לנשמתו ביום א' תמוז, שהוא יומא דהילולא של המאור ושמש זי"ע. אמר אז רבי אלעזר למקורביו: "היש בכם מי שזוכר את החלום שסיפר לי הרב מבאבוב, הא לכם פתרונו. ואמנם תיכף אז בשעה שסיפרו לי, לא מצא החלום חן בעיני. כאשר בנו הרה"ק מהרב"צ זי"ע היה דר בקראקא, אירע פעם שלא היה יכול לנסוע לבאבוב ביום הילולת אביו להשתטח על ציונו, הלך במקום זה לציונו של המאור ושמש בקראקא, דסבירא ליה ששניהם היו שייכים אהדדי.

בימות הקיץ של שנת תרס"ה (1905 למס') היה רבנו במרחץ המרפא נויהיים (Bad Nauheim, Germany). מצב בריאותו לבו היה מתרופף והולך, עד שבילילה אור ליום ב' דראש חודש תמוז נצחו האראלים את המצוקים ונשבה ארון אלקים, עלתה נשמתו בקדושה בהיותו בגיל נ"ה שנה. רבינו נטמן בבית החיים בעיר באבוב.

צאצאיו

רבינו השאיר אחריו דורות ישרים ומבורכים ואלו הן: בנו וממלא מקומו הרה"ק רבי בנציון זי"ע. בתו מרת חיה ע"ה, אשת הגה"צ רבי חיים יעקב טייטלבוים זצ"ל אב"ד לימאנוב (Limanowa, Poland), בן הרה"ק רבי משה יוסף מאוהעלי (Sátorajújhely, Hungary) זי"ע [חתן הרה"ק רבי דוד מקשאנוב (Chrzanów, Poland) זי"ע, בן הרה"ק מצאנז זי"ע], בן הייטב לב זי"ע.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מקורות: כרם החסידות ח"ג

מגיד משנה לנוער

פרשת שלח

הקב"ה אמר למשה שייתן להם מקום לטעות

"שִׁלַּח לָךְ" (יג:ב). עס שטייט אין מדרש (תנחומא ה') איך האב געזאגט אז דאס לאנד איז גוט, איך וועל זיי געבען א שטרויכלונג דורך די מרגלים כדי זיי זאלן נשט ירשנען דאס לאנד. פרעגן די מפרשים (עי' רמב"ן ואוה"ח הק') הקב"ה איז דאך מקים די גאנצע תורה (ברכות ו.), אויב אזוי ווי קען ער געבן א שטרויכעל פאר די יודען, עס שטייט דאך (ויקרא יט:יד) 'וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל'.

לפעמים יש דבר שנראה כאינה טובה, אבל באמת הוא טובה גדולה

עס איז דא א מאל א זאך וואס זעהט אויס נישט גוט, אבער דער אמת איז אז עס איז יא גוט, און אמאל איז דא פארקערט. נאר דער וואס גלייבט אין אייבישטער אז וואס ער זאגט איז גוט, איז אנדא איז דאס אזוי, אפילו מען זעהט עס נשט. ווען די מרגלים זענען ארין אין ארץ ישראל און האבען געזעהן אז די כנענים באגראבן זייערע טויטע, אויב זיי וואלטן געגלייבט אז דאס לאנד איז גוט, אפילו עס זעהט נישט אויס אזוי, מוז זין אז דאס איז צו זייערע טובה, וואלטן זיי געזאגט אז דאס איז צו זייערע טובה, און די כנענים שטארבן ווייל עס איז אנגעקומען זייער סוף. און דאס איז נאך פאר די יודען זענען אריין אין ארץ ישראל, און ווען די יודען וועלן אריינגיין אין ארץ ישראל, וועלען אנדא די גוים גלייך שטארבן. אבער זיי האבען נישט געגלייבט גענוג אין דעם צוזאג פון דעם אייבישטער אז דאס לאנד איז גוט, מפילא האבען זיי אויך נישט געגלייבט אין די טובה וואס דער אייבישטער האט זיי געטאהן מיט דעם וואס די כנענים זענען געשטארבן, נאר זיי האבען געזאגט 'ארץ אוכלת יושביה היא'.

מקום לטעות פון שאין להם אמונה

קומט אויס אז ווייל זיי האבען נישט געגלייבט אין די הבטחה פון דעם אייבישטער, וועלן זיי אייך נישט גלייבען אז דאס וואס די כנענים זענען געשטארבן איז צו זייערע טובה, נאר זיי וועלן רעדן לשון הרע אויף ארץ ישראל. קומט אויס אז דער אייבישטער האט נישט געגעבן א שלעכטע עצת ח"ו, אדרבה ער האט דאס געטאהן פאר זייערע טובה, און דאס מיינט שאני נותן להם מקום לטעות, ווייל זיי גלייבען נישט, מפילא וועלן זיי האבן א שטרויכעל.

"עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה והאנשים אשר עלו עמו וגו' כי חזק הוא ממנו" (יג:ל). מען דארף פארשטיין וואס איז דער לשון 'וירשנו אותה', עס וואלט געדארפט שטיין 'ונלחם עמהם', 'ונוכל להם', 'ונכבש אותם', 'ונקח מהם'.

כיון שאר"י הוא לנו מדין ירשה, נוכל בניקל לכבש את הארץ

קען מען זאגן אז פֿלב האט געזאגט, עט"ס זענט גערעכט, אויב אונז וועלן קומען מלחמה האלטן מיט זיי אזוי ווי דער דרך העולם, קען מען אדאי נישט שטיין קעגן די ריזען צונעמען פון זיי וואס געהערט צו זיי. נעגן דעם האט פֿלב געזאגט 'וירשנו אותה', אז אונז ירשנען עס מדין ירשה, ווייל עס איז דא א ירשה פון אונזערע עלטערן, דארפן אונז נאר ארויפגיין עס ירשנען, און צו דעם דארף מען נישט קיין זכות, ווייל זיי האבען עס דא אוועקגענומען פון אנדערע, און אונז האבען זכות אבות.

אם עושים רצון ה' מצליחים גם שלא בדרך הטבע

מיט דעם פֿארשטייט מען וואס רש"י זאגט, אז פֿלב האט געזאגט, 'וכי זו בלבד אמר לנו בן עמרם, אם יאמר לנו עשו סלמות ועלו לשמים, נעלה'. לכאורה איז דאס שווער צו פארשטיין, זיי רעדן אז מען קען זיך נישט שטעלן קעגן די ריזען, און ער ענטפערט וועגן מעשה נסים, מי זה שיוכל לעשות סלמות ולעלות השמים. נאר פֿלב האט זיי געגעבן צו פארשטיין אז זיי זאלן נישט ווידערשפעניגן אין דעם אייבישטער, ווייל אונז זענען פֿלוי אין דעם אייבישטער און נישט אין אונזער כח. וועגן דעם אפלו ער גייט אונז זאגן צו מאכען לייטערס און גיין ארויף אין הימל, דארף מען פֿאלגן, און דורך דעם קען מען מנצח די גוים אפלו נישט בדרך הטבע.

יארצייטען פון צדיקים

א' תמוז תרס"ה

הרה"ק רבי שלמה הלברשטאם מבאבוב זי"ע

רבי שלמה באבובער איז געבוירען אין יאר תר"ז אין די שטאט דז'יקוב, צו זיין טאטע הרה"צ רבי מאיר נתן זצ"ל, א זון פון דעם הייליגען צאנזער רב זי"ע. זין מאמע איז געווען מרת ביילא ע"ה, די טאכטער פון הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זי"ע, דער זון פון דעם הייליגען ראפשיצער רב זי"ע.

דער באבובער רב איז געווען רב ערשט אין ביקאווסק, אשפיצין, ווישניצא, און נאכדעם אין באבוב. אשפיצין איז געווען א מאדערנע שטאט, ווען ער איז געווען רב דארט און האט אריינגעשטעלט זין בן יחידל אין חדר, ואו ער איז געווען דער איינציגסטער חסידיש יונגל,

ווען ער האט שוין געוואלט אנהויבן לערנען חמש, האט רבי שלמה געוואלט מאַכן א חמש סעודה כּנהוג. ער האט אָבער געוואלט אז עס זאלן אנטײל נעמען בײַ דעם חמש סעודה נאָר קינדער מיט פּאות. רבי שלמה האט זיך גענומען זאָן אין די גאנצע שטאט, אָבער צווישן אַלע קינדער האט מען געטראפן נאָר איין איינציג קינד וועלכער האט אויף זיך געהאט דעם אידישן חן, און געלאזט וואקסן די פּאות.

דאס האט זייער ווי געטוען פאר'ן רב, איינזענדיג וואס דא טוט זיך אין שטאט. און ער האט זיך אריינגעלייגט ראשון ורבו צו אָרבעטן מיט די שטאטישע קינדער. ער האט מקדיש געווען צײט אליין צו לערנען מיט זיי, און יעדן שבת האט ער זיי פארהערט די למודים. נאכ'ן פארהערן האט ער זיי געגעבן פרות און זיסע מעדזנים, און ער האט זיי געהויבן און מקרב געווען מיט הארציגע רייז: "טייער קינד, דו קענסט דאך אזוי גוט דאס לערנען, און דו ביסט אזוי וואויל, בעט איך דיר אבער איין זאך, לאז וואקסן די יונגע פאות, און פיר זיך ווי אן ערליכער איד." דערביי האט דער רב אריינגעלייגט מוראדיגע כוחות אויפצוהייבן די שטאט ברוחניות, כדי עס זאל ווערן א מבצר פון תורה וחסידות. זיין ארבעט האט געמאכט פרות, און עס איז געווארן א חסידישע שטאט.

דער באבוב'ער רב האט שטארק לוחם געווען קעגן די משכילים. אבער עס איז נישט גרינג אנגעקומען צו שוּשטערן די פלענער פון די רשעים, די חוטאים ומחטיאים את הרבים. זיי האבען נישט געלאזט דעם רב אנגיין מיט זיין קנאות אומקעשטערט, און זיי זענען נישט איינגעזעצן מיט פארלייגטע הענט, נאר זיי האבען געטאהן וואס זיי האבען געקענט מצער צו זיין דעם רב אויף טריט און שריט.

אמאל האט דער רב ערהאלטן א הזמנה פון איינע פון זיינע פינט, א רשע וואס האט אויף איהם אויסגעטראכט א בלבלול, און האט פון איהם געפאדערט צו ערשיינען אין געריכט. און אויב דאס איז נאך נישט גענוג געווען, האט ער מוסיף געווען חטא על פשע, און אויסגערעכנט אז דער משפט זאל אויסקומען אין די הייליגע טאג הושענא רבה. די מקרבים האָבן געטאהן אַלע השתדלות וואס נאָר מעגליך, אפצושטופן דעם משפט אויף אן אנדערן טאג, עס איז זיי אָבער ליידער נישט געלונגען.

צו זייער גרויס שטוינונג האָבן זיי באמערקט אז דער רב קימערט זיך גארנישט מיט דעם גאנצן ענין, און מאכט זיך גארנישט צו טאהן דערפון, הגם דער רב איז בדרך כלל געווען זייער פארזיכטיג. ווען מ'האט מער געווען פאר דעם רב פארוואס מ'זעהט נישט קיין שום פחד אויף איהם, האט ער געזאגט: "נישט געזארגט, דער משפט וועט נישט פארקומען".

ווען עס איז אנגעקומען די נאכט פון הושענא רבה, האט מען גערעדט מיט דעם רב, אז מ'דארף דאווענען פריער צומארגנס, ווייל מ'דארף ערשיינען אין געריכט. האט דער רב געזאגט מיט א געלעכטער: "וואס משפט, וועלכער משפט." און דער רב האט אוועקגעשטופט דעם גאנצן ענין, און נישט געוואלט רעדן מער דערפון. די פארוואונדערונג פון די מקרבים איז געוואקסן פון מינוט צו מינוט. אַלעס איז אבער פארענטפערט געווארן,

ווען צומארגענס אינדערפרי איז געקומען א ידיעה, אז אינמיטן די נאכט איז דער רשע פלוצלונג געשטארבן, און ווי דער געזעץ באשטימט אין פאל ווען דער אנקלאגער שטארבט, איז דא אויף דער גאנצער משפט בטל געווארען.

דער באבובער רב איז געווארן פון די גרעסטע מנהיגים. עס איז געווען אין רבי'ש אייניקל וואס האט פון גרויס קנאה געלאזט פאלן פון מויל עטליכע שפאטווערטער אויף דעם רב. דער רב האט אויף זיינע ריד רעאגירט זאגנדיג: "כ'ווייס נישט פארוואס ער רעדט אויף מיר, ס'קען נישט זין אז ער האט מיר פֿינט, ויל כ'האב איהם קיינמאל קין עולה נישט געטאהן, פארוואס'זשע זאל ער מיר פֿינט האבן אומזיסט? עס מוז זין בלויז פֿאר קנאה. פארשטיי איך נישט פארוואס ער איז מיר מקנא זין, כ'בין דאך געווארן אזא גרויסער בעל חוב פון מין ישיבה, און די דאגות צוברעכן מיר דאס געמיהט. אבער איין מדה פארמאג איך יא, אויף וועלכער מ'קען אויף מיר האבען קנאה, ווייסט ער' וואס מ'קען מיר מקנא זיין? מיט דעם וואס איך בין קינעם נישט מקנא."

א פשוטער תמימות'דיגער איד פון דייטשלאנד האט אמאל געשיקט א קויטל צום רב, און נאכ'ן זיך מ'זכיר זיין פאר איהם, האט ער געבעטן אין דעם קויטל אז דער רב זאל איהם אויסלערנען וויאזוי צו זין א וואונדער ראבינער וואס פועלט וואונדערליכע ישועות. דער רב האט געהאלטן פאר וויכטיג אויסצובעסערן דעם איד, אז ער זאל נישט טראכטן אז א צדיק באווייזט מופתים דורכ'ן זיך באנוצן ח"ו מיט כוחות פון כשף, נאר ער זאל פארשטיין אז דער צדיק איז מעורר דעם אויבערשטנס רחמים און חסדים, און ווירקט אז דער אויבערשטער זאל אראפשיקן השפעות טובות, און אזוי וועלן די נויטבאדערפטיגע אידן געהאלפן ווערן. דער רב האט זיך אוועקגעזעצט שרייבן פאר יענעם א בריוו, און נאכ'ן אנוואונטשן זיין הייליגע ברכה, האט ער איהם צוגעשריבן: "און בנוגע אייער אנפראגע, וויאזוי צו זיין א וואונדער ראבינער, איז דער ענטפער, אז אויב מען לערנט תורה לשמה, און מען דאווענט מיט קדושה, און מען היט זיך פון יעדען פגם פון א חטא, דאן ענטפערט דער גוטער באשעפער אלע תפלות, און דאס איז שוין נישט קין שום וואונדער."

הרה"ח ר' שמערי' ציטראגעבובים ז"ל האט נאך די חתונה געוואוינט אין די שטאט יאסלא, ער האט דארט געפרוואווט זיך מפרנס צו זיין אין א מסחר פון ברוינפען. אבער ער האט אין דעם נישט געזעהן קיין הצלחה, וועגן דעם האט ער אנגעהויבן צו פארן האנדלען קיין דייטשלאנד. פאר פסח אין יאר תרס"ד, איז ער געווען ביים רב, און האט געוואלט פרגען צו ער זאל זיך מיט די משפחה אריבערציען קיין דייטשלאנד, ווייל עס קען פאר איהם זיין א גוטער פלאץ פאר פרנסה. אבער אזויווי ער האט נאר אנגעהויבן צו רעדן, האט איהם דער רב אפגעשטעלט, און געזאגט: "ס'איז דאך נאך עטליכע טעג צו די יארצייט פון צאנזער זיידן, וועסט פארן קיין צאנז אויף די יארצייט, וועט דיר דער אויבערשטער א"ה צושיקן א פרנסה."

רבי שמעון'ל איז געפארען אויף די צאנזער יארצייט, אפלו ער האט זיך נישט אזוי גוט געפילט. ווען ער איז אריינגעקומען צו זיין פעטער הרה"ח ר' משה ענגלענדער ז"ל אין די שטאט צאנז, האט איהם זיין פעטער מקבל פנים געווען מיט א גוטע בשורה, און האט איהם געזאגט: "שמעון'ל, ס'איז גוט אז דו ביסט יעצט געקומען, ערשט נעכטן איז פארגעקומען א אקשען, איך האב אנגעקויפט די שענק אין די שטאט קראס. מיין זון ר' אלי וועט פירען דאס געשעפט, און איך וויל אז דו זאלסט זיין א שתף אין א חלק פון דעם געשעפט". ר' שמעון'ל האט דעם פארשלאג באלד אנגענומען, און איז אין צאנז געהאלפן געווארן מיט א פרוסה מצלחת לכל ימי חייו.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מקורות: דער ערשטער רב פון באבוב

מצבת הרה"ק רבי שלמה הלברשטאם [הראשון] זי"ע בעיר באבוב

מזל טבא וגדיא יא

לידידינו הרה"ג ר' זלמן סופר שליט"א
אב"ד ערלוי

והרה"ג ר' משה סופר שליט"א
לרגל נישואי נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר משה יהודה קליין שליט"א
והר"ר אהרן אליעזר הכהן שליט"א
לרגל נישואי נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר יוסף יונה קסוביץ שליט"א
והרה"ג ר' אלימלך אללעך שליט"א
לרגל נישואי נכדו-בנו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר אביש רייכבערג שליט"א
לרגל נישואי נכדו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר יצחק דאווידאוויץ שליט"א
לרגל נישואי נכדתו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר יוסף יונה קסוביץ שליט"א
והרה"ג ר' יעקב מרדכי קסוביץ שליט"א
לרגל הולדת נכדתו-בתו בשעטו"מ

לידידינו הר"ר אליעזר דוד שטיינמעטץ שליט"א
לרגל נישואי בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר מנחם חיים ריכטמאן שליט"א
לרגל נישואי בנו עב"ג בשעטו"מ